

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
STRATEGINIO VALDYMO IR POLITIKOS FAKULTETO
APLINKOS POILITIKOS IR VALDYMO KATEDRA**

JURGITA ULICKAITĖ
(APLINKOS APSAUGOS POLITIKA IR ADMINISTRAVIMAS)

REKREACIJOS PLĖTROS GALIMYBĖS TRAKŲ RAJONE

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas –

doc. dr. A.Baležentis

Vilnius, 2006

Turinys

Įvadas	3
1. REKREACIJOS APLINKOS TEORINIAI PAGRINDAI.....	5
1.1. Rekreacija ir rekreacinė aplinka.....	5
1.2. Rekreacija ir turizmas.....	10
1.3. Rekreacijos ir turizmo plėtra	12
2. REKREACIJOS SISTEMA LIETUVOJE	19
2.1. Rekreacijos teisiniai pagrindai.....	19
2.2. Rekreacijos ištekliai.....	25
2.3. Rekreacijos teritorijos ir geografija	30
3. REKREACIJOS GALIMYBIŲ ANALIZĖ TRAKŲ RAJONE	39
3.1. Trakų rajono rekreacijos išteklių analizė	39
3.2. Esamos rekreacijos situacijos ir poreikių analizė Tarkų rajone.....	48
3.2.1. Lankomos vietos ir rekreacijos paslaugų analizė	48
3.2.2. Lankytojų srautų analizė	52
3.2.3. Poilsiautojų vertinimai	53
4. REKREACIJOS PROJEKTŲ PERSPEKTYVOS	63
4.1. Poilsio bazės „Deimantas“ atnaujinimo projektas	63
4.2. Rekreacijos plėtros perspektyvos	68
Išvados ir pasiūlymai.....	72
Literatūra	75
Santrauka.....	80
Summary	82
Priedai	84

IVADAS

Rekreacijos plėtra, ypač pastaruoju metu, mūsų visuomenėje vaidina labai svarbų vaidmenį, o jos galimybių tyrinėjimas padeda geriau suprasti kylančias problemas ir rekreacijos reikšmę žmogaus gyvenime.

Aktualumas. Nagrinėjamas rekreacijos plėtros galimybių tyrimas svarbus tiek mokslinė, tiek pažintinė prasme, nes tiesiogiai susijęs su ekstensyviu žemės ūkio vystymu – vienu iš pagrindinių ekonomikos augimo ir užimtumo rodiklių. Todėl išanalizavus mokslinę, pažintinę bei populiariąją literatūrą, turizmo informacijos centro duomenis bei statistinius duomenis apie turistų iš Lietuvos ir užsienio srautus, galime naujai pažvelgti į rekreacijos plėtros galimybes. Siūlomų poilsio galimybių skaičius sparčiai didėja, o kartu su juo didėja ir neigiamų atsiliepimų srautas: dažnai rekreacinė aplinka „suurbanstinama“, ne visuomet paisoma aplinkos apsaugos reikalavimų, nebelieka natūralaus gamtos grožio ir panašiai. Pagrindinė priežastis ta, kad dėmesys labiausiai sutelkiamas į pelno siekimą ir pramogų sektoriaus plėtimą. O tai yra aktuali ir probleminė

Kalbant apie temos *aktualumą ir problematiškumą*, būtų tikslinga išsiaiškinti sąvokos „rekreacija“ prasmę. Žodis „rekreacija“ kildinamas iš lotynų kalbos žodžio „rekreatio“ ir reiškia „atstatymas“. Mokslinėje terminologijoje rekreacija susieta su jėgų, sveikatos atgavimu. Saugomų teritorijų įstatyme „rekreacija“ apibrėžiama kaip žmogaus fizinių ir dvasinių jėgų atgavimo procesas, žmogaus laisvalaikio veikla, kurios tikslas – poilsiauti, keliauti bei gydytis sanatorijose, kurortuose¹. Anglų kalbos terminologija rekreaciją aiškina dvejopai: 1) rekreacija suvokiama kaip jėgų atgavimas; 2) rekreacija apibūdinama kaip poilsis ir pramogos.

Tyrimo objektas – rekreacijos teoriniai ir teisiniai pagrindai, rekreacijos sistema Lietuvoje, rekreacija Trakų rajone: rekreacijos galimybių analizė bei perspektyvos Trakų rajone. Tokį darbo objekto pasirinkimą nulėmė nuolat besiplečiančios rekreacijos ir turizmo plėtros galimybės. Tai apima skirtingas žmonių gyvenimo sritis - kultūrinę, buitinę, ekonominę ir pan. Pasirinkti tyrimo objekto aspektai (sritis) padės geriau ir nuodugniau atskleisti rekreacijos plėtros galimybes ir jų naudą Trakų rajone.

Tyrimo periodas – 2000-2006 metai.

Hipotezė – pastaruoju metu rekreacijos plėtros galimybės yra labai ribotos, nėra plačiai aptariamoms, analizuojamos, daugiau dėmesio šiandien yra skiriama turizmo verslui ir jo plėtojimui.

Darbo tikslas - ištirti bei pasiūlyti rekreacijos plėtros galimybes Trakų rajone. Siekiant užsibrėžto tikslo, iškeliami tokie **uždaviniai**:

¹ Lietuvos Respublikos Saugomų teritorijų įstatymas // Valstybės žinios, 2001 12 28, Nr. 108-3902

- 1) Susipažinti bei aptarti rekreacinės aplinkos teorinius pagrindus;
- 2) Surinkti informaciją apie rekreacijos sistemą Lietuvoje: rekreacijos formas, teisinius pagrindus, išteklius, susisteminti ją bei pateikti trumpą aprašymą;
- 3) Atlikti rekreacijos veiksnių panaudojimo analizę Trakų rajone;
- 4) Ištirti rekreacijos plėtros perspektyvas, siejant jas su poilsio bazės atnaujinimo galimybėmis;
- 5) Parengti pasiūlymus dėl rekreacijos plėtros galimybių Trakų rajone efektyvinimo didinimo.

Metodai. Rekreacijos plėtros galimybės atskleisti naudosime esamos literatūros (Lietuvos teisinės bazės; mokslinės, populiariosios, pažintinės literatūros, nuolat atnaujinami internetiniai tinklapiai, rengiami šalies mastu projektai) apžvalgą, jos susistemimą bei analizę. Šie tyrimo metodai padės atskleisti aktualius nagrinėjamos temos aspektus.

Trečiame ir ketvirtame skyriuje buvo atlikti šie kokybiniai tyrimai: statistinių duomenų palyginamoji analizė bei ekspertų tyrimas. Buvo panaudoti Trakų Turizmo informacijos centro (TIC) turimi resursai bei atliktos gyventojų apklausos. Planuojama, kad šie metodai padės išsiaiškinti rekreacijos būtinybę, perspektyvas Trakų rajone.

Darbo struktūra ir rezultatai. Darbas susideda iš keturių dalių.

Pirmoje dalyje bus analizuojami rekreacijos teoriniai pagrindai, rekreacijos ir turizmo plėtra šalies mastu. Siekiama patikrinti hipotezę, jog rekreacijos sąvoka neatsiejama nuo turizmo ir viena kitą papildo.

Antroje dalyje bus nagrinėjama rekreacijos sistema Lietuvoje: teisiniai pagrindai, išteklių ir geografinė. Išsiaiškinsime, ar Lietuvoje yra daug rekreacinių išteklių, kuriuos galima pritaikyti rekreacijai, o rekreacijos geografinė plati ir tinkanti rekreacijos plėtrai.

Trečioje dalyje bus atlikta rekreacijos išteklių analizė Trakų rajone. Tyrimo metu vertinsime, ar Trakų ir Trakų rajono teritorija turi rekreacinių išteklių, kurie būtų rekreacijos plėtrai. Vadovaujantis šio tyrimo išvadomis, pateiksime pasiūlymus, kokie yra pagrindiniai rekreacijos zonos Trakų rajone poreikiai bei suformuluosime pasiūlymus rekreacijai pagerinti.

Ketvirtoje dalyje bus kalbama apie rekreacijos projektų perspektyvas Trakų rajone. Bus atskleidžiami rekonstruojamos poilsio bazės privalumai, pateikiamos ekspertų nuomonės.

Darbo apimtis 89 puslapiai, darbe publikuojama: 3 žemėlapiai, 5 lentelės, 15 schemų, 22 diagramos. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados ir pasiūlymai bei santrauka anglų kalba.

1. REKERACIJOS APLINKOS TEORINIAI PAGRINDAI

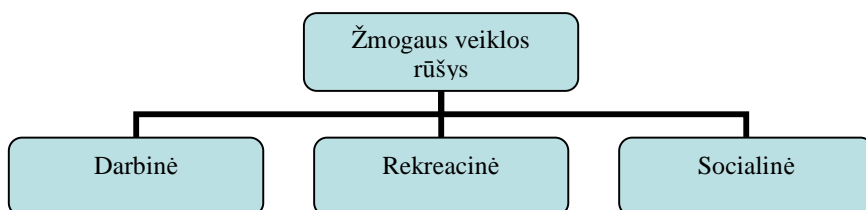
1.1. Rekreacija ir rekreacinė aplinka

Pradedant rašyti apie rekreacijos santykį su turizmu svarbiausia apibrėžti šias abi sąvokas, išsiaiškinti rekreacijos aspektus, kokiose srityse ji labiausiai paplitusi, koks rekreacijos santykis su turizmu, nes kalbant apie rekreaciją - turizmas neatsiejamas, o kalbant apie turizmą - rekreacija taip pat nelieka nuošalyje. Aišku, šie apibrėžimai nėra vienareikšmiai ir skirtinguose literatūros šaltiniuose skirtingai aiškinami. Nors šios sąvokos ir skirtingos, tačiau tuo pačiu jos ir labai panašios, tiesiog, rekreacijos sąvoka naudojama siauresne prasme, turi konkretnę apibrėžimą ir labiau orientuota į tikslą. Žinoma, darbe bus daugiau dėmesio skiriama rekreacijos sąvokos atskleidimui ir paaiškinimui.

Rekreacija (lot. *rekreatio* – atstatymas) – žmogaus dvasinių ir fizinių jėgų atgavimo procesas. Rekreacijos ir turizmo aplinka yra žmogiškosios veiklos sritis, susijusi su poilsio, turizmo organizavimu bei naudojimusi šiomis paslaugomis². Turizmo sąvokoje telpa rekreacijos apibrėžimas, nors ir pati rekreacijos samprata labai plati ir skirtinga. Kiekvienas individas pasirinkdamas poilsio, atsipalaidavimo būdą sukuria savo rekreaciją. Fizinių ir dvasinių jėgų atgavimo procesas suteikia pasitenkinimo bei laimės jausmą. Nuo rekreacijos priklauso žmogaus fizinis ir protinis pajėgumas dirbti ir užsidirbti.

Sąvoka rekreacija vartojama tiek siaurąja, tiek plačiąja prasme. Siaurąja prasme tai fizinių ir dvasinių jėgų atgavimas, o plačiąja tas atgavimas gali būti nukreiptas į pastatų, gamtinio komplekso atstatymą ar pan.³ Žmogaus gyvenamąją veiklą sudaro trys veiklos rūšys – darbinė, rekreacinė ir socialinė.

1 pav. Žmogaus veiklos rūšys

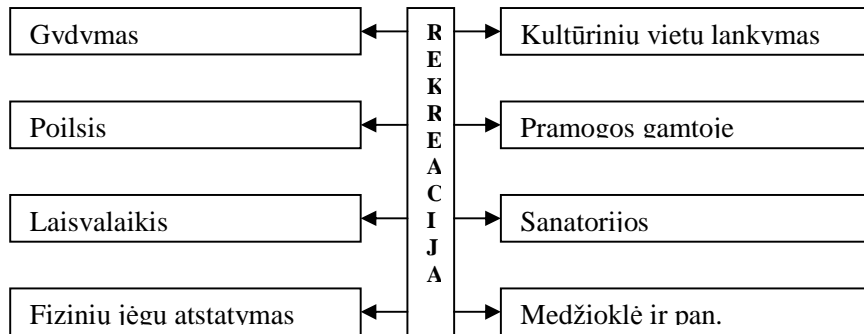

² Autorių kolektyvas. Turizmas. - Kaunas, 2002. P.16.

³ Gliožerienė A. Rekreacija: žmogaus jėgų atgavimas gamtoje ir visuomenėje // Klaipėda, 1998 vasario 26, P.24.

Vykstantys procesai tarp darbinės ir socialinės veiklos yra rekreacija. Rekreacija apima ir gydymą, miegą, kitas poilsio bei laisvalaikio formas.

2 pav. Rekreacijos sudedamosios dalys

Rekreacija - nuo seno minimas terminas, platesniame kontekste suvokiamas kaip „visuomenės rekreacija“ – nauja valstybės funkcija, kuri yra nurodoma kaip viena iš pagrindinių funkcijų ir apibūdinama kaip visuomenės vystymo funkcija šalia kitų visuomenės vystymo funkcijų, tokių kaip švietimas, mokslas, kultūra. Matomas didelis rekreacijos sąvokos įvairiapusiškumas. Rekreacija yra ne vien tik žmogaus fizinių jėgų atkūrimo, sveikatos atgavimo, malonių pojūčių, išgyvenimų atnaujinimo procesas – ji gali būti įvardijama kaip viena iš pagrindinių valstybės funkcijų – visuomenės vystymo funkcija⁴. Rekreacija – sudėtingas procesas, kuriame tiesiogiai dalyvauja žmogus, siekiantis atgauti fizines jėgas, psichologinę pusiausvyrą, dvasinę emocinę būseną, jausti pasitenkinimą tam tikslui tinkamoje, pritaikytoje, sukurtoje ar specialiai pasirinktoje rekreacijai aplinkoje. Žmogus daro įtaką aplinkai, ją tausodamas ar darydamas jai žalą, to kartais net nesuvokdamas.

T. Bumblauskis rekreaciją apibūdina kaip laiko tarpą po pamokų mokykloje, kuris skiriamas mokinių poilsui, žaidimams, kad atkurtų mokinių fizines, dvasines jėgas. Be trumpalaikio poilsio ir turizmo, rekreacijai priskiriamas ir kurortinis gydymas, sanatorijos, poilsio namai, medžioklė, gamtos gėrybių rinkimas, kultūrinių istorinių vietų lankymas, įvairios kitokios pramogos gamtoje.

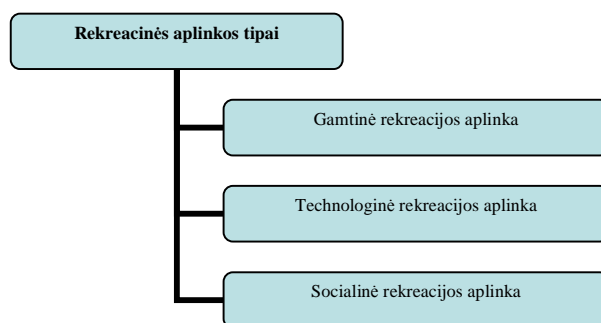
Darbo pobūdis (fizinis ar protinis) verčia mus plačiau žvelgti į rekreaciją, įvardijant ją skirtingai tam tikrose veiklos srityse. Pavyzdžiui, sunkų fizinį darbą dirbantis žmogus jėgas atgauna pasyviai – nieko neveikdamas, skaitydamas arba kurdamas. O protinį darbą dirbantis rašytojas arba architektas su malonumu savaitgalį ar atostogų metu dirba fizinį darbą ir tai yra jo rekreacijos

⁴ Vitkienė E. Rekreacija - Vilnius, P.22.

procesas⁵. Rekreacija tai ne tik kelias į socialinę, asmeninę ir sveikatos pilnatvę, bet ir pati veikla, jos sukeliama potyriai žmogų daro tobulesnį, dvasiškai stipresnį, aktyvesnį. Svarbiausia tai, kad rekreacinė veikla ne tik atstato prarastas jėgas, bet ir pažadina žmogui norą tobulėti kaip asmenybei⁶.

Rekreacijos dėmenys – žmogaus rekreacijos aplinka, kintanti erdvės, laiko, funkcinės paskirties, mikroaplinkos bei makroaplinkos atžvilgiais⁷. Rekreacija - tai žmogaus ir aplinkos sąveikos procesas, kuriam įtaką daro tiek žmogaus individualios savybės, tiek žmogų supančią aplinką apibūdinantys vidiniai bei išoriniai veiksniai⁸. Rekreacijos metu žmogus daro poveikį aplinkai, o aplinka žmogui. Yra išskiriami ir trys svarbiausi rekreacinės aplinkos tipai: gamtinė rekreacijos aplinka, technologinė rekreacijos aplinka; socialinė rekreacijos aplinka⁹.

3 pav. Rekreacinės aplinkos tipai

Rekreacija pasireiškia ir socialinėje, ekonominėje veiklos sferose. Visuomenės rekreacija užsiimančios institucijos naudojami šalies ištekliais – žeme, kraštovaizdžiu, įvairių profesijų žmonių darbu, kapitalu, technologijomis, mokslu ir technine pažanga, statiniais ir pan. Rekreacijai skirta socialinė ir ekonominė – ūkinė veikla pasireiškia keleriopa nauda žmogui bei svarbioms visuomenei funkcijomis:

- Įgyvendinama valstybės visuomenės vystymo funkcija – visuomenės rekreacija;
- Teikiamos rekreacijos paslaugos – žmonių sveikatos, darbingumo, žmogaus gyvenimo trukmės pailginimo užtikrinimo;
- Didinamas žmonių suinteresuotumas rekreacija;

⁵ Autorių kolektyvas. Turizmas. - Kaunas, 2002, P. 17.

⁶ Ten pat. - P. 17.

⁷ Vitkienė E. Visuomenės rekreacija kaip socialinis – ekonominis reiškinys. Humanitariniai ir socialiniai mokslai. - Klaipėda, 2001, P.103.

⁸ Ten pat. - P.103.

- Kuriamos naujos darbo vietos – darbo rinkoje yra kaip darbo pasiūlos ir paklausos reguliavimo priemonė;
- Yra gyventojų užimtumo problemos vienas iš galimų sprendimo būdų;
- Gaunamos papildomos įplaukos už teikiamas rekreacijos paslaugas tiek valstybinio sektoriaus, tiek privataus sektoriaus bendroje šalies struktūroje;
- Didinamas žmonių mokumas, naudojantis rekreacijos paslaugomis;
- Gerinama rekreacijos infrastruktūra bei kuriama nauja;
- Planuojama racionali rekreacijos socialinė ir ekonominė veikla, suvokiamas ir įvertinamas šio proceso vaidmuo, o tai įgalina išlaikyti pusiausvyrą tarp rekreacijos aplinkos, rekreacijos išteklių, harmoniją ir ekonominį produktyvumą¹⁰.

Visuomenės rekreacija įeina į bendrą valstybės ekonominę – socialinę sistemą. Rekreacijos sferoje dirbančių žmonių veikla kaip ir kita, skirta užsidirbti pragyvenimui, teikiant įvairias paslaugas. Rekreacijos metu vyksta žmogaus sąveika su aplinka.

Rekreacija kinta su aplinka, nykstant seniesiems rekreacijos bei poilsio variantams, plėtėjant galimybėms ir augant žmonių poreikiams keičiasi ir žmonių elgsena laisvalaikio. Rekreacijos reikšmė stiprėja ir didėja kartu su rinka, žmogaus dalyvavimas visuomenėje suaktyvėja, norisi patenkinti daugelį savo poreikių, kuriems pastaruoju metu pasiūla ypač didelė. Vis atsiranda nauji ir įdomūs laiko, atostogų praleidimo būdai – kelionės į egzotiškas šalis, lošimo namai, sporto ir laisvalaikio centrais, aktyvaus poilsio ir verslo klubai, nyksta senosios rekreacijos formos kaip pirtys, baseinai arba jos tobulėja praplečiant pramogų bazę. Tačiau visuomenėje rekreacijos tobulėjimo klausimais dar mažai diskutuojama, daugeliui įdomus ir turiningas laisvalaikio praleidimas yra neįkainojamas, todėl daugelis besikuriančiu naujų rekreacijos formų labiausiai orientuotos į pasiturinčią visuomenę.

Vienas rekreacinės kultūros elementų yra įvairios kelionės (komercinės, turistinės, ir pan.). Turizmo reiškiny visada yra apibrėžiamas kaip laisvalaikio, su išvykom susijusi veikla, patenkinti pažintinius, sveikatingumo, pasilinksminimo, kultūrinius poreikius¹¹. Rekreacinė kultūra yra ir pakeitimų visuomenėje rodiklis: demokratėjimą atspindi laisvas kelionių krypčių, poilsio formų pasirinkimas¹².

Rekreacija ir sveikata. Rekreacija labai svarbi kurortinių miestų sudedamoji dalis. Kurortą galima charakterizuoti ir kaip turizmo, sporto ir poilsio objektą. Atvykę užsienio turistai įtakoja

¹⁰ Vitkienė E. Rekreacija - Vilnius, P.26.

¹¹ Vosiliūtė A. Rekreacinės kultūros pasikeitimai // Sociologiniai tyrimai. Žmogaus interesai ir dabartis.- 1993, P.47.

¹² Ten pat.- P.43.

naujų ekonominių ryšių atsiradimą, skatina investicijų pritraukimą, išsiveža šalies ekonominės, socialinės galios išpūdį¹³. Visi kurortai iš esmės gali teikti rekreacines paslaugas vartotojui: turizmo; pramogų; sporto; bendravimo; mėgėjiškų užsiėmimų; nuotykių; kultūros.

Gyventojų sveikata yra didžiausia visuomenės socialinė ir ekonominė vertybė. Tai ne tik ligų ir fizinių defektų nebuvimas, tai - fizinė, dvasinė bei socialinė žmonių gerovė. Sveikatos potencialą ir jo palaikymo sąlygas lemia ekonominės sistemos stabilumas, visuomenės socialinio saugumo ir švietimo garantijos, prieinama ir tinkama sveikatos priežiūra, darbo, gyvenamosios ir gamtinės aplinkos kokybė, gyventojų pastangos ugdyti sveikatą. Gera visuomenės sveikata yra viena iš svarbiausių valstybės saugumo ir klestėjimo prielaidų¹⁴. Taigi, rekreacijos vaidmuo svarbus ne tik poilsio ir pramogų sektoriuje, bet svarbią reikšmę turi ir sveikatos srityje. Žinoma, tai labiausiai pasireiškia kurorto statusą turinčiuose miestuose, tačiau Lietuvoje yra daug ir tokių miestų, kurie neturi kurorto statuso, tačiau pasižymi rekreacinėmis sveikatos ir poilsio realizavimo galimybėmis. Lietuvos kurortai - išskirtinės reikšmės Lietuvos Respublikos teritoriniai vienetai, teikiantys rekreacines paslaugas žmonių sveikatos atstatymui bei poilsiui ir turintys aukštą pridedamąją vertę, formuojantys šalies įvaizdį¹⁵. Atsižvelgiant į Lietuvos kurortų plėtros viziją, numatomos pagrindinės kurortų funkcijos:

- rekreacinių- sveikatinimo paslaugų teikimas Lietuvos ir užsienio gyventojams;
- šalies įvaizdžio formavimas;
- nacionalinio produkto didinimas, kuriant produktą su aukšta ekonomine verte;
- naujų darbo vietų kūrimas.

Sveikatos potencialą ir jo palaikymo sąlygas lemia ekonominės sistemos stabilumas, visuomenės socialinio saugumo ir švietimo garantijos, prieinama ir tinkama sveikatos priežiūra, darbo, gyvenamosios ir gamtinės aplinkos kokybė, gyventojų pastangos ugdyti sveikatą. Gera visuomenės sveikata yra viena iš svarbiausių valstybės saugumo ir klestėjimo prielaidų¹⁶.

Analizuojant sąvoką „rekreacija“ ir jos aplinką rekreaciją galima konstatuoti kaip fizinių jėgų susigrąžinimą, sveikatos atgavimą, kultūrinės, dvasinės, teigiamos psichoemocinės būsenos palaikymą, malonių pojūčių, išgyvenimų atgaminimą, taip pat rekreaciją galima apibūdinti ir kaip visuomenės vystymo funkcijos įgyvendinimą, žmogaus ir aplinkos sąveikos procesą, o šios sąveikos

¹³ Bagdzevičienė R., Navackaitė L., Miliukaitė B. Kurortų plėtros koncepcijos teoriniai aspektai

¹⁴ Lietuvos Respublikos Kurortų plėtros koncepcija // http://www.lrti.lt/veikla/Birst_skaidr.ppt

¹⁵ Ten pat.

¹⁶ Bagdzevičienė R., Navackaitė L., Miliukaitė B. Kurortų plėtros koncepcijos teoriniai aspektai

¹⁸ Lietuvos Respublikos turizmo įstatymas // Valstybės Žinios, 1998.04.03, Nr.: 32.

rezultata, kaip – žmogaus darbingumo, sveikatos būklės, ilgaamžiškumo procesą¹⁷. Taigi, rekreacija yra ir žmogaus veiklumo, energijos išsaugojimo galimybė, darbas, poilsis ir pramogos. Gyventojų sveikata yra didžiausia visuomenės socialinė ir ekonominė vertybė.

1.2. Rekreacija ir turizmas

Turizmas yra viena svarbiausių žmogaus rekreacinės veiklos sudedamųjų dalių. Turizmas pirmiausia yra keliavimas, kurio metu gaunami nauji potyriai, informacija, atgaunamos fizinės ir dvasinės jėgos, patiriama nuotykių, kuriama, bendraujama, sportuojama. Todėl kartais sunku identifikuoti, kur baigiasi rekreacijos procesas ir prasideda turizmas, ir atvirkščiai.

Turizmo sąvoka. Pirmieji rimtesni turizmo apibrėžimai buvo suformuluoti antroje XX a. pusėje 1954 m. Jungtinių Tautų priimtu nutarimu. Turizmas apibūdintas kaip aktyvus poilsis už savo nuolatinės gyvenamos vietos ribų, padedantis gerinti sveikatą, fiziškai lavinti žmogų. Tačiau plačiausiai naudojamas Tarptautinės Turizmo Organizacijos (TTO) turizmo apibrėžimas, aiškinantis turizmą, kaip visos kelionių rūšys, kai asmuo palieka savo nuolatinę darbo ir gyvenamą vietą ilgiau nei 1 parą ir trumpiau nei 2 mėnesius, kai išvykos tikslas nėra samdoma, apmokama veikla. Šiuo apibrėžimu buvo remtasi ir LR Turizmo įstatyme, čia Turistas – fizinis asmuo, kuris pažintiniais, profesiniais -dalykiniais, etniniais, kultūriniais, rekreaciniais, sveikatingumo, religiniais ar specialiais tikslais keliauja po šalį ar į kitas šalis ir apsistoja bent vienai nakvynei, tačiau ne ilgiau kaip vienerius metus už savo nuolatinės gyvenamosios vietos ribų, jei ši veikla nėra mokymasis ar apmokamas darbas lankomoje vietovėje¹⁸. Turisto apibrėžime matome ir rekreacinių tikslų, kuriuos siekia patenkinti žmogus. Kelionės tikslai: poilsis kurorte ar gydymasis sanatorijoje; pažintinė kultūrinė kelionė ar draugų lankymas; tarnybinė komandiruotė; dalyvavimas konferencijoje; verslo kelionės ir kt. Visiems apibrėžimams bendra tai, kad juose akcentuojamas išvykimas iš nuolatinės aplinkos, laikotarpis iki 1 m., veikla kelionės metu, kelionės tikslas. Atvykusių turistų išlaidos, tai šalies eksporto pajamos. Turizmo plėtojimas padidina bendrą nacionalinį produktą (BNP), sukuria papildomas darbo vietas ir tuo pačiu didina gyventojų ir valstybės pajamas¹⁹.

Turizmo ištekliai – turistinių interesų turintys objektai ar vietovės. Turizmo plėtros politikos kryptis nustato Seimas priimdamas įstatymus. Turizmo valdymo funkcijas šalyje atlieka Vyriausybė, Vyriausybės įgaliota ministerija, Valstybinis turizmo departamentas prie įgaliotos ministerijos,

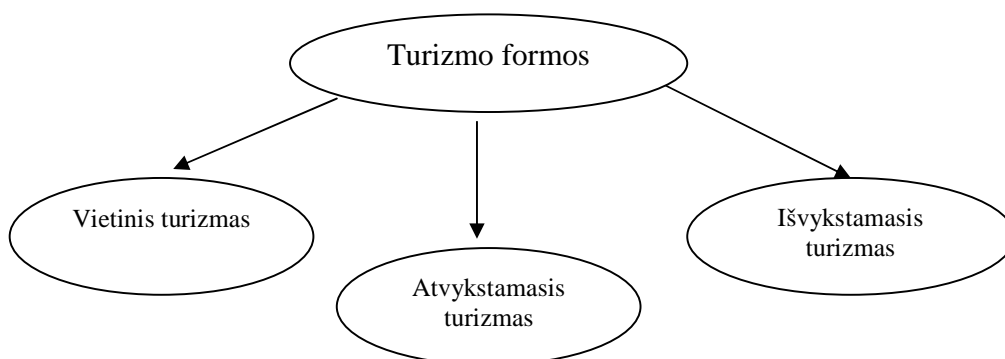
¹⁸ Vitkienė E. Rekreacija - Vilnius, P.29.

¹⁹ Darbo organizavimas ir valdymo sprendimai X įmonėje // <http://www.moksliukas.lt/darbas.php?id=160>

apskričių viršininkai, savivaldybių institucijos. Valstybinis turizmo departamentas pagal savo kompetenciją turizmo ir rekreacijos srityje derina teritorinių turizmo plėtros programų, kurortų plėtros programų, turizmo ir rekreacijos plėtros schemų bei specialiojo teritorijų planavimo dokumentų projektus.

Turizmas – tai veikla, susijusi su kelione už asmens įprastinės aplinkos ribų įvairioms reikmėms tenkinti²⁰. Tam tikros šalies atžvilgiu yra apibrėžiamos trys turizmo formos:

4 pav. Turizmo formos

- 1) vietinis turizmas, apimantis šalies gyventojus, keliaujančius šalies viduje;
- 2) atvykstamasis turizmas – apima kitos šalies gyventojus, keliaujančius priimančioje šalyje;
- 3) išvykstamasis turizmas – apimantis šalies gyventojus, keliaujančius kitoje šalyje.

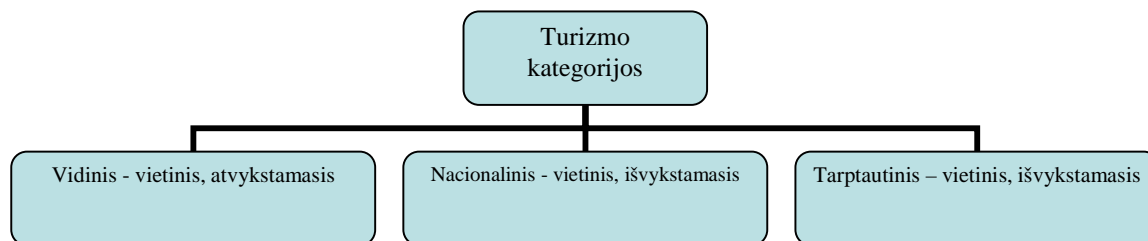
Siejant šias tris turizmo formas, apibrėžiamos trys turizmo kategorijos:

- 1) vidinis turizmas, vietinis ir atvykstamasis turizmas;
- 2) nacionalinis turizmas, vietinis ir išvykstamasis turizmas;
- 3) tarptautinis turizmas, atvykstamasis ir išvykstamasis turizmas²¹.

²⁰ Lietuvos Respublikos turizmo įstatymas // Valstybės Žinios, 1998.04.03, Nr.: 32.

²¹ Dėl Tarybos direktyvos 95/57/EB dėl statistinės informacijos turizmo srityje rinkimo įgyvendinimo tvarkos // <http://europa.eu.int/eur-lex/lt/dd/docs/1999/31999D0035-LT.doc>

5 pav. Turizmo kategorijos

Turizmo srityje galime išvėlgti ir rekreacinių tikslų, kuriuos siekia įgyvendinti žmonės. Nors tai daugiau pramoginiai ir pažintiniai, o ne su sveikata susiję tikslai. Turizmo kaip ir rekreacijos plėtojimas sukuria papildomas darbo vietas, kelia ekonomiką, didina gyventojų ir valstybės pajamas. Turizmo sąvoka yra aiškiau apibrėžta ir plačiau vartojama, daugelio žmonių geriau suprantama. O rekreacijos sąvoka dar nėra tokia populiari ir ne visada tinkamai suprantama pagal savo prasmę.

1.3. Rekreacijos ir turizmo plėtra

Daugelyje pasaulio šalių turizmas pripažintas viena perspektyviausių ūkio šakų. Remiantis pateikta ataskaita, 83% pasaulio šalyse turizmas yra vienas iš penkių eksporto pajamas teikiančių sektorių ir pagrindinis užsienio valiutos šaltinis 38% pasaulio šalyse²². Turizmo sektorius aplenkia tokias ekonomikos šakas kaip automobilių, chemijos, maisto ar naftos produktų gamybą. Jis įtakoja ne tik ekonominį, bet ir socialinį bei kultūrinį šalies gyvenimą, o kai kuriuose regionuose yra vienas iš gerovės kūrimo veiksnių.

Turizmo vaidmuo, kaip vienos iš ekonomikos augimo ir užimtumo varomųjų jėgų, pripažintas ir įvertintas viename iš svarbesnių dokumentų – Lisabonos strategijoje. Jos įgyvendinimu siekiama kelti viso Europos ūkio konkurencingumą. Turizmo plėtra siejama su aplinkos apsaugos, transporto, žemės ūkio, integracijos į ES, regionų, vidutinio ir smulkiojo verslo vystymu.

Nemažas dėmesys turizmui skiriamas ir Lietuvoje: parengta Turizmo plėtros iki 2015 metų strategija, anksčiau buvo parengtos ir Vyriausybės lygiu patvirtintos Nacionalinės turizmo plėtros programos. Turizmo specifika lemia tai, kad šis verslas gali būti plėtojamas tik turistiniu požiūriu

²² Turizmo plėtros iki 2015 metų strategija // http://www.lrti.lt/veikla/turizmo_strat.doc

patraukliose vietovėse²³. O Lietuvoje tokių vietovių netrūksta, tikriausiai kiekviename rajone atrastume vietovių turinčių potencialą rekreacijai ir turizmui.

Rekreacijos ir turizmo plėtrai yra labai palankios sąlygos Lietuvoje, ypač tuose rajonuose, kur negalima intensyvi žemdirbystė. Lietuvos istorija paliko nemažai vertingų istorijos ir kultūros paveldo objektų. Paveldas svarbus veiksnys turizmo plėtotei. Gamtinių ir kultūrinių išteklių gausa leidžia plėtoti aktyvaus poilsio, kultūrinį ir pažintinį, kaimo ir ekologinį turizmą. Užsienio šalių turistus vilioja keturi populiarūs kurortai: Druskininkai, Birštonas, Palanga, Neringa. Kurorto statuso dar siekia Anykščių, Trakų, Ignalinos ir Zarasų savivaldybės.

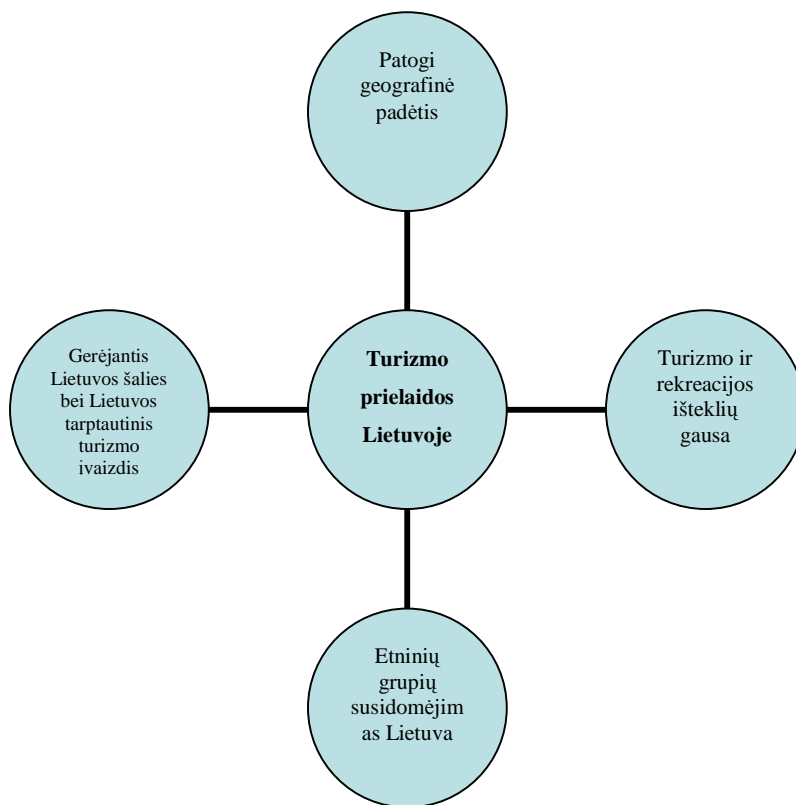
Tarptautinės konferencijos „Europos Sąjungos plėtros poveikis turizmo raidai Europoje“ metu, Ūkio ministerijos direktorius A.Lukoševičius, pristatydamas esamą turizmo padėtį akcentavo žymius turizmo srities pranašumus Lietuvai esant Europos sąjungos (ES) sudėtyje. Šalyje beveik 17 proc. išaugo atvykstamojo turizmo pajamos ir 2005 m. jų augimas taip pat pasitvirtino, 32 proc. pakilo apgyvendinimo įmonių užimtumas. ES parama padeda ir įtakoja Lietuvos turizmo plėtotę gerinant turizmo sektoriaus paslaugų įvairovę. Daugiau dėmesio ir lėšų skiriama turizmo ir rekreacijos plėtrai gerinti. Pagal pasaulio ir ES turistų elgsenos tyrimus šiuolaikinis turistai yra lankstesnis, ilgai nepasistoja vienoje vietoje, siekia paslaugų bei kelionės vietų įvairovės. Lietuvoje, kiekvienais metais pradeda naują turizmo sezoną, taikantis prie turistų poreikių, jaučiami įvairių paslaugų ir naujovių atnešantys vėjai. Naudojantis ES struktūrinių fondų lėšomis siekiama, kad paveldo objektai taptų pritaikyti turizmo paslaugoms teikti. Miestų senamiesčiai virstų turizmo verslo ir traukos centrais. ES parama padeda ir įtakoja Lietuvos turizmo plėtotę gerinant turizmo sektoriaus paslaugų įvairovę. Daugiau dėmesio ir lėšų skiriama turizmo plėtrai gerinti.

Lietuvos teritorija yra Europos žemyno viduryje, tai patogi geografinė padėtis rekreacijos ir turizmo vystymui. Šalis pasiekama įvairiomis transporto priemonėmis. Nors Lietuvos teritorija palyginti nedidelė, bet turi ypatingą kraštovaizdžių įvairovę. Naujausiais tyrimais nustatyta, kad net 27 proc. Lietuvos teritorijos yra vaizdingos ir ypač vaizdingos. Vilniaus senamiestis, Kuršių Nerija, Kultūrinis Kernavės rezervatas įtraukti į UNESCO Pasaulio paveldo sąrašą. Gamtiniai rezervatai, nacionaliniai bei regioniniai parkai, Trakų istorinis – nacionalinis parkas, draustiniai užsienio šalių turistų pamėgtos bei lankomos vietos, kuriose jie žavisi nepaliesta gamta. Lietuvos turizmo sektorius turi dideles galimybes kilti, nes Lietuva turi turtingą kultūrinį palikimą ir patrauklią gamtinę aplinką. Kai kurie Lietuvos regionai pasinaudodami turizmo teikiamomis galimybėmis, galėtų gauti nemažas pajamas ir sukurti ilgalaikių darbo vietų. Dabar turizmo potencialas nepakankamai išnaudojamas.

²³ Trakų rajono subalansuotos plėtros strategija // <http://www.trakai.lt/index.php?1023000547> -

Didžiausią turizmo plėtros potencialą turi stambūs turizmo centrai – Vilnius, Kaunas, Trakai, jų istoriniai regionai ir kiti Lietuvos rajonai. Daugiausia apie 80 proc. poilsiautojų atvyksta kelių transportu. Rekreacinių bei kultūrinių išteklių gausa – kurortai, sveikatingumo kompleksai, pajūrio zona sudaro galimybes plėtoti įvairių rūšių turizmą. Tai yra svarbios turizmo plėtotės prielaidos Lietuvoje²⁴. Lietuva įkūrusi turizmo informacijos centrus (TIC) ne tik šalies miestuose, bet ir Vokietijoje, Lenkijoje, Rusijoje, Suomijoje, Jungtinėje karalystėje, Ispanijoje. TIC teikiama informacija apie turizmo galimybes Lietuvoje, centro darbuotojai dalyvauja įvairiose parodose. Turizmo plėtotė yra vienas iš efektyviausių būdų supažindinti kitų šalių visuomenę su Lietuvos valstybe, kalba, kultūra, istorija, gamta²⁵. Svarbios ir kitos turizmo ir rekreacijos verslo plėtros Lietuvoje prielaidos:

6 pav. Turizmo prielaidos Lietuvoje

²⁴ Mykoliaitytė U. Kuriama patrauklaus krašto vizija // Galvė, 2006 birž. 30, Nr. 26, P.6.

²⁵ Ten pat.

- *patogi geografinė padėtis.* Lietuvos teritorija yra Europos žemyno viduryje ir tai patogi geografinė padėtis turizmo vystymui. Ypatingai svarbus yra šalies pasiekiamumas įvairiomis transporto priemonėmis;

- *turizmo išteklių gausa.* Kurortai bei gamtiniai kompleksai, pajūrio zona, kultūros paveldo objektų bei kitų kultūrinio turizmo objektų (muziejų, teatrų, renginių) gausa sudaro prielaidas įvairių turizmo rūšių vystymui;

- *etninių grupių susidomėjimas Lietuva.* Nemaža dalis lietuvių gyvena įvairiose pasaulio šalyse, taip pat egzistuoja ir kitų šalių piliečių istorinis susidomėjimas Lietuva;

- *gerėjantis Lietuvos šalies bei Lietuvos turizmo tarptautinis įvaizdis.* Daugelį metų Lietuva buvo uždara šalis, todėl dabar ji tampa savotišku “atradimu” turistams, kuriuos traukia šalies gamta, kultūra ir net “socializmo palikimas”, ypač Rytų ir Pietryčių Azijos regionų gyventojams²⁶.

Turizmo ir rekreacijos verslo sektoriuje, pelno siekimas, nepaisant žalos žmogaus aplinkai, gamtosaugai, kelia daug problemų bei grėsmingų pasekmių. Turizmo plėtra siejasi su tokiais valstybės veiklos sektoriais kaip *aplinkos apsauga, transporto plėtra, žemės ūkiu, regionų plėtra, smulkaus ir vidutinio verslo plėtra*. Tokiu būdu, dalis turizmo funkcijų tiesiogiai ar netiesiogiai patenka į daugelio ministerijų ir kitų institucijų kompetenciją. Plėtros priemonių vykdymas ir koordinavimas turėtų būti užtikrinamas per Vyriausybės programą ir Nacionalinę turizmo plėtros programą²⁷. Valstybinis turizmo departamentas neturi pakankamos įtakos turizmo plėtrai Lietuvoje, nes neturėdamas pakankamai įgaliojimų, negali tinkamai koordinuoti ir įtakoti atskirų valstybės institucijų veiklos.

Pastaruoju metu turizmo verslas įgauna vis didesnę pagreitį ir tampa viena iš pagrindinių ūkio šakų. Augant šalies ekonomikai siekiama plėtoti turizmo sferą ir stiprinti tarptautinį konkurencingumą. Turizmo veiklą reglamentuojantys Nacionalinės teisės aktai yra suderinti su Europos Sąjungos teisės aktais, formuojančiais Lietuvos rekreacinę ir turizmo aplinką. Viena iš prielaidų visuomenės rekreacijai vykti – turizmas, pasaulyje palčiai pripažintas kaip greitai auganti ir pelninga veiklos sritis, skatinanti dirbti, tausoti ir racionaliai panaudoti gamtos resursus, kultūrinį palikimą²⁸.

Turizmo plėtros strategijoje įvardijami veiksmai ir priemonės rekreacijos ir turizmo stiprinimui, bei numatoma už tai atsakinga institucija²⁹:

²⁶ Turizmo plėtros iki 2015 metų strategija.-2002, P.12. // http://www.tourism.lt/nsv/index_veikla.html

²⁷ Ten pat.

²⁸ Vitkienė E. Rekreacijos sąvoka ir agroturizmo vystymo prielaidos Lietuvoje // Lietuvos žemės ūkio akademija.tarptautinė mokslinės konferencijos medžiaga.- Kaunas, 1996 lapkr. 27-29.-P.45.

²⁹ Turizmo plėtros strategija iki 2015 metų.-P.26-28. // http://www.tourism.lt/nsv/index_veikla.html

- 1) Šalies rekreacijos ir turizmo administravimo stiprinimas;
- 2) Efektyvios turizmą skatinančios teisinės aplinkos sukūrimas, tam reikalingas Lietuvos kurortų ir rekreacinių teritorijų įstatymas;
- 3) Būtina efektyviai išnaudoti šalies integracijos į ES privalumus;
- 4) Siekiama išplėsti turizmo ir rekreacijos specialistų rengimą Lietuvos universitetuose ir kolegijose, tam turėtų būti atliekami turizmo ir rekreacijos specialistų poreikių tyrimai, tobulinama turizmo ir rekreacijos verslo paslaugų specialistų rengimo sistema profesinėse, aukštesniosiose mokyklose, kolegijose ir universitetuose;
- 5) Plėtoti turizmo paslaugų įvairovę rekreacinėse, kurortinėse vietose bei turizmo centruose, tam reikia gydomųjų – rehabilitacinių, sportinių – pramoginių, rekreacinių – turistinių, etnokultūrinių ir vaikų laisvalaikio užimtumo centrų, kurortuose plėtros programos, investicinių projektų sukūrimo;
- 6) Išplėsti apgyvendinimo sektoriaus pajėgumus, skatinti kempingų tinklo plėtrą, ekonominės klasės viešbučių tinklo plėtrą.

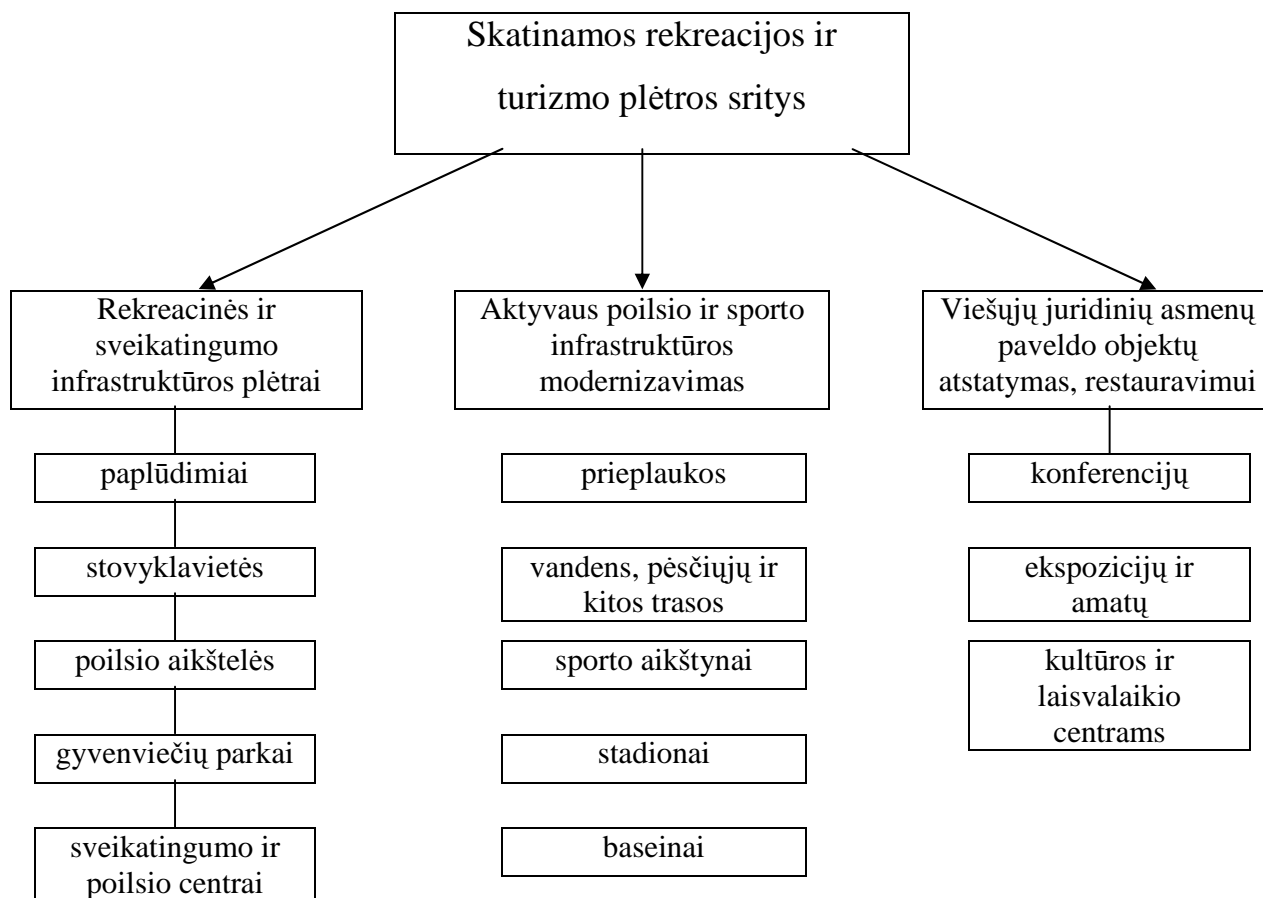
Skatinant rekreacijos ir turizmo plėtrą ypač daug dėmesio skiriama šių sričių rėmimui:

- 1) rekreacinės ir sveikatingumo infrastruktūros plėtrai (papildiniai, stovyklavietės, kempingai ir poilsio aikštelės, gyvenviečių parkai, prevencijos įstaigos, sveikatingumo ir poilsio centrai, higienos įrengimai ir pan.);
- 2) aktyvaus poilsio ir sporto infrastruktūros įrengimams ir modernizavimui (prieplaukos, vandens, pėsčiųjų ir kitos trasos, sporto aikštynai ir klubai, stadionai, baseinai ir pan.);
- 3) viešųjų juridinių asmenų paveldo objektų atstatymui, restauravimui bei nenaudojimų pastatų pritaikymui turizmo infrastruktūroje (konferencijų, ekspozicijų ir amatų, informacijos, kultūros ir laisvalaikio centrams ir kitoms panašaus pobūdžio veikloms) ir kt.

Siekiant skatinti turizmo plėtrą šalies ūkyje iškyla ir teigiami ir neigiami aspektai, tačiau matome daugiau pozityvių dalykų, kurie skatina turizmo plėtrą ir tuo pačiu ir siekia apsaugoti rekreacinius išteklius.

Rekreacija ir turizmas daro didelį poveikį aplinkos apsaugos sektoriui, gamtinei ir kultūrinei įvairovei. Vasarą, savaitgaliais į gamtą patraukia iki 2 mln. šalies gyventojų. Ypač intensyviai apkraunami pajūrio ruožo ir šalia didžiųjų miestų esantys gamtiniai kompleksai. Iki 2015 metų turėtų ypač padidėti vietinio turizmo srautai, žymiai išaugti kultūros paveldo objektų lankymas. Rekreacija ir turizmas skatina tvarkyti aplinką, įrengti parkus, kelius, renovuoti sunykusius kultūros objektus, sudaryti prielaidas žmonių užimtumui didinti.

7 pav. Remiamos sritys apimančios rekreacijos ir turizmo plėtrą

Tačiau nereguliuojami turistų srautai ardo pajūrio kopas, miško paklotę, mažėja bio įvairovė, naikinama saugoma dekoratyvi augalija, kyla miško gaisrai. Rekreacinės veiklos vandens telkiniuose didina vandens taršą, nyksta žuvų išteklių. Didėjantys transporto srautai didina aplinkos taršą, triukšmą³⁰. Negatyvus rekreacijos ir turizmo srautų poveikis gamtinei aplinkai pareikalauja nemažų finansinių investicijų ekologinio stabilumo palaikymui, teritorijų priežiūrai, valymui.

Pramonėje rekreacijos ir turizmo sistema žymiai padidina darbo našumą, produktyvumą, mažina nedarbingų dienų skaičių. Pramonės sektorius turi galimybę plėtotis gaminant produktą reikalingą rekreacijos ir turizmo industrijai. Statybos sektorius dirba statant viešbučius, kelius, restoranus, rekonstruojant architektūros paminklus ir t. t. Vienas atvykstantis turistai sukuria 7 – 8 darbo vietas vietinėje rinkoje. Tačiau neigiamai atsiliepia uostų plėtrai, taršių įmonių veikla ribojama rekreacinėse gyvenvietėse, kurortuose.

³⁰ Turizmo plėtros iki 2015 m. Strategija.-2002.-P.34. // http://www.tourism.lt/nsv/index_veikla.html

Žemės ūkio sektoriuje rekreacijos ir turizmo plėtra – viena iš funkcinio persiorientavimo galimybių, ypač teritorijose, kuriose neperspektyvi intensyvi žemdirbystė. Turizmo rinkoje yra daugybė tiesioginių ir netiesioginių paslaugų tipų, kuriuos gali teikti žemės ūkio sektorius: kaimo turizmas, ekologiškai švaraus maisto gamyba, ekologinis turizmas, kultūrinis turizmas, žirgininkystė, žvejyba, transportavimas, transporto priemonių nuoma ir remontas, kulinarinis turizmas, istorinis turizmas, sveikatos stiprinimo paslaugos, gėlininkystė ir kt. Tačiau neapdairi kaimo turizmo plėtra gali sąlygoti etninio savitumo praradimą, kraštovaizdžio unikalumo sumažėjimą. Gali kilti grėsmė neįvertinus kaimo turizmo sodybų, laisvalaikio ir poilsio, pramogų paslaugų pasiūlos pertekliaus.

Sėkmingai plėtrai užtikrinti rekreacijos poreikiai turi būti integruoti ir į kitų ūkio šakų, pirmiausia miškų, žemės ir vandens ūkio, urbanistikos, pramonės, energetikos, transporto ir kitas programas, taip pat į visus teritorijų planavimo dokumentus. Numatyti trys rekreacijos plėtros valstybinio rėmimo rekreaciniuose arealuose lygiai:

1) *aukštas rėmimo lygis* – apima priemonių ir veiksmų sistemą, užtikrinančią priemonių įgyvendinimą visame rekreaciniame areale;

2) *vidutinis rėmimo lygis* – apima priemonių ir veiksmų sistemą atrankiniuose rekreacinių arealų teritoriniuose mazguose;

3) *žemas rėmimo lygis* – skiriamas pavieniems rekreacinio arealo objektams plėtoti.

Matome, kad rekreacijos ir turizmo plėtra sparčiai plečia, žinoma tai turi ir teigiamų ir neigiamų aspektų. Rekreacijos ir turizmo plėtra vertinama teigiamai, tačiau didesnis dėmesys kreipiamas ne į kokybinę, o į kiekybinę plėtrą. Rūpinamasi gamtos ir gamtos išteklių apsauga, siekiama apsaugoti nuo žalingų aplinkos poveikių. Šiais klausimais rūpinasi įvairios institucijos, rengiamos įvairios turizmo plėtros programos ir strategijos.

2. REKREACIJOS SISTEMA LIETUVOJE

2.1. Rekreacijos teisiniai pagrindai

Viena iš svarbiausių rekreacijos sistemos sudedamųjų dalių - teisiniai pagrindai. Kalbant apie rekreacijos teisinius pagrindus, visų pirma reiktų pasakyti, kad nėra parengto būtent rekreacijai skirto įstatymo, daugiausia tenka remtis Lietuvos respublikos Turizmo įstatymu, kuriame apibrėžiama rekreacijos sąvoka, jos teritorija, išteklių ir pan. Daug pasitarnauja Įsakymas dėl Turizmo ir rekreacijos schemų planų rengimo taisyklių patvirtinimo, taip pat ir Saugomų teritorijų įstatymas ir kiti įstatymai bei nutarimai.

Turizmo, kaip prioritetinės šakos deklaravimas, dar 1993 metais parengtoje Nacionalinėje turizmo plėtojimo programoje suaktyvino tiek privačių turizmo paslaugas teikiančių organizacijų, tiek ir valstybinių institucijų veiklą. 1998 metais buvo parengtas ir priimtas LR Turizmo įstatymas, kurį reglamentuoja 1998 m. kovo 19 d. Lietuvos Respublikos Turizmo įstatymas bei poįstatyminiai aktai, reikalingi šio įstatymo įgyvendinimui. Turizmo įstatymas, turizmo verslo ir veiklos nesieja su žemės nuosavybe ir naudojimo paskirtimi. Įstatymas apibrėžia ir naudoja rekreacinės teritorijos sąvoką, kurios samprata yra abstrakti. Rekreacinė teritorija – vietovė, turinti gamtines ar kultūrinės aplinkos savybes ir sąlygas žmonių visaverčiam fiziniam bei dvasiniam poilsiui organizuoti. Turizmo įstatymas valstybės prioritetu skiria vidaus ir atvykstantįjį turizmą, kurie įvardijami kaip eksporto paslauga. Šie teisės aktai nustato turizmo prioritetus, reglamentuoja turizmo paslaugų teikimą, vartotojų teisių apsaugą turizmo srityje bei šios ūkio šakos strateginį planavimą³¹.

Suderinant ES tikslus, formuojant rekreacinę ir turizmo aplinką su Nacionalinės teisės tikslais, remiamasi antrine ES teise - direktyvomis. Turizmo įstatymo projektu pradedama iš esmės formuoti teisinę turizmo paslaugų reguliavimo sistemą, analogišką vakarų šalių teisinėms turizmo sistemoms. Įstatyme apibrėžiamos atskiros turizmo paslaugos ir nustatomi pagrindiniai jų organizavimo, teikimo bei klasifikavimo reikalavimai. Turizmo įstatymo nuostatos gali būti panaudotos rengiant Civilinį kodeksą ar paslaugų sferą reguliuojančius teisės aktus.

Kalbant apie rekreacines teritorijas svarbus ir Žemės įstatymas, kuriame valstybinis žemės fondas pagal naudojimo kriterijus skirstomas į penkias grupes: 1) žemės ūkio; 2) miškų ūkio; 3) vandens ūkio; 4) konservacinės; 5) kitos paskirties žemė, kuriai priskiriamos ir rekreacinės teritorijos: teritorijos moteliams, poilsio namams, kempingams ir kitiems apgyvendinimo objektams,

³¹ Autorių kolektyvas. Turizmas. - Kaunas, 2002, P.73.

sporto kompleksams statyti, įrengti ir eksploatuoti; teritorijas paplūdimiams, jachtų, valčių prieklaukoms, poilsio aptarnavimo objektams statyti, įrengti ir eksploatuoti.

Teritorijų planavimo įstatymas suteikia teisę žemės sklypo savininkui planuoti veiklą savo sklype - rengti specialiojo ir detaliojo planavimo dokumentus. Detaliojo planavimo dokumentai nustato, pakeičia arba apriboja veiklos plėtojimo žemės sklype tvarką, sąlygas bei prievoles. Savivaldos institucijoms suteikta teisė rengti ir tvirtinti detaliojo planavimo dokumentus. Saugomų teritorijų įstatymas šią teisę apriboja saugomose teritorijose, nustatydamas, kad veikla saugomoje teritorijoje vykdoma pagal specialiojo planavimo dokumentus. Rekreacija Lietuvos Respublikos Saugomų teritorijų įstatyme apibrėžiama taip: Rekreacija – tai žmogaus fizinių ir dvasinių jėgų atgavimo procesas, žmogaus laisvalaikio veikla, kurios tikslas – poilsiauti, keliauti bei gydytis sanatorijose, kurortuose³². Šiuos dokumentus rengia saugomų teritorijų tarnyba, o tvirtina Vyriausybė arba jos įgaliota institucija.

Žemės ūkio, miško ar kitos paskirties žemėje gali būti teikiamos kaimo turizmo, turistinės stovyklos, nakvynės ir pusryčių paslaugos. Tam tikslui turi būti detaliais ar specialiais teritorijų planais suformuotos rekreacinės teritorijos. Jose gali būti statomi turizmo paslaugų, poilsio bei reabilitacinės infrastruktūros statiniai: apgyvendinimo, pramogų ir gydyklų statiniai bei įranga, turistinių trasų, stovyklaviečių, gyvenamųjų vietovių parkų, paplūdimių ir prieklaukų bei informavimo įranga. Jeigu tokia teritorija suformuojama saugomoje teritorijoje, tai konfliktas yra neišvengiamas. Saugomų teritorijų įstatymas ir saugomos teritorijos reglamentai draudžia laisvai elgtis teritorijoje. Saugomose teritorijose skatinama kaimo turizmo veikla tik rekreacinėse zonose.

Visos turizmo verslui patrauklios teritorijos, turinčios gausius turizmo išteklius yra paskelbtos saugomomis. Saugomose teritorijose veiklą reglamentuoja saugomų teritorijų nuostatai, saugomų teritorijų planavimo dokumentai, saugomų teritorijų, jų zonų, teritorijos dalių ar paveldo objektų tipiniai ir individualūs apsaugos, taip pat saugomų teritorijų regioniniai architektūriniai reglamentai, įskaitant laikinus reglamentus, apsaugos sutartis, kurios gali būti sudaromos dėl veiklos apribojimų saugomose teritorijose, konkrečių žemės, miško bei vandens telkinio naudojimo sąlygų nustatymo. Reglamentus tvirtina Vyriausybė arba jos įgaliota institucija.

Daug dėmesio skiriama nuostatoms, kurios užtikrina laisvą parkų lankytojų srauto judėjimą, parko teritorijoje nurodytomis turizmo trasomis, paežeriais ir paupiais. O teritorijos esančios parkuose ir sudaro didžiąją dalį rekreacinių teritorijų. Griežtai draudžiama privačios žemės savininkams užtvirti bendro naudojimo kelių, paežerių, paupių, apžvalgos aikštelių ir pravažiavimų

³² Lietuvos Respublikos Saugomų teritorijų įstatymas // Valstybės žinios, 2001 12 28, Nr. 108-3902

bei praėjimų į juos, pažintinių takų, saugomų atvirų kraštovaizdžio erdvių, užstatyti ar kitaip riboti Trakų istorinio nacionalinio parko ir regioninių parkų lankymą. Teisės aktai reglamentuojantys veiklą saugomose teritorijose riboja turizmo verslo plėtrą. Miško paskirties žemėje labai griežtai ribojama turizmo ir kitokią ne miškų ūkio veiklą. Lietuvos Respublikai įstojus į Europos Sąjungą, turizmo sferą reguliuoja ne tik Nacionalinės teisės normos, bet ir Tarptautinės teisės normos. Teisinis apibrėžtumas leidžia turizmo verslo subjektams gerai išmanyti savo teises ir pareigas³³. Taigi, svarbu žinoti ir turizmo sferą reglamentuojančius Nacionalinius teisės aktus, Europos Sąjungos teisės aktus, jų santykį formuojant Lietuvos rekreacinę ir turizmo aplinką. Lietuvos Respublikos Vyriausybė rengia turizmo paslaugas reglamentuojančių teisės aktų projektus, tvirtina turizmo paslaugų teikimo taisykles ir reikalavimus, nustatyta tvarka kontroliuoja turizmo teisės aktų vykdymą.

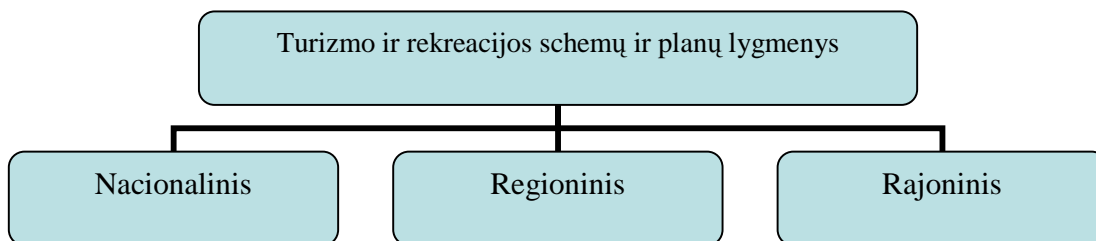
Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Teritorijų planavimo įstatymu ir Lietuvos respublikos Turizmo įstatymu 2004 m. birželio 17 d., Lietuvos respublikos ūkio ministro ir Lietuvos respublikos aplinkos ministro įsakymu buvo parengtos Turizmo ir rekreacijos schemų ir planų (projektų) rengimo taisyklės. Jos reglamentuoja nacionalinio regiono, rajono teritorijų specialiojo planavimo, t.y. turizmo ir rekreacijos schemų planų rengimo, derinimo ir tvirtinimo tvarką, turizmo ir rekreacijos teritorijų planavimo proceso metu. Šiomis Taisyklėmis turi vadovautis planavimo organizatoriai, rengėjai, planavimo sprendinius derinančios, tvirtinančios ir teritorijų planavimo priežiūrą vykdančios institucijos, fiziniai ir juridiniai asmenys, dalyvaujantys turizmo ir rekreacijos plėtros specialiojo planavimo procese. Yra išskiriami turizmo ir rekreacijos schemų ir planų lygmenys:

- 1) nacionalinis – visa valstybės teritorija;
- 2) regiono - valstybės teritorijos dalis, išsiskirianti administraciniu (apskričių) principiniu funkciniu bendrumu;
- 3) rajono - regiono dalys, išsiskiriančios administraciniu (savivaldybės) konkrečiu funkciniu bendrumu³⁴.

³³ Autorių kolektyvas. Turizmas. - Kaunas, 2002, P. 73.

³⁴ Lietuvos Respublikos ūkio ministro ir Lietuvos respublikos aplinkos ministro įsakymas. Dėl turizmo ir rekreacijos schemų ir planų (projektų) rengimo taisyklių patvirtinimo // Valstybės žinios, 2004 07 01, Nr. 103-3814.

8 pav. Turizmo ir rekreacijos schemų ir planų lygmenys

Taisyklėse apibrėžiamos vartojamos sąvokos, tokios kaip rekreaciniai išteklių, rekreacinė infrastruktūra, rekreacinė teritorija, rekreacinių teritorijų sistema. Turizmo ir rekreacijos schema - specialiojo planavimo dokumentas, kuriame numatoma rekreacinės infrastruktūros bei turizmo paslaugų objektų plėtojimo bendroji koncepcija. Rekreacijos planas³⁵ - specialiojo planavimo dokumentas, kuriame numatomas viešosios rekreacinės infrastruktūros objektų išdėstymas, šių objektų bei gretimų teritorijų naudojimo ir apsaugos priemonės.

Rengiant Schemų sprendinius, turi būti atsižvelgta į šias nuostatas³⁶:

1) rekreacinių išteklių naudotojai visuomenės ir verslo tikslais gali būti fiziniai ir juridiniai asmenys, teikiantys poilsio, rehabilitacijos ir turizmo paslaugas. Rekreacinėse teritorijose prioritetas skiriamas poilsio ir turizmo veiklai;

2) visuomenės lankymui ar poilsio veiklai naudojamose rekreacinėse teritorijose, pvz., paplūdimiuose, gyvenamųjų vietovių parkuose, stovyklavietėse, apžvalgos aikštelėse, turistinėse trasose, kitose poilsio vietose, privalo būti planuojama ir įrengiama viešoji turizmo infrastruktūra;

3) rekreacinėse teritorijose gali būti planuojami ir statomi turizmo paslaugų, poilsio bei reabilitacinės infrastruktūros statiniai: apgyvendinimo, pramogų ir gydyklų statiniai bei įranga, turistinių trasų, stovyklaviečių, gyvenamųjų vietovių, parkų, paplūdimių ir prieplaukų bei informavimo įranga. Rekreacinėse teritorijose turizmo paslaugų, poilsio bei reabilitacinės infrastruktūros statiniai statomi vadovaujantis statybos techniniais reglamentais ir privalo atitikti normatyvinius statinio saugos ir paskirties reikalavimus.

Rekreacijos schemas sprendiniai gali būti peržiūrėti ir prireikus koreguojami, papildomi naujais, atsižvelgiant į pokyčius turizmo ir rekreacijos rinkoje, paslaugų ir infrastruktūros

³⁵ Lietuvos Respublikos ūkio ministro ir Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas. Dėl turizmo ir rekreacijos schemų ir planų (projektų) rengimo taisyklių patvirtinimo // Valstybės žinios, 2004 07 01, Nr. 103-3814.

³⁶ Ten pat.

technologijų, turizmo išteklių ir aplinkos kokybės raidą, kitus turizmo ir rekreacijos plėtrai svarbius veiksnius. Schemos sprendiniai gali būti atnaujinami³⁷: 1) pasikeitus atitinkamo bendrojo plano ar aukštesnio lygmens planavimo dokumento nuostatomis ir sprendiniams, reglamentuojantiems turizmo plėtrą; 2) jei situacija nebeatitinka pateiktų duomenų ir jei tai turi įtakos turizmo ir rekreacijos plėtrai svarbiems veiksams; 3) pakeitus strategines valstybės nuostatas turizmo ir rekreacijos, aplinkosaugos, kultūros paveldo apaugos ar kitose srityse; 4) išaugus turizmo ir rekreacijos paslaugų bei infrastruktūros poreikiui.

Lietuvos Respublikos seimas 1999 metais liepos 1 d. priėmė Nutarimą Dėl Nacionalinės turizmo plėtros programos. Buvo nutarta patvirtinti Nacionalinę turizmo programą, pasiūlyti Lietuvos Respublikos vyriausybei iki 1999 m. rugsėjo 15 d. parengti ir patvirtinti Nacionalinės turizmo plėtros programos įgyvendinimo 1999-2002 metais priemones ir numatyti jų finansavimą. 2003-2006 metų nacionalinės turizmo plėtros programos paskirtis – įvertinti šalies turizmo raidos tendencijas ir vadovaujantis nacionaliniais, regioniniais bei kitais turizmo sektoriaus strateginiais dokumentais numatyti Lietuvos turizmo plėtros ir investicijų į turizmą prioritetus ir priemones jiems įgyvendinti. Jos koordinavimą nutarta pavesti Ūkio ministerijai kartu su Valstybiniu turizmo departamentu prie Ūkio ministerijos. Nacionalinėje programoje numatoma aptarti pagrindines turizmo plėtros prielaidas ir problemas. Nustatyti turizmo paslaugų minimalūs reikalavimai padės turizmo verslo atstovams racionaliau organizuoti verslą, mažinti verslo įvaizdžiui nepalankius veiksnius, gerinti paslaugų kokybę. Tačiau turizmo paslaugų plėtrą, kaip smulkų ir vidutinį verslą, dažnai lemia kiti teisės aktai (Saugomų teritorijų įstatymas, žemės skyrimo, kelionių apmokestinimo ir kiti aktai), kurie buvo priimti neįvertinus turizmo ir turizmo verslo poreikių, problemų bei reguliavimo pasekmių ir dėl to atsirado nepalankūs turizmo verslui teisiniai aspektai kelionių organizavimo ar investicijų pritraukimo srityse. Teisinę bazę būtina papildyti ir turizmo išteklių naudojimo bei planavimo teisiniais aktais. Planuojama parengti turizmo ir rekreacijos plėtojimo schemų rengimo tipines taisykles bei rekreacinių teritorijų įrengimo ir naudojimo normatyvinius reikalavimus, taip pat ir Lietuvos kurortų ir poilsiviaičių reglamentavimo teisės aktus. Siekiama parengti Lietuvos Rekreacinių teritorijų įstatymą.

Lietuvos Respublika griežtai saugo turizmo ir rekreacijos išteklius ir reglamentuoja jų naudojimą. Aplinkos apsaugos, Saugomų teritorijų, Nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos, Miškų, Teritorijų planavimo, Statybos įstatymais ir jų poįstatyminių aktų paketais, garantuoja

³⁷ Lietuvos Respublikos ūkio ministro ir Lietuvos respublikos aplinkos ministro įsakymas. Dėl turizmo ir rekreacijos schemų ir planų (projektų) rengimo taisyklių patvirtinimo // Valstybės žinios, 2004 07 01, Nr. 103-3814.

Lietuvos piliečiams ir užsienio svečiams teisę nekliudomiems pasiekti tuos išteklius ir nustatyta tvarka jais naudotis. Rekreacinio prioriteto zonose gamtinę aplinką rekreaciniams interesams pertvarkyti leidžiama tik minimaliai. Įrengiant tokius objektus saugomoje teritorijoje turi būti atliekamas poveikio aplinkai vertinimas su atitinkamomis procedūromis.

Rekreacinių teritorijų naudojimo ir apsaugos priežiūrą vykdo savivaldybių institucijos, vadovaudamosi įstatymais bei Rekreacinių teritorijų naudojimo, planavimo ir apsaugos nuostatais, kuriuos tvirtina Vyriausybė arba jos įgaliota institucija.

Trakų teritorijoje Teisės aktai, reglamentuojantys turizmo išteklių apsaugą, griežtai riboja, o kai kur ir draudžia turizmo verslą, turizmo paslaugų, viešosios infrastruktūros (ypač jei tai susiję su statinių statyba) plėtrą. Saugomos teritorijos Trakų rajone užima 21% rajono teritorijos ir apima išteklius, labiausiai tinkamus turizmo plėtrai. Todėl teisės aktai turi didelės įtakos turizmo plėtrai šiame rajone. Trakų Nacionalinio parko ir trijų regioninių parkų teritorijose ribojamos turizmo paslaugos, kurios koncentruoja srautus vienoje ar keliose vietose, keičia kraštovaizdį, didina urbanizacijos tankį, keičia susiklosčiusį kraštovaizdžio pobūdį. Daug dėmesio skiriama nuostatomis, kurios užtikrina laisvą parko lankytojų srauto judėjimą, parko teritorijoje nurodytomis turizmo trasomis, paežeriais ir paupiais.

Per pastaruosius metus turizmo sektoriaus teisinė aplinka pagerėjo: nauja Lietuvos Respublikos turizmo įstatymo redakcija įtvirtino pakeitimus, kuriais siekiama geriau apsaugoti vartotojų teises, numatytos palankesnės sąlygos imtis kaimo turizmo, nustatytas privalomas apgyvendinimo įstaigų klasifikavimas. Tačiau nepakankamai skatinama investuoti į kultūros paveldo išsaugojimą ir palaikymą turizmui, sudėtingos statybos leidimų išdavimo ir projektų derinimo procedūros, nelanksti žemės mokesčių politika turizmo objektams, naudojantiems didelius žemės sklypus.

Nors teisinėje bazėje susijusioje su rekreacija ir turizmu yra daug įvairių niuansų tiek neigiamų, tiek teigiamų, visgi matome, kad teisinė aplinka gerėja, kai kurios nuostatos lankstėja. Teisiškai nustatomi saugomi gamtos ištekliai. Nors kai kuriuose įstatymuose trūksta tarpusavio suderinamumo, kuris apsunkina turistinę ir rekreacinę veiklą, tačiau dabar daromos pataisos, kurios padės išskylančių nesklandumų išvengti. Svarbūs ir šie teisiniai aspektai reglamentuojantys turistinę veiklą: parengti ir tobulinami šalies turizmo plėtrą reglamentuojantys teisės aktai; parengtas Turizmo įstatymas ir rengiamos Turizmo įstatymo pataisos; parengtas Kurortų įstatymo projektas. Ruošiamasi parengti Rekreacinių teritorijų įstatymą. Valstybinio rekreacijos rėmimo planuose, ypač teisinės bazės tobulinimo srityje, tai pat turi būti numatytos priemonės, galinčios padėti užkirsti

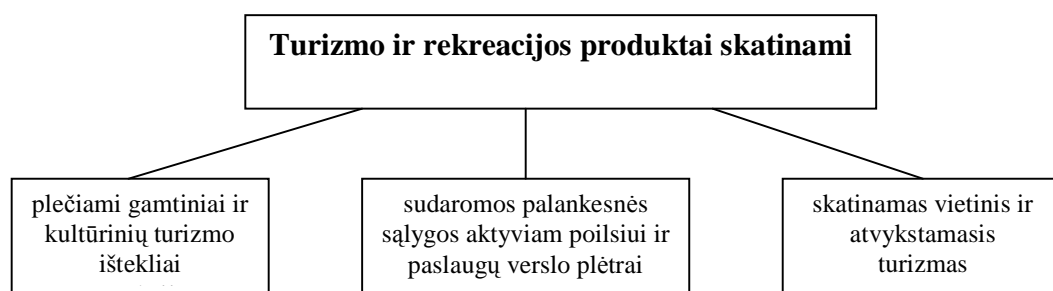
kelią rekreacinių išteklių neracionaliam naudojimui ir sudaryti sąlygas geresnei jų apsaugai³⁸. Apibendrinant galima teigti, jog tik gerėjant Lietuvos ekonominei, socialinei, technologinei ir teisinei aplinkai susidarys palankesnės sąlygos atvykstamojo ir vietinio turizmo plėtotei.

2.2. Rekreacijos ištekliai

Rekreacinius išteklius galima būtų įvardinti kaip turizmo išteklių sudedamąją dalį. Todėl kalbant apie rekreacinius išteklius neįmanoma apsiriboti tik rekreacija, visur liečiami ir lygiagrečiai nagrinėjami turizmo ištekliai.

Gamtiniai ir rekreaciniai turizmo ištekliai, šalies gamtinės sąlygos bei atskirų zonų landšaftiniai kompleksai yra palankūs rekreaciniam turizmui Lietuvos mastu. Šalis turtinga kultūriniais ir gamtiniais ištekliais, ypač upėmis ir ežerais, miškais, unikalia pakrante (Kuršių nerija) ir keliais pasaulinio lygio nacionaliniais parkais, turi didelį kurortinį potencialą. Turizmo sektorius turi didelį augimo potencialą ir tam reikalingus investicinius poreikius. Turizmo plėtojimas menkiau išsivysčiusiose, bet turinčiose gausius rekreacinius išteklius, šalies dalyse gali būti variklis regionų ekonomikai ir verslui juose plėstis. Siekiant skatinti geriau išnaudoti šalies turizmo potencialą ir kurti konkurentiškus turizmo ir rekreacijos produktus: 1) plečiamas gamtinių ir kultūrinių turizmo išteklių panaudojimas turizmui; 2) sudaromos palankesnės sąlygos aktyviam poilsiui ir paslaugų verslo plėtrai; 3) skatinamas vietinis ir atvykstamasis turizmas.

9 pav. Rekreacijos ir turizmo produktų skatinimas

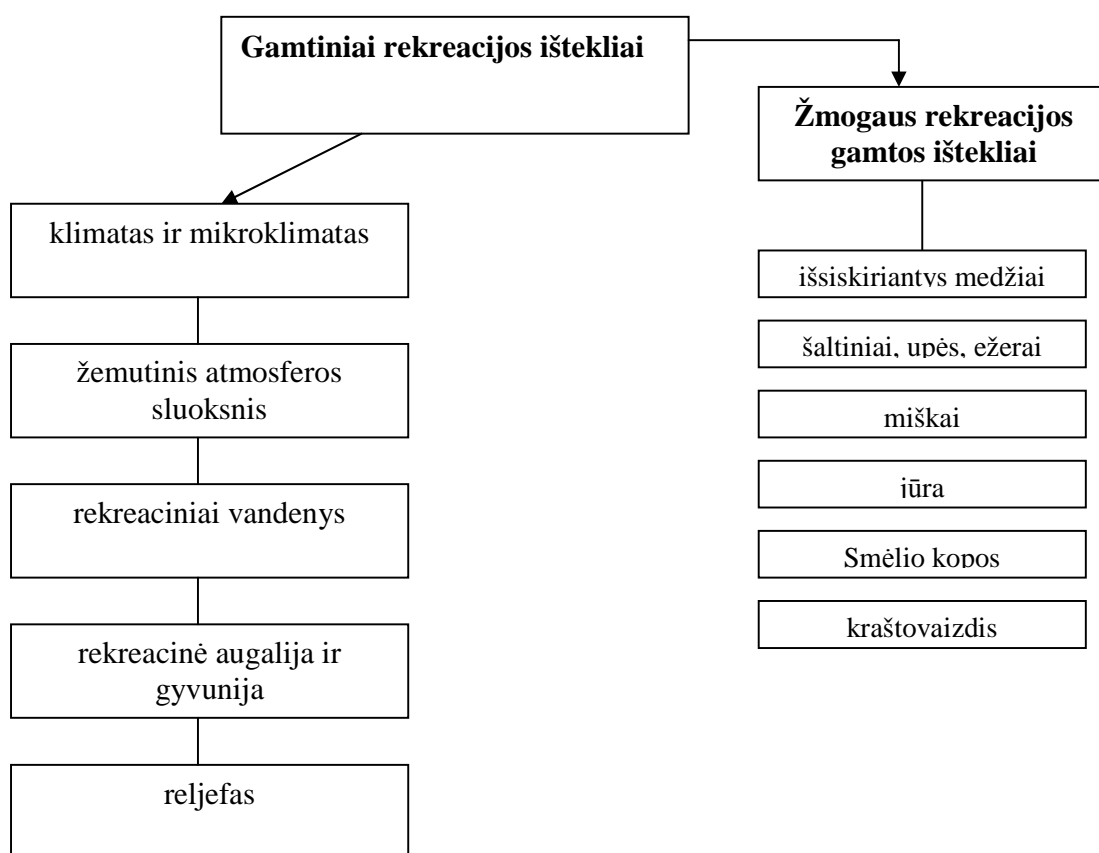
Rekreaciniai ištekliai skirstomi į **kultūrinius ir gamtinius**, taip pat rekreaciniais ištekliais būna apgyvendinimo, socialiniai ar energijos³⁹. Lietuvoje turizmas ir rekreacija yra pagrįsti gamtiniais ir kultūriniais ištekliais. Lietuvos gamta ir specifiniai tam tikrų regionų ir zonų landšafto

³⁸ Lietuvos Respublikos teritorijos bendrasis planas. 4. Rekreacinės teritorijos // http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_1?p_id=182893

³⁹ Rekreacija // <http://www.miskai.lt/index.php?id=14>

kompleksai sudaro palankias sąlygas rekreacijai ir turizmui vystyti. **Rekreaciniai ištekliai** – gamtinės ar kultūrinės aplinkos savybės, tinkamos žmonių visaverčiam fiziniam bei dvasiniam poilsiui organizuoti. Svarbiausius gamtinius išteklius sudaro: klimatas ir mikroklimatas, žemutinis atmosferos sluoksnis, rekreaciniai vandenys, rekreacinė augalija, gyvūnija, reljefas⁴⁰. Turizmo ištekliai – turistinį interesą turintys objektai ar vietovės. Žmogaus rekreacijos gamtos ištekliai: tai kuo nors ypatingi, išsiskiriantys medžiai, šaltiniai, upės, ežerai, miškai, jūra, smėlio kopos, kraštovaizdis.

10 pav. Gamtiniai rekreacijos ištekliai

Gamtos ištekliai tai gamtos paminklai, kuo nors ypatingi objektai, dažnai gaubiami pavimų, susiję su istoriniais įvykiais ar asmenybėmis. Rekreacijos ištekliai priklausomai nuo esamos aplinkos ar kilmės gali būti įvairiai ir skirtingai įvardijami. Rekreacijos ištekliai dažnai yra pati rekreacijos aplinka, tai gamtos ar kultūros paminklai, kurie išskiriami: archeologijos, architektūros, urbanistikos, istorijos, dailės bei natūralūs gamtos paminklai. Šių paminklų yra kiekviename Lietuvos regione⁴¹. Estetiškai vertingi kraštovaizdžio kompleksai Lietuvoje sudaro per

⁴⁰ Autorių kolektyvas. Turizmas. - Kaunas, 2002, P. 60.

⁴¹ Vitkienė E. Turizmas – rekreacijos prielaida //Aljansas. Žurnalas verslo žmonėms, 1997 vasaris, Nr. 2 (65), P.64-65.

trečdalį viso ploto. Tokio tipo vietovės suskirstytos pagal savo visuomeninę svarbą ir aplinkosaugos problemų pobūdį.

Miškingų, ežeringų rajonų svarbiausi gamtiniai rekreaciniai veiksniai yra ekologiškai švarūs ežerai, miškai ir oras. Miškai užima apie 28 proc. šalies teritorijos, 30 proc. iš jų – sausi pušynai, svarbūs rekreacijai. Šios teritorijos turi ūkinę reikšmę, čia apsilanko nemažai uogautojų ir grybautojų. Miškuose gausu medžiojamosios faunos, todėl paplitusi medžioklė. Jai skirta 5,6 mln. ha plotų, 5,6 proc. jų sudaro plotai, skirti medžioklės turizmui.

Lietuvoje yra apie 10 tūkst. ežerų ir tvenkinių. 2850 jų didesni nei 0,5 ha ir užima 87,5 ha plotą. Ežerai pasiskirstę netolygiai – 80 proc. tenka aukštumoms. Lietuvai priklauso 41,3 tūkst. ha ploto šiaurinė Kuršių marių dalis.

Tankus upių tinklas (upių ir upelių, ilgesnių kaip 0,25 km, yra daugiau kaip 29 tūkst., jų ilgis per 64 tūkst. km, tankis apie 1 km/kv. km) yra palankus vandens ir rekreaciniam turizmui. Lietuvos upės, sudarančios švaraus vandens rezervą, naudojamą pirmiausia rekreacijos tikslams, yra Minijos, Žeimenos, Dysnos ir Pajūrio baseinai, užimantys apie 11 proc. šalies ploto. Upių slėniuose svarbiausi gamtiniai rekreaciniai veiksniai yra: galimybės poilsiauti; vandens turizmo galimybės. Pajūryje plėtojama įvairi rekreacija, tačiau populiariausias poilsavimas vasarą. Svarbiausi rekreaciniai veiksniai: jūros vanduo; paplūdimiai; mikroklimatas.

Rekreaciniams ištekliams priskiriamos ir saugomos teritorijos, tai – sausumos ir vandens plotai nustatytais aiškiais ribomis, turintys pripažintą mokslinę, ekologinę, kultūrinę ir kitokią vertę ir kuriems teisės aktais nustatytas specialus apsaugos ir naudojimo režimas⁴². Rekreacinėms teritorijoms priskirtini ir valstybiniai (nacionaliniai ir regioniniai) parkai – didelio ploto saugomos teritorijos, įsteigtos gamtiniu, kultūriniu ir rekreaciniu požiūriais sudėtingose, ypač vertingose teritorijose, kurių apsauga ir tvarkymas siejamas su teritorijos funkcinę bei kraštovaizdžio tvarkymo zonų nustatymu⁴³.

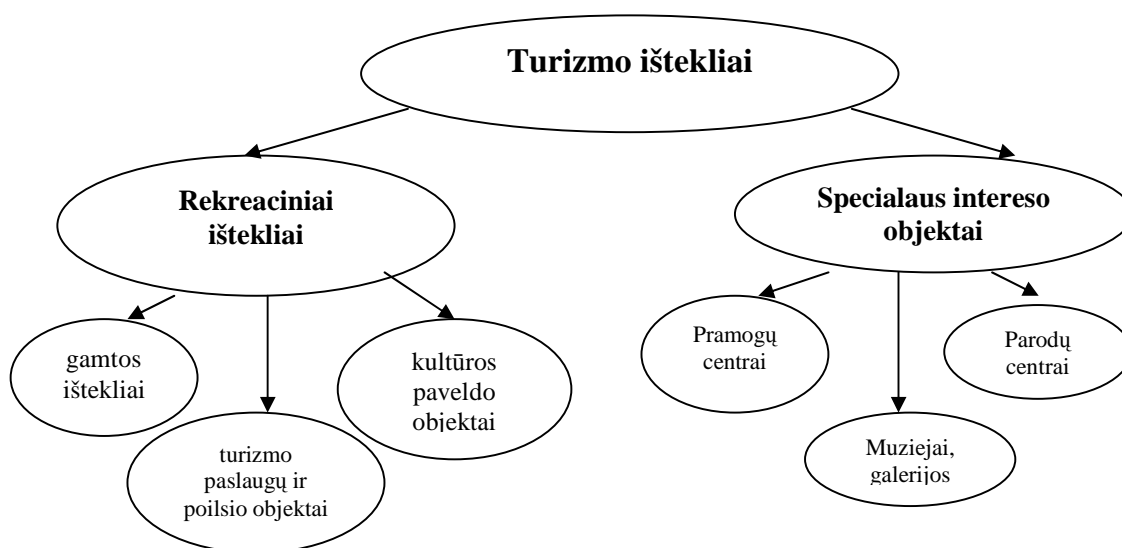
Lietuvos gamtinės sąlygos, kai kurių regionų bei zonų landšaftiniai kompleksai, nacionaliniai regioniniai parkai, ežerai, upės, miškai, iškilusios sodybos yra didelis ir vertingas turtas. Šie objektai patogūs rekreacijai, turizmui, agroturizmui vystyti kaime. Rekreacija pasireiškia žmogaus socialinėje ir ekonominėje aplinkoje. Reikia tausoti aplinkos rekreacinius išteklius. Rekreacija užsiimančios institucijos naudoja šalies išteklius – žemę, kraštovaizdžiui, įvairių profesijų žmonių darbu, pinigais technologijomis, mokslu ir technine pažanga, statiniais, įrenginiais, investicijomis sukuria ir teikia vienokias ar kitokias rekreacijos paslaugas.

⁴² Lietuvos Respublikos Saugomų teritorijų įstatymas // Valstybės žinios, 2001 12 28, Nr. 108-3902

⁴³ Ten pat.

Rekreaciniai klausimai pradedami spęsti kraštovarkiniu ir racionalaus išteklių naudojimo pagrindu. Rekreacija, kaip ir bet kokia žmonių ūkinė veikla, tiesiogiai ir netiesiogiai naudoja gamtos išteklius⁴⁴. Kyla pavojus rekreacijos ir ekosistemų stabilumo išsaugojimui, didėjant žmonių skaičiui ir rekreatyvių ekosistemų poreikiui. Žmonių rekreacinius poreikius ir ekosistemų stabilumo klausimus reikia spęsti taip, kad nenukentėtų gyvenamoji žmonių aplinka⁴⁵. Sprendžiamos kraštovarkinės problemos ir kartu aplinkos apsaugos bei poilsio organizavimo klausimai. Turizmo plėtotė neabejotinai siejasi su kitais valstybės veiklos sektoriais, o ypač su aplinkos apsauga, transporto sistema, žemės ūkiu, miškų ūkiu, vandens ūkiu, verslu, tarptautine integracija, regionų plėtote, socialine plėtote, kultūra, švietimu ir mokslu.

11 pav. Turizmo išteklių skirstymas

Lietuvos respublikos Turizmo įstatymo 23 straipsnyje apie Turizmo išteklių naudojimą, apsaugą ir planavimą sakoma, kad:

1. Turizmo išteklius sudaro rekreaciniai ištekliai ir specialaus intereso objektai (pramogų centrai, konferencijų centrai, parodų centrai, muziejai, galerijos ir kiti turistinės traukos objektai);

2. Rekreaciniams ištekliams priskiriami:

a) gamtos ištekliai (miškai, gyvenamųjų vietovių želdynai, vandens telkiniai ir jų pakrantės, tinkamos arba galimos pritaikyti žmonių poilsiui ir pramogoms, mineralinio vandens ir gydomojo purvo telkiniai, gamtos paveldo objektai);

b) kultūros paveldo objektai (nekilnojamosios kultūros vertybės);

⁴⁴ Bumblauskis T. Rekreacija ir ekosistemų stabilumas // Klaipėdos universiteto mokslo darbai.-1995, P.24.

⁴⁵ Ten pat.

c) turizmo paslaugų ir poilsio infrastruktūros pastatai bei objektai, esantys kurortuose, rekreacinėse ir saugomose teritorijose, taip pat turistinės trasos, apžvalgos aikštelės, kitos rekreacijai skirtos teritorijos.

Rekreacinių teritorijų naudojimo ir apsaugos priežiūrą vykdo savivaldybių institucijos, vadovaudamosi įstatymais bei Rekreacinių teritorijų naudojimo, planavimo ir apsaugos nuostatais, kuriuos tvirtina Vyriausybė arba jos įgaliota institucija. Rekreacinėse teritorijose draudžiama veikla, galinti pabloginti rekreacinių išteklių būklę ir kelianti pavojų asmenų saugumui ir poilsio organizavimui⁴⁶. Rekreacinėse teritorijose bei valstybinių parkų rekreacinėse, ūkinėse zonose yra skatinama veikla, susijusi su turizmo ir poilsio infrastruktūros plėtra.

Matome, kad įstatymas ganai aiškiai nusako kas yra rekreaciniai ištekliai, jų naudotojai ir kokiems tikslams jos naudojamos, kad visos teritorijos nustatomos tam skirtuose planuose, numatyta kas vykdo rekreacinių teritorijų naudojimo, planavimo ir apsaugos nuostatas. Tai ypač svarbu pastaruoju metu, nes vis didėja rekreacinių išteklių trūkumai dėl tam tikrų regionų, miestų, atsakingų organizacijų nepasiruošimas ir neorganizuotumas. Rekreacinė veikla plečiasi labai dideliais tempais, tai skatina miestų augimas, technikos tobulėjimas, tarpvalstybinis bendravimas, didėjantys turistų srautai, sparčiai mažėja rekreatyvių ekosistemų nepaliestų žmogaus. Rekreacija yra naudinga organizatoriams kaip pelno šaltinis, papildomos darbo vietos darbdaviams.

Analizuojant rekreacinius išteklius ir žmonių srautus, galime pastebėti ir išskirti kelias tendencijas, jog rekreacinių išteklių apimtys labai sparčiai auga ir ne visais atvejais tai yra gerai. Rekreaciniai ištekliai užima naujas istorines vietas, miestelius, gamybos objektus, todėl rekreacija turi būti gerai organizuota ir valdoma sistema, taip pat gamtos kultūros, istorijos teritorijų, objektų naudojimas turi būti vis glaudžiau siejamas su ekosistemų potencialu, nes tose vietose degraduoja dirvožemis, miško paklotė ar tiesiog darosi skurdesnė augalija⁴⁷. Didžiulės rekreacinės perspektyvos yra nacionaliniuose, gamtiniuose parkuose bei įvairios rūšies draustiniuose. Tačiau ši rekreacinė veikla turi būti kryptingai organizuojama ir reguliuojama. Rekreacija, kaip ūkinės veiklos dalis, nevaldoma, neorganizuota gali greitai sumažinti ekosistemų rekreatyvumą ar net išsekinti ekosistemas.

Šiandien neužtenka vien tik rūpintis žmogaus jėgų atstatymu ir pamiršti ekosistemų atstatomąsias funkcijas, arba tiesiog rekreatyvių plotų išsaugojimą. Vykdam žmogaus rekreaciją privalu vykdyti ir ekosistemų rekreaciją, t.y. atstatyti, atkurti ekosistemas, išsaugoti rekreatyvias

⁴⁶ Lietuvos Respublikos turizmo įstatymas // Valstybės Žinios, 1998.04.03, Nr.: 32.

⁴⁷ Bumblauskis T. Rekreacija ir ekosistemų stabilumas // Klaipėdos universiteto mokslo darbai.-1995, P.42.

ekosistemas⁴⁸. Rekreatinės kraštovarkos pagrindinis uždavinys rekreatyvių ekosistemų formavimas ir saugojimas, to pasekoje įvyko rekreacijos ir kraštovarkos suartėjimas. Dabar rekreacija be kraštovarkos, o kraštovarka be rekreacijos būtų nepilnaverčios. Rekreatyvių ekosistemų išsaugojimas, o kartu ekosistemų ir žmogaus jėgų atstatymas, atkūrimas yra kraštovarkos prerogatyva⁴⁹. Rekreacijos organizavimu stengiamasi palaikyti ekosistemos stabilumą. Neorganizuotomis rekreacijos sąlygomis ekosistemos degraduoja ir pelno nebūna. Rekreatinės kraštovyros metu stabilios ekosistemos išlieka ir jos naudojamos neribotą laiką⁵⁰.

Draustiniuose, rezervatuose, nacionaliniuose bei regioniniuose parkuose saugomos gamtos ir kultūros vertybės, gamtos įvairovė – vienos iš pagrindinių šalies gamtos, taip pat ir žmogaus rekreacijos gamtos išteklių. Lietuvoje, kaip ir kitose šalyse, nerasime turbūt nė vieno gamtos kampelio tiek vasarą, tiek žiemą, tiek ankstyvą pavasarį ar ankstyvą rudenį nemielo rekreacijos aplinkai.

Taigi, šalies turizmo ištekliai yra vienas iš svarbiausių konkurencinių pranašumų siekiant pritraukti poilsiautojus ir padidinti ekonominę turizmo bei rekreacijos naudą. Lietuvos turizmo gamtiniai ir kultūriniai ištekliai, jų patrauklumo struktūra visiškai atitinka Šiaurės ir Vidurio Europos turizmo išteklių rinką⁵¹. Lietuvos gamtinių ir kultūrinių turizmo išteklių gausa ir įvairovė leidžia kurti ir plėtoti aktyvaus poilsio, kultūrinį ir pažintinį turizmą, etninį, kaimo ir ekologinį turizmą, orientuojantis į atitinkamus rinkos segmentus.

2.3. Rekreatinės teritorijos

Lietuvoje ypač gausu teritorijų, kurios gali būti pritaikytos rekreatiniams tikslams įgyvendinti. Kai kurios teritorijos, be jokio žmogaus įsikišimo sukuria pačią tinkamiausią erdvę rekreacijai, nes būvimas gamtoje ir grožėjimasis ja geriausiai atpalaiduoja žmogų po sunkių savaitės darbų, streso, čia atgaunamos jėgos, pailsima. Daugiausia rekreatinių teritorijų Lietuvoje yra valstybiniuose, nacionaliniuose ir regioniniuose parkuose, įvairiuose draustiniuose ir pan. **Rekreatinė teritorija** – vietovė, turinti gamtines ar kultūrines aplinkos savybes ir sąlygas žmonių visaverčiam fiziniam bei dvasiniam poilsiui organizuoti.

⁴⁸ Bumblauskis T. Rekreacija ir ekosistemų stabilumas // Klaipėdos universiteto mokslo darbai.-1995, P.44.

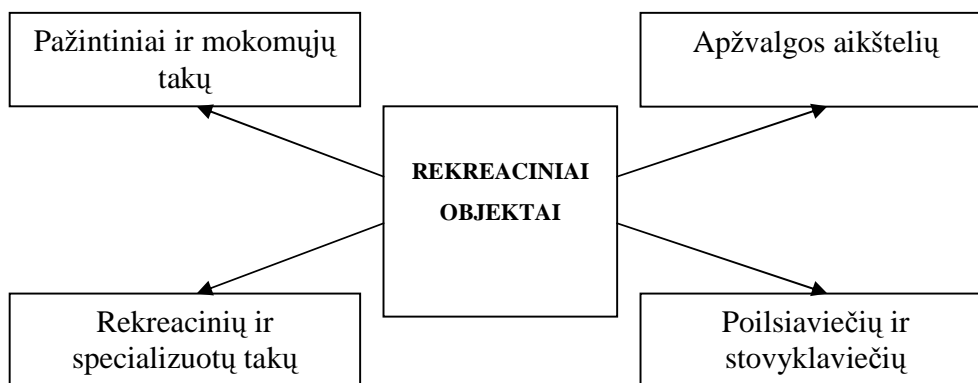
⁴⁹ Ten pat.

⁵⁰ Ten pat.- P.45.

⁵¹ Vengarauskas P.V., Bagdzevičienė R., Burinskienė M. ir kt. Turizmo plėtotos strategija // <http://www.ukmin.lt/lt/strategija/doc/13.%20turizmo%20pletotes%20strategija.doc>

Lietuvos teritorijoje labai plati rekreacijos geografija, kiekvieną rajoną galima būtų pritaikyti rekreacijai. Lietuvoje Rekreaciniai objektai buvo sugrupuoti į keturias grupes: 1) pažintinių ir mokomųjų takų; 2) rekreacinių ir specializuotų takų; 3) apžvalgos aikštelių (regyklų) ir atokvėpio vietų; 4) poilsiaviečių ir stovyklaviečių.

12 pav. Rekreacinių objektų grupės

Didžiausią rekreacijos ir turizmo potencialą turi pagrindiniai turizmo centrai – Vilnius, Kaunas, Klaipėda, Šiauliai, pajūrio kurortai Palanga, Neringa, gydomieji kurortai Druskininkai ir Birštonas. Nors Lietuvos teritorija palyginti nedidelė, jai būdinga gana didelė geografinių kompleksų ir kraštovaizdžių įvairovė. Estetiniu aspektu naujausiai tyrimais nustatyta, kad net 27 proc. Lietuvos teritorijos yra vaizdingos ir ypač vaizdingos. 7 vietovės turi tarptautinę reikšmę. Kuršių nerija 2000 m. ir Vilniaus senamiestis jau įrašyti į UNESCO pasaulio paveldo sąrašą. Vilniaus, Klaipėdos, Kauno ir Kėdainių senamiesčiai, saugomi valstybės, kaip urbanistinio paveldo kompleksai, savo architektūra visai skirtingi. Yra išskirtos Tarptautinės svarbos saugomos teritorijos Lietuvoje. Prie Pasaulio paveldo teritorijų priskirtinos tokios teritorijos kaip:

- kultūrinis Kernavės rezervatas;
- 4 gamtiniai rezervatai, užimantys 0,4 proc. šalies teritorijos, didžiausias iš jų – Čepkelių gamtinis rezervatas;
- 5 nacionaliniai parkai, užimantys 2 proc. šalies teritorijos;
- Trakų istorinis-nacionalinis parkas;
- 30 regioninių parkų, užimančių 5,8 proc. bendro teritorijos ploto;

- daugiau kaip 300 draustinių, užimančių 2,8 proc. bendro teritorijos ploto.⁵²

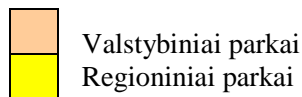
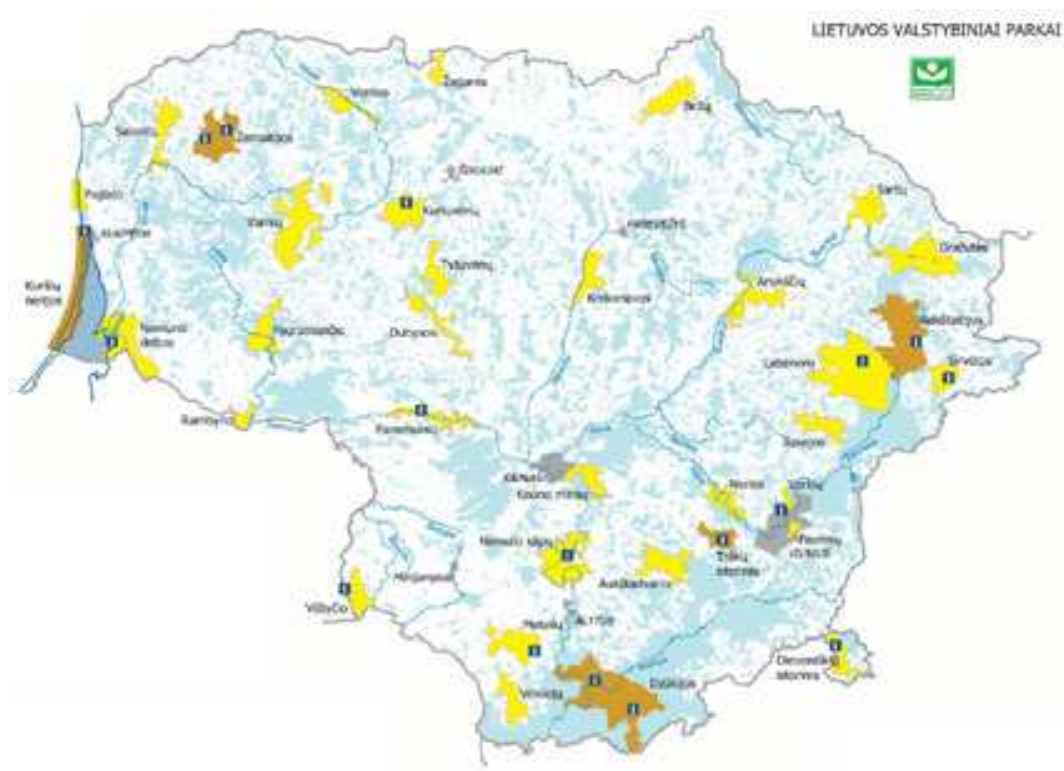
Plačiai naudojamos priemiestinių zonų rekreacinės teritorijos. Tai parkai, miško parkai, upės, ežerai, vaizdingos vietovės. Vaizdingos vietovės, kurių kraštovaizdžio gamtiniai komponentai (vandenys, miškai, reljefas) tinka įvairiai rekreacijai, sudaro apie 7,6 proc. Lietuvos ploto. Labiausiai lankomos teritorijos yra pajūryje, Rytų ir Pietų Lietuvoje, Žemaitijos aukštumų regione bei didžiųjų miestų rajonuose. Gamtinių rekreacinių ir kultūrinių resursų teritorinė koncentracija leidžia išskirti atskirus šalies regionus, turinčius palankiausias sąlygas turizmo plėtrai: Vilniaus-Trakų regionas, Rytų Aukštaitijos ežerų regionas, Pietryčių Lietuvos miškų ir ežerų regionas, Pajūrio regionas, Žemaitijos aukštumų regionas, Nemuno vidurupio turistinė zona. Šie regionai turizmo plėtrai svarbūs ir tuo, kad jie yra 100 km. spinduliu nuo pagrindinių turizmo centrų – didžiųjų miestų ir turi didelę turistinę trauką poilsui, turistinėms išvykoms ar žygiams. Didesnę dalį jų teritorijos sudaro žemiausio našumo žemės, o tai skatina plėsti alternatyvias veiklas žemės ūkiui – tokias kaip kaimo turizmas, tradiciniai amatai, žirgininkystė. Šios naujos veiklos nišos sudaro prielaidas spręsti aštrias šių regionų užimtumo problemas.

Vaizdingas vietoves sudaro teritorijos labiausiai atspindinčios šalies kraštovaizdžio tipus, gamtą, kultūrą ir istoriją. Labiausiai lankomas Vilniaus Gedimino kalnas, Klaipėdos Kopgalis, Kauno Aleksoto šlaitas, Trakų aikštelė priešais pilį, Palangos tiltas į jūrą, Nidoje aikštelė kopose, Merkinės piliakalnis, Ladakalnio kalva Aukštaitijos nacionaliniame parke, Šatrijos kalnas. Tokių vietovių sąrašą taip pat papildė Telšiai, Zarasai, Biržai, Anykščiai, Punios piliakalnis, Seredžiaus piliakalnis, Liškiavos piliakalnis, Plateliuose Žemaičių festivalio vieta šlaite, Ventės ragas, Kauno marių aikštelė ties Neveronimis, Birštono piliakalnis, Sudargo piliakalnis, Rambynas, Raigardo aikštelė, Šiauliuose Salduvės kalnas ir t. t.

Lietuvoje yra sukurta saugomų teritorijų sistema, apimanti beveik visas rekreacines teritorijas. Puikiausios galimybės turizmui vystyti yra penkiuose nacionaliniuose parkuose (138 tūkst. ha) ir trisdešimtyje regioninių parkų (381 tūkst. ha), taip pat daugelyje draustinių (kraštovaizdžio, hidrografinių ir kt.).

⁵² Vengarauskas P.V., Bagdzevičienė R., Burinskienė M. ir kt. Turizmo plėtotos strategija // <http://www.ukmin.lt/lt/strategija/doc/13.%20turizmo%20pletotes%20strategija.doc>

13 pav. Lietuvos valstybiniai parkai⁵³

1 lent. Nacionaliniai parkai

Pavadinimas	Plotas (ha)	Įsteigimo metai
Aukštaitijos	40570	1974
Dzūkijos	55920	1991
Kuršių	26464	1991
Trakų istorinį	8200	1991
Žemaitijos	21720	1991

2 lent. Regioniniai parkai

Pavadinimas	Plotas (ha)	Pavadinimas	Plotas (ha)
Anykščių	16269	Pagramančio	13644
Asvejos	11589	Paiūrio	5070
Aukštadvario	15350	Panemunių	11563

⁵³ Lietuvos valstybiniai parkai // http://images.google.lt/imgres?imgurl=http://www.info.lt/parkai/images/parkai_mazas.jpg&imgrefurl

<u>Biržų</u>	14659	<u>Pavilnių</u>	2153
<u>Dieveniškų istorinis</u>	8747	<u>Rambyno</u>	4786
<u>Dubysos</u>	10571	<u>Salantu</u>	13630
<u>Gražutės</u>	29700	<u>Sartu</u>	12547
<u>Kauno marių</u>	10221	<u>Sirvėtos</u>	8735
<u>Krekenavos</u>	11968	<u>Tvtuvėnu</u>	10152
<u>Kurtuvėnu</u>	15090	<u>Varnių</u>	33800
<u>Labanoro</u>	55344	<u>Veisiejų</u>	12200
<u>Metelių</u>	17729	<u>Ventos</u>	10630
<u>Nemuno deltos</u>	28870	<u>Verkių</u>	2673
<u>Nemuno kilpų</u>	25171	<u>Vištyčio</u>	10833
<u>Neries</u>	10588	<u>Žagarės</u>	4784

Šiose teritorijose yra ir daugelis kultūros paveldo objektų; tokiu būdu susiformuoja unikalūs gamtiniai - kultūriniai kompleksai, labai tinkami turizmui plėtoti. Iš 25 tūkstančių atskirų kultūrinių objektų, pusė jų turi kultūros paminklo statusą, iš jų 3,4 tūkst. yra respublikinės reikšmės. Beveik 2,7 tūkst. architektūros - istorijos paminklų laikomi nepaprastai reikšmingais turizmo vystymui⁵⁴. Lietuvos Respublikos Turizmo įstatyme sakoma, kad Rekreacinės teritorijos gali būti nustatomos Lietuvos Respublikos teritorijos bendrajame plane, apskričių ir savivaldybių teritorijų bendruosiuose planavimo dokumentuose, taip pat specialiuosiuose planavimo dokumentuose. Rekreacinėms teritorijoms priskiriamos teritorijos, pasižyminčios rekreaciniais išteklių, taip pat teritorijos, turinčios turizmo paslaugų arba poilsio infrastruktūrą. Rekreacinėse teritorijose prioritetas skiriamas poilsio ir turizmo veiklai.

Rekreacinių teritorijų diferencijavimas, naudojimas ir kryptys bei tvarkymas priklauso nuo šių pagrindinių veiksnių: 1) gamtinės aplinkos išteklių turtingumo, 2) kultūros paveldo turtingumo, 3) esamo rekreacinės infrastruktūros išvystymo lygio, 4) vietos gyventojų ekonominių galimybių, 5) aplinkos sveikumo, 6) aplinkos ekologinio atsparumo, 7) socialinės aplinkos saugumo, 8) rekreacinio aptarnavimo tradicijų. Pagal šiuos veiksnius išskirta 40 rekreacinių išteklių arealų, kurių ribas daugiausiai lemia rekreacinis gamtinės bei kultūrinės aplinkos turtingumas. Rekreacijos teritorinės plėtros galimybės numatytos pagal arealų patrauklumo kategorijas ir rekreacinės plėtros potencialą. Nustatyta, kad:

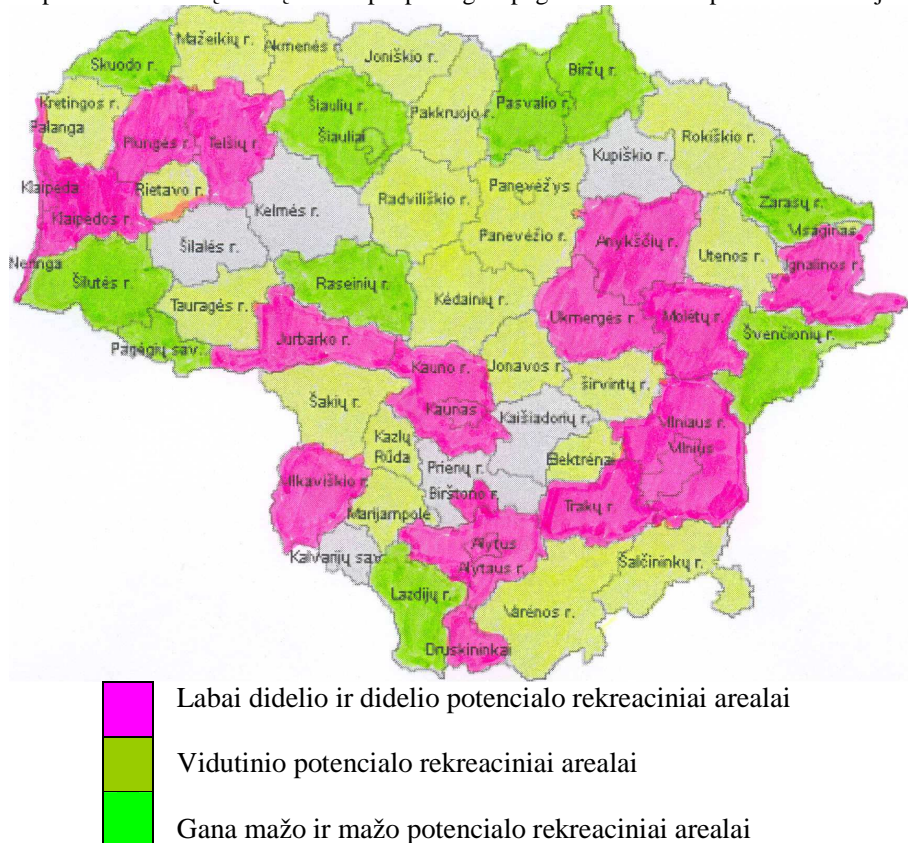
⁵⁴ Pasaulio žemės, vandenynų ir augalijos maistmedžiagių išteklių. Turizmas ir rekreacija // http://www.zum.lt/Resources/Internet_senas/Lithuan/Html/0203.htm

- *labai didelio ir didelio potencialo rekreaciniai arealai*, sudarantys nacionalinės svarbos rekreacines sistemas, yra šie: Pajūrio, Vilniaus–Trakų, Kauno–Jurbarko, Ignalinos–Molėtų, Alytaus–Druskininkų, Anykščių–Ukmergės, Plungės–Telšių, Vilkaviškio–Vištyčio;

- *vidutinio potencialo rekreaciniai arealai*, sudarantys regioninės reikšmės rekreacines sistemas, yra šie: Dubingių, Aukštadvario–Daugų, Dusetų–Zarasų, Lazdijų–Veisiejų, Švenčionių, Biržų–Pasvalio, Šiaulių–Raseinių, Gargždų–Skuodo, Pagėgių–Šilutės;

- *gana mažo ir mažo potencialo rekreaciniai arealai*, sudarantys lokalinės svarbos rekreacines sistemas, yra šie: Jonavos–Elektrėnų, Varėnos–Rūdiškių, Rokiškio–Utenos, Dūkšto–Visagino, Kazlų Rūdos–Lekėčių, Pabradės, Dieveniškių, Kėdainių–Panevėžio, Akmenės–Žagarės, Kretingos, Lavoriškių–Medininkų, Rietavo–Tauragės, Marijampolės–Šakių, Pandėlio–Vabalninko, Joniškio–Pakruojo, Ramygalos–Šėtos, Dotnuvos–Radviliškio, Kuršėnų–Mažeikių, Eržvilko–Kražių, Žemaičių Naumiesčio, Adutiškio–Tverečiaus, Eišiškių–Šalčininkų, Širvintų.

14 pav. Rekreacinių arealų žemėlapis parengtas pagal Lietuvos Respublikos teritorijos bendrąjį planą⁵⁵

Nustatyti visų Lietuvos rekreacinių išteklių arealų potencialo svarbiausi ypatumai, lemiantys jų realaus rekreacinio naudojimo perspektyvą. Jų rekreacinio patrauklumo kategorijos (labai didelis,

⁵⁵ Lietuvos Respublikos teritorijos bendrasis planas. Šalies teritorijos raidos erdvinis integravimas // http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_1?p_id=182893

didelis, vidutinis, gana mažas ir mažas), numatomos plėtros lygmenys (nacionalinis, regioninis, lokalinis) bei tikslinė specializacija pagal plėtotinas rekreacijos rūšis pateikiama kartoschemoje .

Rekreacinio aptarnavimo centrai, užimantys svarbią vietą rekreacijos plėtros teritorinėje sistemoje, skirstomi pagal reikšmę (nacionalinės ir regioninės svarbos) bei pagal specializaciją (bendrojo turizmo, pažintinio turizmo, poilsio gamtoje, kurortinio gydymo).

Rekreacinėms teritorijoms priskiriami ir draustiniai, kurie saugomų teritorijų įstatyme apibrėžiami kaip saugomos teritorijos, įsteigtos išsaugoti moksliniu bei pažintiniu požiūriu vertingas gamtos ir kultūros vietas, jose esančius gamtos ir kultūros paveldo teritorinius kompleksus ir objektus, kraštovaizdžio ir biologinę įvairovę bei genetinį fondą. Šiose teritorijose esančių vertybių išsaugojimas užtikrinamas nenutraukiant jose ūkinės veiklos⁵⁶. Rekreacinėms zonoms priskiriamos ir įvairios kompleksinės saugomos teritorijos – tai gamtiniu ir kultūriniu vientisumu pasižyminčios teritorijos, kuriose pagal bendrą apsaugos, tvarkymo ir naudojimo programą sujungiamos įvairių apsaugos krypčių prioriteto, taip pat rekreacinės ir ūkinės zonos⁵⁷. Rezervatai taip pat priskirtini rekreacinėms teritorijoms, tai – saugomos teritorijos, įsteigtos išsaugoti bei tirti moksliniu požiūriu ypač vertingus gamtinius ar kultūrinius teritorinius kompleksus, užtikrinti natūralią gamtinių procesų eigą arba kultūros vertybių autentiškumo palaikymą, propaguoti gamtos ir kultūros paveldo teritorinių kompleksų apsaugą. Šiose teritorijose nustatoma konservacinė pagrindinė tikslinė žemės naudojimo paskirtis nutraukiant jos ūkinę veiklą⁵⁸.

Bene daugiausia rekreacinių vietovių Lietuvoje aptinkame įvairiuose parkuose. Valstybinių parkų paskirtis yra išsaugoti gamtiniu, kultūriniu požiūriais vertingą kraštovaizdį; išlaikyti gamtos ekosistemų stabilumą; atkurti sunaikintus ir pažeistus gamtinius, kultūrinius kompleksus bei objektus; propaguoti ir remti Lietuvos regionų etnokultūrinės tradicijas, sudaryti sąlygas rekreacijai, pirmiausia pažintiniam turizmui, skatinti ekologiškai patikimą ūkinę veiklą; plėtoti mokslo tyrimus gamtos, kultūros paveldo apsaugos ir kitose srityse. Valstybinių parkų teritorijose išskiriami rezervatai, draustiniai, apsaugos, rekreacinės ir ūkinės zonos bei saugomi objektai.

Šios ir kitos zonos nustatomos parkų teritorijų planavimo dokumentuose, kuriuos tvirtina Lietuvos Respublikos Vyriausybė⁵⁹. Valstybinių parkų ūkinėse, rekreacinėse ir kitose zonose gali būti draudžiama ar ribojama: komunikacinių objektų statyba bei linijų tiesimas, žemės, miško, vandens, kito nekilnojamojo turto naudojimas bei nustatytų jų naudojimo būdų keitimas, chemikalų

⁵⁶ Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas // Valstybės Žinios. 1993, Nr.63.

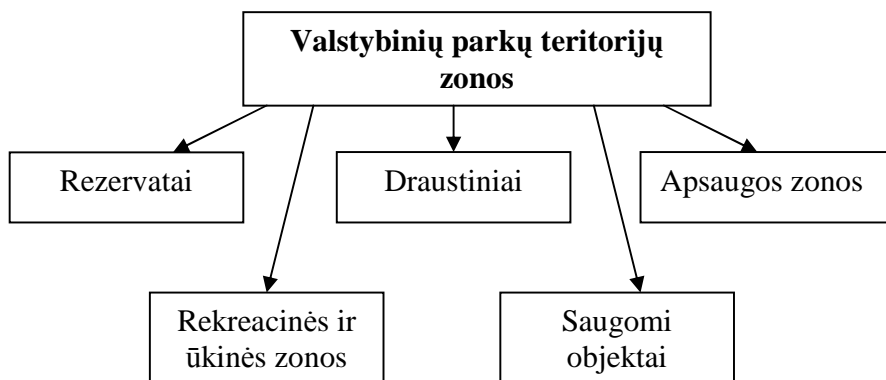
⁵⁷ Ten pat.

⁵⁸ Ten pat.

⁵⁹ Miesto želdynų sistema ir saugomos teritorijos. Saugomų teritorijų samprata, P.189-203 // <http://www.vgtu.lt/leidiniai/elektroniniai/miestotvarka/5sk.pdf>

naudojimas žemės, miškų ir vandens ūkyje, transporto priemonių judėjimas, medžioklė, žvejyba ir pan. Valstybinių parkų teritorijos tvarkomos pagal įstatymus ir teritorijų planavimo dokumentus (parko planavimo schemas, jų pagrindu parengtus detaliuosius projektus), kuriuos tvirtina Lietuvos Respublikos Vyriausybė ir jos įgaliota institucija. Lietuvoje yra 5 nacionaliniai parkai: Aukštaitijos, Dzūkijos, Žemaitijos, Kuršių nerijos ir Trakų istorinis nacionalinis parkas įkurtas 1991 m.

15 pav. Valstybiniuose parkuose išskiriamos rekreacinės zonos

Yra nustatomos apsaugos zonos kai tvirtinami saugomų teritorijų planai. Apsaugos zonos būna keturių tipų: apsaugančios saugomas teritorijas (rezervatus, draustinius, saugomus objektus, valstybinius parkus ir biosferos rezervatų teritorijas); apsaugančios žemės ūkio, urbanizuotas ir rekreacijos teritorijas nuo intensyvaus karsto teritorijų; apsaugančios vandens objektus (paviršinius vandens telkinius, jūros pakrantes, vandenvietes ir gręžtinius šulinius); apsaugančios žmogų ir gamtą nuo ūkio objektų: pramonės, inžinerinių įrenginių ir komunikacijų žalingo poveikio. Trakų istorinį nacionalinį parką, kurio plotas – 8,2 tūkst. ha, nuo aplinkinių teritorijų neigiamo ūkinės veiklos poveikio saugo aplinkos zona, užimanti net 8,5 tūkst. ha plotą. Trakų istorinio nacionalinio parko apsaugos zona nustatyta išnagrinėjus nacionalinio parko lokalizaciją gamtiniame komplekse – Trakų ežeryne ir gruntinio vandens baseine, artimos aplinkos kraštovaizdžio erdvinę struktūrą, pagrindines rekreacines prieigas bei kultūros vertybių išdėstymą ir pan.⁶⁰

Turizmo ir rekreacijos specialiojo teritorijų planavimo uždaviniai yra šie⁶¹:

1. Formuoti rekreacinių teritorijų sistemą, nustatyti teritorijų turizmo ir rekreacijos plėtojimo kryptis, prioritetus bei priemones, siekiant sukurti racionalų turizmo paslaugų objektų tinklą bei šių paslaugų struktūrą ir įvairovę, racionaliai naudoti, atkurti ir gausinti turizmo ir rekreacijos išteklius;

⁶⁰ Miesto želdynų sistema ir saugomos teritorijos. Saugomų teritorijų samprata, P.199// <http://www.vgtu.lt/leidiniai/elektroniniai/miestotvarka/5sk.pdf>

⁶¹ Lietuvos Respublikos ūkio ministro ir Lietuvos respublikos aplinkos ministro įsakymas. Dėl turizmo ir rekreacijos schemų ir planų (projektų) rengimo taisyklių patvirtinimo // Valstybės žinios, 2004 07 01, Nr. 103-3814.

2. Sudaryti prielaidas formuoti turizmo centrus ir sąlygas plėtoti turizmo paslaugas bei viešąją turizmo infrastruktūrą, planuoti tikslinio naudojimo teritorijas rekreacinės infrastruktūros objektams statyti;

3. Nustatyti rekreacinių teritorijų tvarkymo ir apsaugos reglamentus bei numatyti visuomenės lankymui ir poilsio veiklai skirtose rekreacinėse teritorijose įrengti reikalingą rekreacinę infrastruktūrą;

4. Patenkinti visuomenės poreikius ir suderinti valstybės, savivaldybių, įmonių, fizinių ir juridinių asmenų ar jų grupių, plėtojančių turizmo verslą, interesus plėtojant turizmo paslaugas, saugant turizmo ir rekreacijos išteklius ir užtikrinant darnią teritorijų plėtrą;

5. Detalizuoti bendrojo teritorijų planavimo dokumentų arba kitų specialiųjų planų sprendinius;

6. Pagerinti investicinę aplinką, skatinti investicijas plėtoti turizmo ir rekreacinę veiklą.

Turizmo ir rekreacijos specialiojo teritorijų planavimo organizatoriai yra šie: Valstybinis turizmo departamentas prie Ūkio ministerijos; įstatymų nustatyta tvarka Vyriausybės įgaliotos institucijos; apskrities viršininkas; savivaldybės administracijos direktorius; juridiniai asmenys, taip pat kitų įstatymų nustatytais atvejais – fiziniai asmenys.

Rekreacinių teritorijų tvarkymo nuostatoms įgyvendinti nustatomi šie prioritetai:

- stiprinti kitus svarbiausius nacionalinės svarbos rekreacinius arealus: Vilniaus–Trakų, Kauno–Jurbarko, Ignalinos–Molėtų, Alytaus–Druskininkų, Anykščių–Ukmergės, Plungės–Telšių, Vilkaviškio–Vištyčio, tarp jų nacionalinių ir regioninių parkų teritorijose, atnaujinant esamus poilsio namus bei sukuriant kempingų tinklą, plėtojant poilsio kaime bei pramogų paslaugas;

- plėtoti turizmo ir poilsio centrus tam palankias sąlygas turinčiuose nedideliuose miestuose: Anykščiuose, Trakuose, Molėtuose, Ignalinoje, Zarasuose, Veisiejuose, Varniuose;

- sukurti regionines rekreacijos plėtos organizacijas bei informacijos centrus; Pastaruoju metu didžiausia problema yra ta, jog nėra skiriama pakankamai dėmesio rekreacijai organizuoti ir ekosistemų stabilumui saugoti. Atsakomybė suvokiama tik netekus rekreacinių teritorijų. Kartu su žmonių rekreacija turi būti organizuojama ir ekosistemų apsauga.

Matome, kad Lietuvoje gausu teritorijų tinkančių rekreacijos plėtrai. Išskiriami rekreacinių arealų plotai labiausiai tinkantys rekreacijai. Ruošiamos rekreacinių teritorijų tvarkymo nuostatos ir nustatomi prioritetai. Keliami uždaviniai kuo labiau išplėtoti rekreacines galimybes Lietuvoje, ypač tuose rajonuose, kuriuose nederlingo žemės ir netinka žemės ūkiui vystyti. Tačiau svarbu rūpintis ne tik rekreacinių teritorijų plėtra, bet ir jų apsauga, kad nebūtų pažeidžiamas natūralus kraštovaizdis, ir kad žmogaus įsikišimas nesugadintų gamtos pusiausvyros.

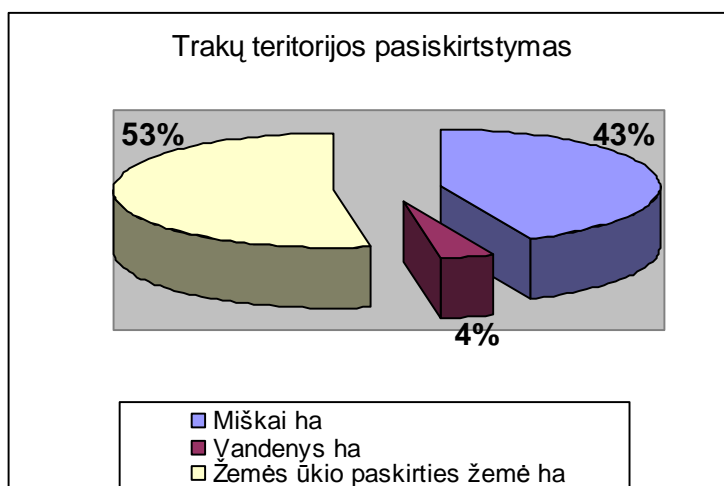
3. REKREACIJOS GALIMYBIŲ ANALIZĖ TRAKŲ RAJONE

3.1. Trakų rajono rekreacijos išteklių analizė

Trakai laikoma viena gražiausių Lietuvos vietovių ypač tinkama rekreacijai ir turizmui. Čia daug gamtinių išteklių, kuriuos galima pritaikyti rekreacijai. Trakai, buvusi Lietuvos sostinė, apsupta daugiau nei trisdešimties ežerų, savo gražiomis vietomis ir kraštovaizdžiu pritraukia nemažai turistų iš įvairių pasaulio šalių.

Statistikos departamento 2005 metų duomenimis⁶² Trakuose – 11,5 ha plote – gyveno 5725 gyventojai. Trakų rajonas ypač gausus rekreaciniais ištekliais ir labai tinkamas poilsiui, sveikatos atgavimui, buvimui gamtoje. Trakų rajonas, užima 120 274 hektarų plotą, miškai užima – 52163 ha, vandenys – 4648 ha, likusi teritorija – žemės ūkio paskirties plotai, gyvenamosios vietovės. Rajone vyrauja žemo našumo žemės. Kaimiškosioms vietovėms tenka 96,9 proc. visos rajono teritorijos. Trakų rajonas pasižymi augalijos ir gamtinių buveinių įvairove - pelkės, vandens telkiniai, sausvietės, miškai, laukų giraitės, paupiai. Užfiksuotos saugomos ar įrašytos į Lietuvos raudonąją knygą. 75 augalų rūšys.

16 pav. Trakų rajono teritorijos pasiskirstymas

Iš viso rajone yra 200 ežerų ir 17 tvenkinių. Verslinei ir mėgėjiškai žūklei išnuomota 90, nuosavybė atstatyta – 18 vandens telkinių. Dauguma rajono ežerų yra tinkami poilsiui, vandens

⁶² Gyventojai // <http://tekstepas.hardcore.lt/index.php?-2037394435>

pramogoms, sportui. Mažų, iki 10 ha ploto ežerų panaudojimas ribotas, nes jie dažnai apaugę šlapiu mišku, sunkiai prieinami, uždumblėję. Labiausiai mėgstama maudytis šiuose ežeruose: Akmena, Galvė, Skaistis, Luka, Totoriškių, Margis, Vilkokšnis, Verniejus, Nava, Moša, Aukštadvario tvenkinys. Visi rajono ežerai tinkami mėgėjiškai žūklei. Margio ežere leidžiama plaukioti su motorizuotomis vandens transporto priemonėmis.

Rekreacijai ir turizmui gali būti naudojama 50 proc. rajono teritorijos su kaimo vietovėmis, kuriose įsikūrusios kaimo turizmo sodybos. Trakų rajone gausu rekreacinių teritorijų ir turizmo objektų (žr.priedą Nr. 1). Trakus ir jų apylinkes ypač mėgsta užsieniečiai. Trakų rajonas išskirtinis turistinis regionas, turintis kultūros paveldo vertybių ir įėjęs į tarptautinį turizmą su savo nacionaliniu paminklu – Salos pilimi kaip Lietuvos simboliu, atstovaujančiu Lietuvai. Salos pilis vienintelė vandens pilis Lietuvoje. Pusiasalyje esantys Trakai yra viena gražiausių Lietuvos vietovių, apsupta daugybės didelių ir mažų ežerų. Miestas yra vienintelio Europoje Istorinio nacionalinio parko centras. Ne tik Trakai, bet ir jų apylinkės – Aukštadvario regioninis parkas, Onuškis – mėgiama daugelio poilsiautojų zona.

Plačiau galima nagrinėti **žmogaus rekreacijos kultūros išteklius**, kurie ypač būdingi nagrinėjamam Trakų rajonui, kur apstu istorinių paminklų ir atmintinų įvykių vietų, architektūros paminklų. Pirmiausia apie tai, kas yra žmogaus rekreacijos kultūros ištekliai: archeologijos, istorijos, architektūros, urbanistikos, dailės paminklai⁶³. Archeologijos ištekliai – archeologijos paminklai: piliakalniai, pilkapynai, pilkapiai, akmenys. Istorijos ištekliai – istorijos paminklai: atmintinų įvykių vietos, kapinės ir grupiniai kapai, pastatai, skulptūros, žmonių kapai ir tėviškės. Architektūros ištekliai – architektūros paminklai: pastatai, bažnyčios, varpinės, koplyčios, bažnyčių šventoriai, jų vartai, geležinkelio stočių kompleksai, smuklės, karčemos, vandens, vėjo malūnai ir kt. Urbanistikos ištekliai – urbanistikos paminklai: senosios miestų dalys, senosios miestelių dalys, miesteliai (Senujų Trakų dalis susiformavo XIVa.). Dailės ištekliai – dailės paminklai: molbertinė tapyba, taikomoji dailė, skulptūros. Daugiausia rekreacinių išteklių yra Trakų istorinio nacionalinio parko teritorijoje, čia išskiriamos pagrindinės rekreacinės sistemos kryptys:

1) Gerinti pažintines rekreacijos sąlygas - gausinti lankomus objektus, pritaikant lankymui kraštovaizdžio vertybes - istorijos, archeologijos, architektūros, gamtos paminklus; kurti turistinių takų, apžvalgos aikštelių informacinių ženklų ir priemonių sistemą; gerinti Trakų istorinio nacionalinio parko (TINP) lankytojų aptarnavimo įstaigų sistemą; skatinti gyventojus panaudoti savo sodybas, esančias šalia pažintinių takų, lankytojams apnakvindinti, aptarnauti;

⁶³ Vitkienė E. Rekreacija - Vilnius, P.128.

2) Apriboti naujų poilsio bazių statybą, esamų plėtimą, geriau panaudoti esamas poilsio įstaigas, pritaikant jas parko uždaviniams, pailginant jų veiklos sezoną;

3) Riboti vandens sportą Trakų ežeryne. Sporto bazių veiklą derinti su TINP uždaviniais - sporto renginius susieti su TINP kultūrinės veiklos programomis;

4) Kurti rekreacijos aptarnavimo ūkį, skatinti tradicinius verslus;

5) Reguluoti savaitgalio lankytojų srautą administracinėmis, ekonominėmis priemonėmis, jį nukreipiant į vietas, parengtas lankytojams priimti;

6) Parengti TINP rekreacinės sistemos projektą, kuriame remiantis TINP nuostatais, planavimo schema, būtų nustatytas kiekvienos rekreacijos įstaigos naudingumas parkui ir veiklos tikslingumas, jos apimtys⁶⁴.

Apie Trakus galima kalbėti kaip ir apie pasaulio **paveldo objektą**. Lietuvoje yra trys pasaulio paveldo objektai, tai – Vilniaus senamiestis, Trakai ir Kernavė⁶⁵. 2005 m. pateikta paraiška į pasaulio paveldo sąrašą įrašyti autentiškiausią – Šiaurinę Trakų istorinio nacionalinio parko dalį. Ekspertai atkreipė dėmesį į tai, kad Trakai yra įsikūrę gražiame bei vaizdingame kraštovaizdyje ir atspindi svarbius ne tik Lietuvos, bet ir Rytų Europos istorijos laikotarpius bei įvykius. Pabrėžta, kad Trakų istorinis paveldas yra išskirtinis, nes jo kraštovaizdis iš dalies yra natūralus, o iš dalies ir suformuotas. Tapę UNESCO Pasaulio paveldo dalimi, Trakai atsivertę visam pasauliui⁶⁶. Valstybė siūlydama pasauliniu mastu pripažinti vieną gražiausių Lietuvos vietovių, visų pirma pati privalo rūpintis ir užtikrinti šios nominuojamos vietovės verčių užtikrinimą, t.y. įgyvendinti paveldosauginius ir aplinkosauginius planus, išsaugoti kultūrinio kraštovaizdžio unikalumą ir nedidinti į Pasaulio paveldo sąrašą nominuojamos teritorijos urbanizacijos. Ypatingai svarbu išsaugoti Karaimų karališkųjų laukų, Plomėnų ornitologinio draustinio, Užutrakio dvaro teritorijas.

Sprendimus dėl objektų įtraukimo į Pasaulio paveldo sąrašą priima Pasaulio paveldo komitetas. Į pasaulio paveldo komitetą renkami 21 valstybės atstovai šešerių metų laikotarpiui. Tarp komiteto narių yra ir Lietuva, kuri atstovauja Latvijos ir Estijos interesus.

Šiuo metu pasaulio paveldo sąrašė yra 788 vietovės. Iš jų 611 – kultūros paveldo objektai, 154 gamtos paveldo objektai ir 23 mišrūs objektai. Pasaulio paveldo objektai yra 134 valstybėse. Į šį paveldą gali būti įtrauktas visas senamiestis arba tik nedidelis objektas. Į pasaulio paveldo sąrašą taip pat gali būti įtraukti dviejų ar daugiau šalių teritorijose esančios vietovės, dažniausiai tai liečia gamtos paveldą.

⁶⁴ Trakų istorinio nacionalinio parko rekreacinės sistemos plėtotė // http://www.seniejitrakai.lt/law_acts_3_lt.html

⁶⁵ Turizmo plėtros projektuotojai // Galvė, 2003 gr. 19, Nr. 51.- P.6.

⁶⁶ Trakų kraštas ir žmonės atsiverčia plačiajam pasauliui // Galvė.Trakai ir pasaulio paveldas, 2005 sausio 28, Nr.1,P.6.

Kiekvienai šaliai yra didžiulė garbė savo krašte turėti Pasaulio paveldo objektą. Tam, kad siūlomas objektas būtų įrašytas į Pasaulio paveldo sąrašą, turi būti sąžiningai ir profesionaliai atliktas lyginamasis atestavimas, sulaukta tarptautinių ekspertų įvertinimo. Išskirti svarbiausi TINP įrašymo į Pasaulio paveldą argumentai: parkas įsteigtas vaizdingiausiame ir turtingiausiame Lietuvos gamtos, istorijos bei kultūros vertybėmis Trakų ežeryno kultūriniame kraštovaizdyje, iliustruojančio žmogaus ir gamtos darnaus sambūvio tūkstantmetę istoriją bei lietuvių tautos ir kitų etninių mažumų gebėjimą išmoningai, panaudoti unikalią gamtinę aplinką valstybės kūrimui savigynai ir saviraiškai, nežalojant gamtos natūralumo ir grožio. Šioje teritorijoje valstybingumo pėdsakus paliko viena didžiausių viduramžių Europos valstybių – Lietuvos didžioji kunigaikštystė. Čia įvyko svarbiausi Europos istorijos įvykiai, pasiliko vertingiausias Lietuvos, Lenkijos, Rusijos bei kitų Rytų Europos tautų paveldas.

Trakų unikalumo išsaugojimas privalo rūpėti ne tik atsakingiems kultūros institucijų pareigūnams, o mums visiems, kuriems brangios Lietuvos valstybingumo ištakos⁶⁷. Tarkų įtraukimui į Pasaulio paveldą pritaria TINP direkcija, Aplinkos ministerija ir Trakų rajono savivaldybė. UNESCO ekspertai teigiamai vertina Kernavės ir Trakų istorinio nacionalinio parko įtraukimo į Pasaulio paveldo sąrašus galimybes. Jei Trakų istorinis nacionalinis parkas bus įtrauktas į Pasaulio kultūros paveldo sąrašus, susidarys žymiai palankesnės sąlygos kultūrinio, pažintinio turizmo vystymuisi. Įrašius Trakų istorinį nacionalinį parką, turėtume pasaulyje labai retą mišraus paveldo pavyzdį – tokių pasaulyje yra tik 23. Tuomet turėtume galimybę atsidurti tarp Australijos, Naujosios Zelandijos, Prancūzijos, Peru, ir kitų šalių parkų. Tai aktualu, nes vykstantis urbanizacijos procesai gali neatpažįstamai suniokoti turimas vertybes. Ir šiandien mes turime galimybę išsaugoti sau ir pasauliui tai, kas brangu mums visiems, ką dar prieš 200 metų Juozapas Odinecas pavadino ypatinga Tarkų vaivadijos ir visos Lietuvos puošmena⁶⁸.

Kitas aktualus klausimas Trakuose buvo pradėtas gvildinti **dėl kurortinio miesto statuso** suteikimo. Nuo 1990 m. nebuvo formuojama kurortų plėtros politika. Kurortinis turizmas priskirtas prie prioritetinių turizmo plėtros rūšių, o kurorto statusas įteisintas tik 2001 m. Teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatyme. Šiame įstatyme bei jo keitimuose įvardinta, kad kurorto statusas gali būti suteikiamas gyvenamosioms vietovėms, kuriose yra gamtinių gydomųjų veiksnių. Nuo 2003 m. naujoje Turizmo įstatymo redakcijoje pateiktas kurorto apibrėžimas. Pagrindinė kurorto funkcija – sanatorinio gydymo paslaugų teikimas. Negalint gauti kurorto statuso, Trakų

⁶⁷ Pranckevičius K. Trakų savastis svarbiau nei tarptautinis pripažinimas // Galvė. Trakai ir pasaulio paveldas, 2005 kovo 18, Nr. 3., P.2.

⁶⁸ Stankevičius A. Trakai – į pasaulio paveldo sąrašus // Vilnijos kronika, 2002 spalio 25, P.3.

meras nori kad būtų suteiktas bent jau išskirtinio miesto statusas. Trakuose lankosi įvairių šalių delegacijos, prezidentai, vadovai. Norint juos tinkamai sutikti, padaryti gerą įspūdį, reikia papildomų lėšų, kadangi Trakai reprezentuoja ne tik šalį, bet ir Vilniaus regioną⁶⁹. 2003 m. vasaros viduryje Trakų rajono savivaldybė vienbalsiai priėmė sprendimą Trakų miestui ir Aukštadvario miesteliui suteikti kurorto statusą. Kadangi Trakus per metus aplanko gausybė turistų ir poilsiautojų, kurių ypač gausu vasaros savaitgaliais, visus juos reikia tinkamai priimti, o tam reikia nemažai lėšų, kurių rajonui labai trūksta, žmonės Trakuose pasigenda tvarkos. Trakų mero teigimu, kad Trakai gražiai ir tvarkingai atrodytų trūksta lėšų. Mero žiniomis Nidos gyventojui per metus skiriama 4000 litų, o Trakų - vos 870 lt.⁷⁰ Savivaldybės plėtros programose numatyta, kad iki 2010 metų Trakų rajono turizmo vystymo **tikslas – tapti rekreacinio verslo lyderiu pietryčių Lietuvoje pagal teikiamų paslaugų įvairovę ir kokybę**. Trakuose žemės ūkis nėra pagrindinė gyventojų ekonominė veikla, todėl didžioji jų dalis dirba paslaugų ir aptarnavimo sferoje, kurioje dominuoja poilsio bei pramogų organizavimo verslas. Kurorto statusas suteiktų platesnes galimybes vystyti turizmą ir ypač pastaruoju metu populiarėjantį kaimo turizmą⁷¹. Todėl siekiama Trakams iškovoti kurortinio miesto statusą⁷².

Iki šiol kurorto statusas buvo suteikiamas miestams, turintiems mineralinio vandens šaltinius, gydomuosius purvus, sveikatai palankų klimatą, atitinkamą infrastruktūrą. Vyriausybė turėtų parengti konkrečius kriterijus, kuriais remiantis atskiros vietovės galės siekti kurorto statuso. Kurorto statuso siekia Ignalina, Zarasai, Anykščiai, Palūšė ir Trakai. Suteikus Trakams kurorto statusą padidėtų investicijų, darbo vietų skaičius, būtų sudarytos palankesnės sąlygos turizmo plėtrai, pagerėtų rajono ekonominė situacija⁷³.

Trakai ateityje turėtų gyventi iš rekreacinės veiklos bei turizmo. Reikia turėti tokios veiklos projektą, tačiau dabar viskas vyksta stichiškai. Tai ypatinga Lietuvos vieta, kur daug gamtos ir kultūros paveldo⁷⁴. Didelį nerimą paveldo specialistams kelia tai, kad Senuosiuose Trakuose išdalinti sklypai užlips ant piliavietės teritorijos. Daugelio komisijos narių nuomone, šių bėdų būtų išvengta, jei kultūros vertybės būtų įtrauktos ir į Kadastro, ir į Registro apskaitą. Vertybės turi būti registre. Valstybinio žemės fondo statistikos duomenimis, laisvos valstybinės žemės Trakų rajone nėra. Trakų rajono savivaldybė priėmusi keletą sprendimų dėl sklypų viešosios infrastruktūros

⁶⁹ Kazakevičiūtė A. Trakai – kurortas. Svajonė ar realybė?//Galvė.-2004m. vasario 13 d. Nr. 6.-P.4.

⁷⁰ Ten pat.

⁷¹ Trakai ir Aukštadvaris prašo kurorto statuso // Galvė, 2003 rugpj. 8, Nr.32, P.1.

⁷² Trakai – Lietuvos perlas // Galvė, 2001 liepos 6, Nr. 27, P.1.

⁷³ Pavlovič A. Ar Trakai taps kurortu? // Vilniaus krašto savaitraštis, 2005 liepos 14-20, P.6.

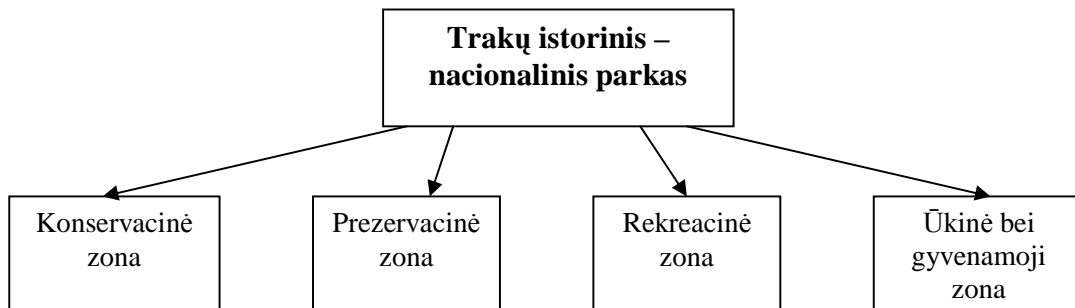
⁷⁴ Paveldo autotitetai projektavo Trakų ateitį//Galvė. Trakai ir pasaulio paveldas.-2004 m. kovo 18d. Nr. 3.

objektams statyti ir eksploatuoti⁷⁵. Vienas opiausių klausimų susijusių su Trakais, kuriuo buvo diskutuota Londone vykusiame seminare, tai savivaldybių vieta valdant saugoma teritorijas. Jos turi aktyviai dalyvauti nacionalinio parko gyvenime. Turi būti prieita prie aiškios ir vieningos politikos, bendrų tikslų⁷⁶.

Rajono rekreacinės teritorijos turi geras galimybes būti naudojamos įvairioms poilsio formoms organizuoti, tačiau šiuo metu trūksta infrastruktūros. Rajone siekiama kuo daugiau sukurti pramogų turistams ir poilsiautojams. Trakuose teikiama įvairių paslaugų turistams, atvažiausieji gali ne tik ramiai pailsėti bet ir susipažinti su gražiu Trakų gamtovaizdžiu bei istorija. Nors Trakų pilies lankomumui nenusileidžia jokie objektai esantys Trakuose, tačiau labai populiarius ir Užutrakio parkas, kuriame įsikūręs žirgynas. Čia jodinėjama žirgais, organizuojamos ekskursijos po Trakų istorinį nacionalinį parką, veikia keturių kursų jojimo mokykla. Pastaruoju metu gausiai turistų lankomas Karaimų muziejus. Poilsiautojai gali išsinuomoti dviračius ir keliauti po miestelio apylinkes 14 km maršruto trasa. Kelionės metu turistai gali grožėtis ežerais, istoriniais paminklais, piliakalniais, draustiniais, pilimi. Norėdami paplaukioti Galvės ir Bernardinų ežerais gali išsinuomoti valtį, gali pasivažinėti vandens dviračiais, plaukti kanojomis, jachtomis arba garlaiviu. Aktyvaus poilsio mėgėjai gali apžiūrėti nardymo klubą įsteigtą povandeninių skulptūrų parką. Per 3 valandų išvyką motorizuotu plaustu galima pamatyti įdomiausias Galvės ežero vietas.

Trakų rajone gausu rekreacinių teritorijų, kuriose prioritetas skiriamas poilsio ir turizmo veiklai. Trakų rajone svarbiausia ir daugiausia ploto užimanti rekreacinė zona yra **Trakų istorinis nacionalinis parkas**. 1992 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybė patvirtino istorinio nacionalinio parko nuostatus. 1993 m. Statybos ir Urbanistikos ministerija paskelbė Trakų istorinio nacionalinio schemą, pagal kurią jis skirstomas į 4 zonas: konservacinę, prezervacinę, rekreacinę, ūkinę bei gyvenamąją.

17 pav. Trakų istorinio nacionalinio parko zonos

⁷⁵ Trakų rajono turizmo plėtros programa // www.tourism.lt/lt/projektai/TRAKU%20progr.doc

⁷⁶ Mažiausias Lietuvos nacionalinis parkas // Savininkas, 1995 lapkr. 10-16, Nr. 45, P.6.

Konservacinė zona – Trakų salos, pusiasalio, Senujų Trakų piliavietės, o taip pat Senujų Trakų archeologinis, trakų senamiesčio urbanistinis, Užtrakio kraštovaizdžio ir kiti draustiniai. Prezervacinė zona yra apsauginiai miškai ir kultūros kompleksų vizualinės apsaugos teritorijos. Rekreacinei priklauso miško parkai, rekreacijai skirtos vietos ir rekreacinių įstaigų teritorijos. Ūkinė ir gyvenamoji zona – tai žemės ūkio, komunalinės ir gamybinės teritorijos, nauji gyvenamieji mikrorajonai bei gyvenvietės⁷⁷. Didžiausia yra konservacinė zona (36,6% parko ploto). Ją sudaro 2 rezervatai (Trakų Salos ir Pusiasalio pilių bei Senujų Trakų piniavietės) ir 10 draustinių (Senujų Trakų archeologinis, Trakų senamiesčio urbanistinis, Užtrakio parko kraštovaizdžio architektūros, Senujų Trakų, Varnikėlių ir Serapiniškių kaimų architektūros, Kudrionių kraštovaizdžio, Galvės, Akmenos ir Bražuolės hidrografiniai, Varnikų botaninis-zoologinis ir Plomėnų ornitologinis).

Trakų istorinio nacionalinio parko veiklą reglamentuoja Lietuvos respublikos Saugomų teritorijų įstatymas, Lietuvos nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas, Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas, Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas ir kiti įstatymai, Lietuvos Respublikos seimo nutarimai, kiti teisės aktai.

Istorinis nacionalinis parkas turi apsaugos zoną, saugančią parko kraštovaizdį nuo neigiamo vizualinio ir fizinio poveikio. Vienas iš istorinio parko uždavinių saugoti ir puoselėti gamtos vertybes. Plėtoti pažintinį turizmą, sudaryti sąlygas plėtoti rekreacinę veiklą, trumpalaikį poilsiavimą specialiai tam įrengtose ir skirtose teritorijose. Istorinio nacionalinio parko rezervatų žemė yra valstybės nuosavybė. Kitoje parko teritorijoje gali būti valstybinė ir privati –žemės nuosavybė. Valstybė turi pirmumo teisę įsigyti istorinio nacionalinio parko teritorijoje parduodamus žemės sklypus, kitą nekilnojamą turtą. Istorinio nacionalinio parko finansiniai šaltiniai skiriami ir pažintinei rekreacijai plėtoti, informacijai apie kultūros ir gamtos vertybes, jų kompleksus skleisti, istoriniam nacionaliniam parkui reklamuoti bei reprezentuoti⁷⁸.

Trakų istorinio nacionalinio parko planavimo schemoje yra numatyta įrengti 8 rekreacines zonas (miško parkai):

- Trakų – Totoriškių (dalinai išvystytas);
- Rėkalnio (dalinai išvystytas);
- Varnikų – Lukos (dalinai išvystytas);
- Žydiškių (neišvystytas);
- Kudrionių (dalinai išvystytas);
- Jovariškių (neišvystytas);

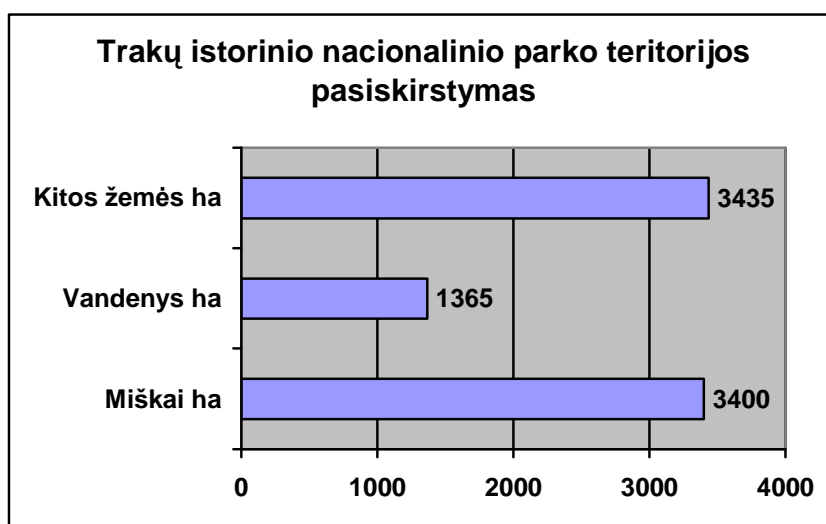
⁷⁷ Valatkevičius A. Nacionalinio parko takais // Galvė, 1996 bal. 19, P.7.

⁷⁸ Trakų istorinio nacionalinio parko nuostatai // Trakų žemė, 2000 bal. 29, Nr.17, P.4.

- Babriškių (neišvystytas)⁷⁹.

Tarkų istorinio nacionalinio parko tikslas Lietuvos istorinio valstybingumo centro Trakuose kultūriniais kompleksams su jų autentiška gamtine aplinka išsaugojimas. Tai pats mažiausias nacionalinis parkas. Jo plotas yra tik apie 8200 ha, iš jų 3400 ha sudaro miškai ir miško parkai, o 1365 ha plotą apima 33 ežerai. Parkas savitas kultūros ir gamtos vienoje. Čia yra du kultūriniai rezervatai, 6 kultūriniai bei gamtiniai draustiniai.

18 pav. Tarkų istorinio nacionalinio parko teritorijos pasiskirstymas

Takų istoriniame nacionaliniame parke yra prancūzų architekto XIX –XX a. Edouard'o Fracous Andre kūrybos perlas – 80 ha dydžio **Užutrakio dvaro parkas**. Lietuvos vyriausybė Užutrakį nutarusi pritaikyti valstybės reprezentaciniams tikslams. Grafų Tiškevičių šeimų dvarų sodybų ansambliai Palangoje, Užutrakyje, Trakų Vokėje ir Lentvaryje yra nacionalinės ir tarptautinės reikšmės⁸⁰. 1992 m. vyriausybės nutarimu Užutrakis buvo įtrauktas į neprivatizuotinių buvusių dvarų, sodybų ir istorijos – kultūros paminklų sąrašą. Nuo 1995 m. jis yra Trakų istorinio nacionalinio parko priklausomybėje. Respublikos prezidentūroje, buvo pabrėžiama, kad ansamblį būtina atgaivinti, kad jis taptų reprezentacine vieta, kuri pritrauktų Lietuvos bei užsienio turistus. Akcentuotas poilsio zonų, tualetų, viešbučių įrengimas, rūmų pritaikymas muzikos festivaliams, kamerinių orkestrų koncertams⁸¹.

Užutrakio parko rekonstrukcijai gauta Europos Sąjungos fondų parama. Pagal parengtą projektą, dalies Užutrakio dvaro sodybos pastatų ir teritorijos sutvarkymui reikia 35,6 milijono litų.

⁷⁹ Trakų rajono turizmo plėtros programa // www.tourism.lt/lt/projektai/TRAKU%20progr.doc

⁸⁰ Grafo J.Tiškevičiaus dvaro rūmai ir 16 vertingų dvaro pastatų ir trys reprezentaciniais vartais // http://www.vilnius.lt/new/oracle/doc/seniunijos/paneriai/paneriai_lankytinos_vietos.doc

⁸¹ Užutrakio parkas // Voruta.-2006, lapkričio 25, Nr.19, P.3.

Projekto statybos pagrindime numatoma užbaigti rūmų rekonstravimą bei restauravimą ir pritaikyti juos daugiafunkcinėms reikmėms, rekonstruoti buvusią karvidę, įrengiant universalios paskirties renginių salę, rekonstruoti ir restauruoti spirito varyklą, įrengiant joje kavinę bei restoraną, rekonstruoti bei restauruoti arklidę, įrengiant joje dviračių, baidarių, kanojų bei kito turistinio inventoriaus nuomos ir aptarnavimo punktą, suremontuoti buvusią ledainę ir panaudoti ūkinėms patalpoms, rekonstruoti buvusį pirties pastatą ir pritaikyti kavinei, o ant išlikusių tvarto pamatų atstatytą pastatą pritaikyti naujam moteliui. Dar žadama rekonstruoti esamus inžinerinės infrastruktūros elementus, tvarkomos dalies kelius bei takus, sutvarkyti dalį teritorijos⁸².

Trakų Vokės dvaro sodyba nuo XIX amžiaus pripažinta viena vertingiausių Lietuvoje. Prancūzų kraštovaizdžio architektas ir botanikas Eduardas Fransua Andre su sūnumi René suprojektavo ir įkūrė parką šį parką. Unikalu, kad Trakų Vokės sodyba išliko iki mūsų dienų – be rūmų ir parko dvaro sodybos teritorijoje tebestovi 16 vertingų dvaro pastatų ir trys reprezentaciniais vartai, kurie pastatyti istorizmo stiliumi, išliko pramoniniai dvaro tvenkiniai, mažoji parko architektūra⁸³.

Trakų Vokės parkas, įkurtas 1900 metais, jo plotas 23 ha, netoli pagrindinio kelio iš Vilniaus į Trakus. Pietvakarinės parko dalies aukštoje terasoje stovi puošnūs neorenesansinio stiliaus rūmai. Parko alėjos sudarytos iš vietinių liepų, o medynuose vyrauja klevai ir uosiai su eglių, pušų, beržų bei ąžuolų priemaiša. Auga jame ir svyruokliniai baltieji gluosniai, Švedlerio paprastasis klevas. Trakų Vokės bendruomenė ir Vilniaus miesto Mero dėka Trakų Vokės parkui 2006 m. gale iš Europos kultūros instituto bus skirta 6 mln. lt parko atstatymui.

Nepaisant nepaprasto **Lentvario ansamblio** reikšmingumo - vieni raiškiausių Lietuvoje neogotikiniai rūmai, taip ir europinio lygio šedevras, Eduardo Fransua Andrè projektuotas. Lentvario parkas apie 20 ha ploto. Pietinėje pusėje ežeras, o iš rytų yra 3 tvenkiniai. Parko sistema suprojektuota apie 1898 m. prancūzų architekto Eduardo Andrè. Reljefas, vandenys ir vaizdingieji šlaitų pušynai tiesiog meistriškai sukomponuoti, darniai susiejant su pastatų ansambliu. Parke unikali pasivaikščiojimo takų kompozicija, jų posūkiuose atsiveria gražūs vaizdai.. Įkalnėse iškloti skaldytų arba tašytų akmenų laipteliai. Kai kur iš betono padarytos atraminės šlaitų uolos⁸⁴.

Trakų rajono architektas Romualdas Jurgilas siūlo nacionalinį parką jungti į didesnes teritorijas, kurios tiesiogiai įtakotų Trakų gyvenimą. Jo manymu, Trakų parko ribas galima būtų

⁸² ES struktūrinių fondų prašoma lėšų Užutrakio dvaro sodybai atgaivinti // <http://whatson.delfi.lt/archive/article.php?id=6400397>

⁸³ Grafo J.Tiškevičiaus dvaro rūmai ir 16 vertingų dvaro pastatų ir trys reprezentaciniais vartai//http://www.vilnius.lt/new/oracle/doc/seniunijos/paneriai/paneriai_lankytinos_vietos.doc

⁸⁴ Lentvario parkas. Istoriniai parkai ir sodai Lietuvoje // <http://www.heritage.lt/epd/1999/leidisps.htm>

nustatyti pagal kunigaikščių rekreacinį arealą. Į tokį nacionalinį parką pakliūtų visa pietryčių Lietuva. Parko teritorija apima gražiausias Lietuvos vietas.

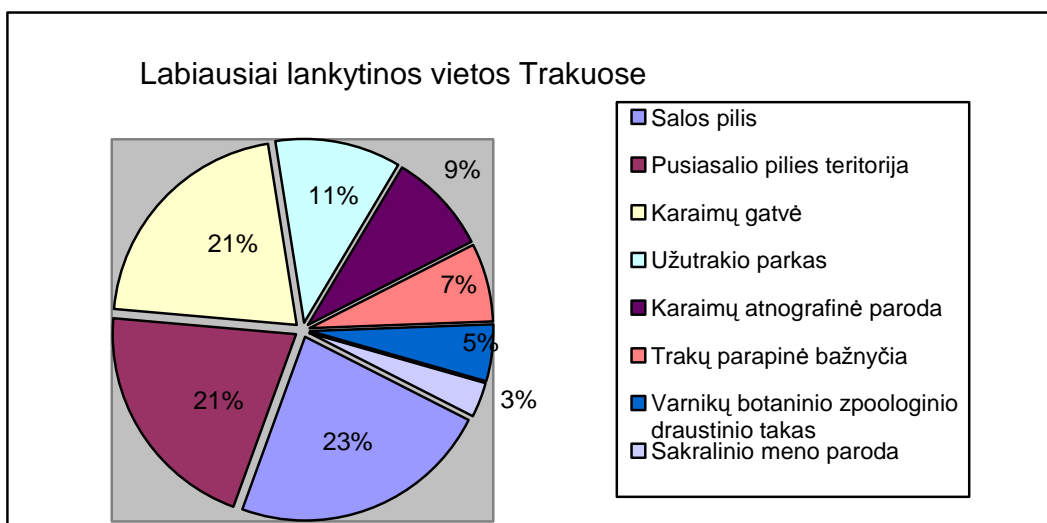
Taigi, Trakų turizmo ir rekreacijos ištekliai - tai vienas iš svarbiausių konkurencinių pranašumų, siekiant pritraukti turistinius srautus ir padidinti ekonominę turizmo naudą. Lietuvos turizmo gamtinių ir kultūrinių išteklių apimtis jų patrauklumo struktūra visiškai adekvati Šiaurės ir Vidurio Europos turizmo išteklių rinkai. Lietuvos gamtinių ir kultūrinių turizmo išteklių gausa ir įvairovė leidžia kurti ir vystyti aktyvaus poilsio, kultūrinio ir pažintinio turizmo, etninio, kaimo turizmo ir ekoturizmo produktus, orientuojantis į atitinkamus rinkos segmentus.

3.2. Esamos rekreacijos situacijos ir poreikių analizė Trakų rajone

3.2.1. Lankomos vietos ir rekreacijos paslaugų analizė

2006 metų vasaros sezono metu Trakuose TIC vykdė apklausas, kurių tikslas išsiaiškinti poilsiautojų poreikius ir norus, kokios vietos Trakuose ir Trakų raj. dažniausiai lankomos. Turizmo centro duomenys padeda geriau atskleisti lankytojų poreikius, išsiaiškinti trūkumus. Apklausos vykdytojas Trakų turizmo informacijos centras. Apklausoje apie dažniausiai lankomas vietas iš viso dalyvavo 59 žmonės – 64 % moterys ir 36 % vyrai. Paaiškėjo išanalizavus duomenis, kad dažniausiai lankomos šios vietovės: 23% Salos pilis, 21% Pusiasalio pilies teritorija, 21% Karaimų gatvė, 11% Užtrakio parkas, 9% Karaimų etnografinė paroda, 7% Trakų parapiinė bažnyčia, 5% Varnikų botaninio-zoologinio draustinio takas, 3% Sakralinio meno paroda.

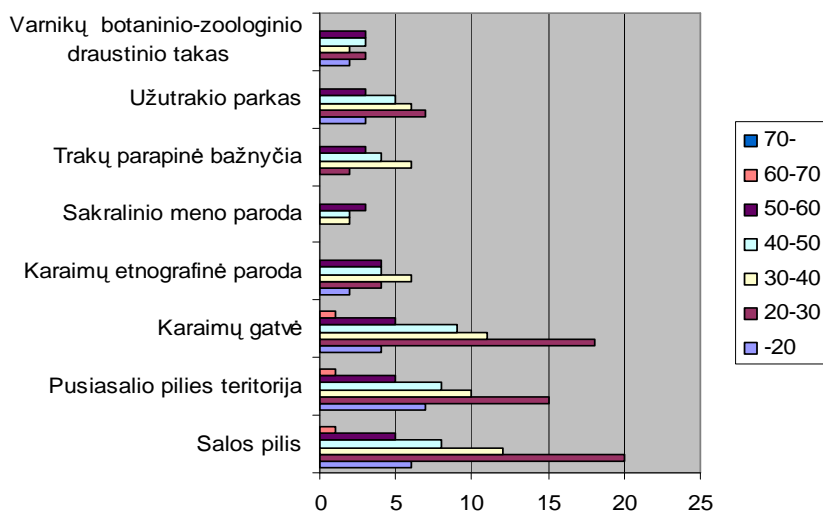
19 pav. Lankomiausios Trakų vietos

Matome, kad beveik vienodas skaičius žmonių pasiskirsto lankant Salos pilį, Pusiasalio pilies teritoriją, Karaimų gatvę. Iš to galime daryti išvada, kad šios vietovės geriausiai pritaikytos rekreaciniams turistų poreikiams tenkinti, o apie kitas vietoves arba trūksta informacijos arba jos nėra pakankamai pritaikytos turistų poreikiams todėl turi būti skiriamas didesnis dėmesys toms teritorijoms, kurios susilaukia mažiau lankytojų.

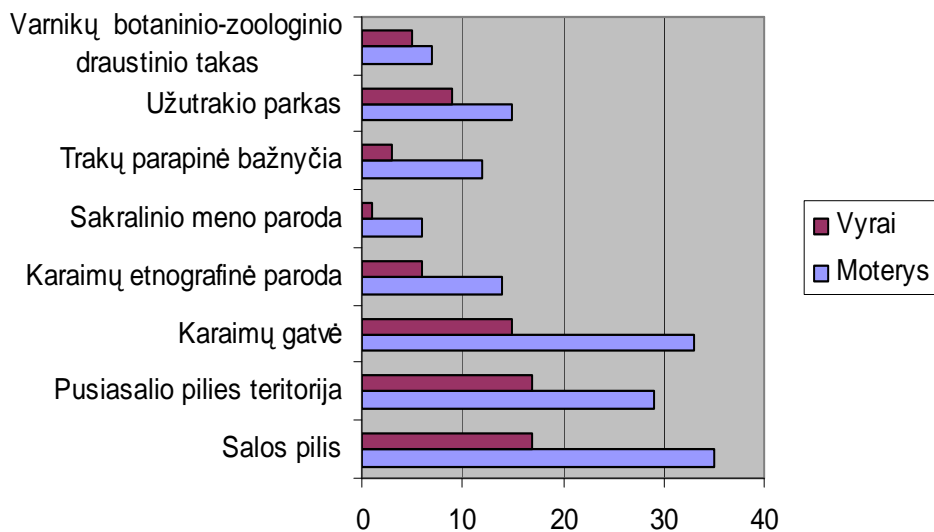
Pagal amžių grupes Trakuose labiausiai lankytinos vietos atitinka teritorijų lankomumą pagal populiarumą, labiausiai tiek vyresnio, tiek jaunesnio amžiaus žmonės lanko Salos pilį, Pusiasalio pilies teritoriją ir Karaimų gatvę. Aktyviausi yra 20-30 metų sulaukę lankytojai, šios amžiaus grupės turistai dar gana aktyviai lanko ir Užutrakio parką. Trakų parapiinę bažnyčią ir Karaimų etnografinę parodą aktyviau lanko 30-40 metų sulaukę turistai. 50-60 metų sulaukę turistai mieliai domisi Sakralinio meno paroda. Mažiausiai aktyvūs 60-70 metų sulaukę lankytojai – jų lankomos vietovės apsiriboja tik populiariausiais objektais, tačiau sakralinio meno paroda jaunimas beveik nesidomi. Matome, kad aktyvesni yra jaunesnio amžiaus turistai, gal būt ir dėl to, kad daugelis turi savo transportą, kuriuo gali pasiekti ir kitas vietoves, o vyresnio amžiaus žmonės dažniausiai atvyksta autobusais turistinių kelionių metu, kurios supažindina tik su lankomiausiais ir populiariausiais objektais.

20 pav. Lankomiausi objektai Trakuose pagal amžių grupes

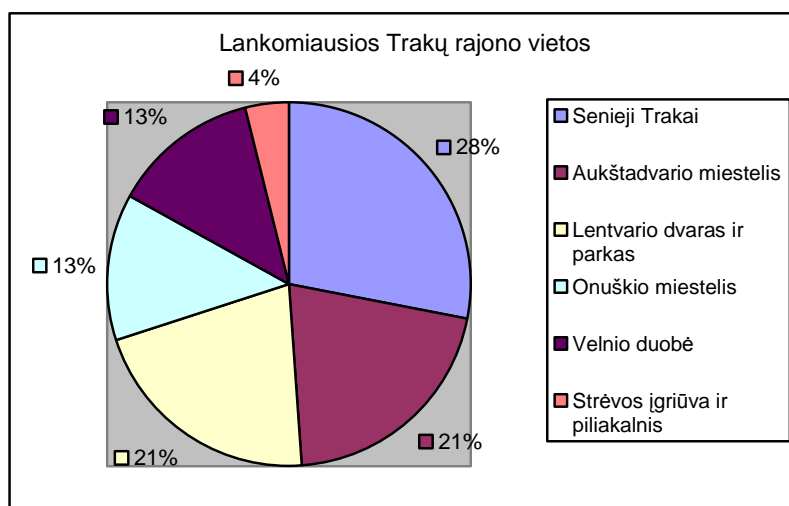
Lankytinos vietos pagal lytį išsidėsto tokia pačia seka kaip ir pagal amžių grupes, tik diagramoje ryškiai matyti, kad moterys yra kur kas aktyvesnės poilsiautojos nei vyrai. Beveik dvigubai dažniau visuose minimuose objektuose lankosi moterys, tai įtakoja ir bendras lankytojų skaičius, kurio daugumą sudaro moterys. Tai ryškiai atsispindi ir diagramoje:

21 pav. Lankomiausios vietos Trakuose pagal lytį

Atvykę į Trakus turistai svečiuojasi ne tik pačiuose Trakuose, bet ir aplanko kitas Trakų rajono vietoves, net 86 % apklaustųjų lankėsi kitose rajono teritorijose. Labiausiai lankytinos Trakų raj. vietos yra Senieji Trakai, Aukštadvario miestelis, Lentvario dvaras ir parkas. Tačiau dar šios vietovės nėra labai populiarios turistų tarpe, galbūt todėl, kad yra toliau nuo pačių Trakų, kurių lankymu ir apsiriboja daugelis turistų. Diagramoje pavaizduotas turistų lankomumas kitose rajono vietovėse:

22 pav. Lankomiausios Trakų rajono vietos

Rekreacijos ir turizmo poreikių aiškinimosi apklausoje dalyvavo 57 žmonės, siekta išsiaiškinti kokiomis turizmo ir rekreacijos paslaugomis dažniausiai naudojasi turistai. Iš gautų duomenų paaiškėjo, kad atvykę turistai dažniausiai naudojasi kavinių ir restoranų paslaugomis, net 18%, daugelis mielai naudojasi valčių ir vandens dviračių pramogomis (13 %), daug laiko

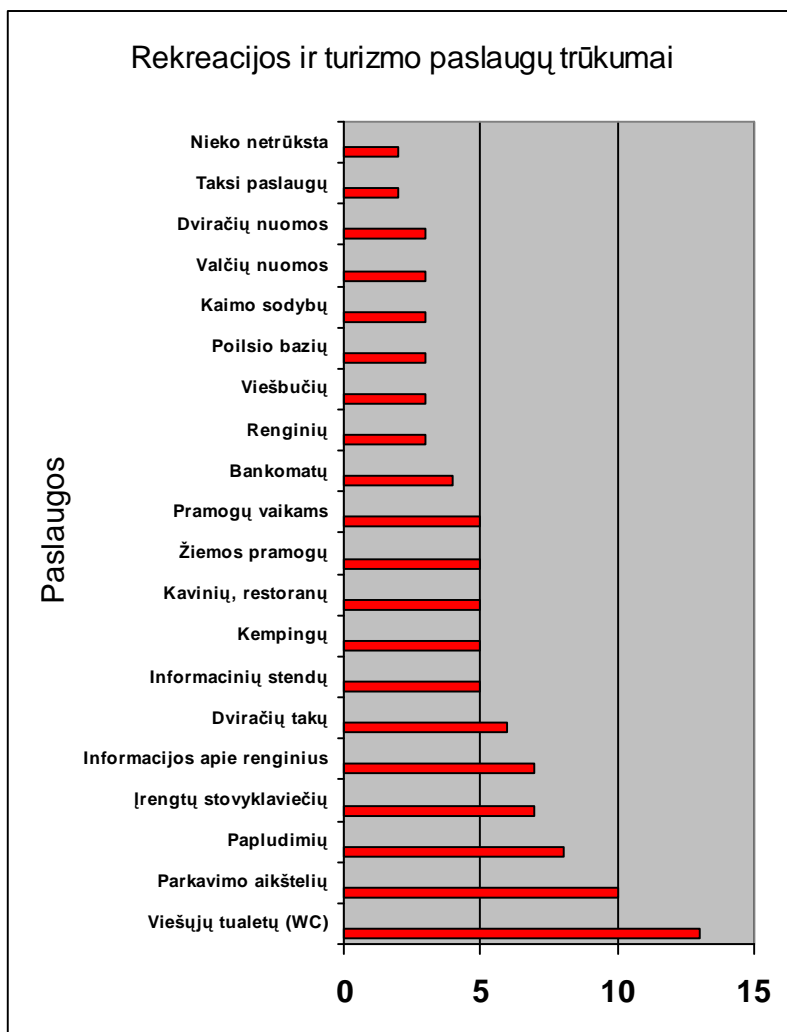
praleidžiama ir prie ežerų – 14%, 10 % turistų perka įvairius suvenyrus, dažnai poilsiauja kaimo sodybose, kempinguose, poilsio bazėse, jodinėja ir pan. Matome, kad yra daug įvairių turizmo ir rekreacijos paslaugų, tačiau jų poreikis nuolat didėja. Verslininkai siekdami privilioti turistų stengiasi sugalvoti kuo daugiau patrauklesnių laisvalaikio praleidimo būdų, kad poilsiautojai po kurio laiko ir vėl norėtų sugrįžti. Populiariausius laisvalaikio praleidimo būdus matome šioje diagramoje:

23 pav. Laisvalaikio praleidimo būdai Trakuose

Trakų tiriamo informacijos centras rinko duomenis apie teikiamas paslaugas ir jų trūkumą. Šioje apklausoje dalyvavo 45 žmonės – 58 % moterys ir 42 % vyrai. Pagal apklaustųjų duomenis, Trakų rajone labiausiai trūksta viešųjų tualetų, parkavimo aikštelių, paplūdimių, įrengtų stovyklaviečių, dviračių takų, kavinių ir restoranų, pramogų vaikams, žiemos pramogų ir t.t., o nieko netrūksta tik 2 % apklaustųjų. Trakuose jaučiamas paprasčiausių paslaugų trūkumas, kuris sudaro nepatogumų turistams. Pašalinus šiuos trūkumus, poilsiautojų skaičius žymiai padidėtų, o ir kitais metais sugrįžtančių turistų būtų kur kas daugiau. Daugelis žmonių važiuodami poilsiauti stengiasi pailsėti nuo nesklandumų ir rūpesčių, o net ir mažiausios problemos atostogų metu jiems atrodo nepriimtinos, ypač tos, kurios sukelia nedidelių nepatogumų.

24 pav. Rekreacijos ir turizmo trūkumai Tarkų rajone

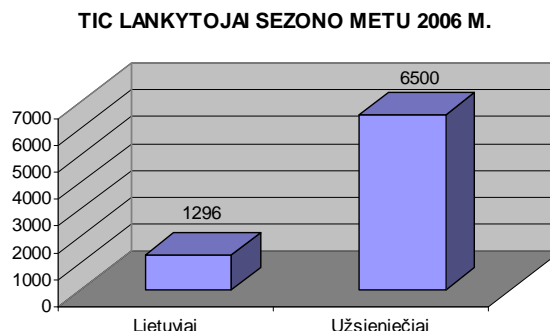

Infrastruktūros srityje būtina daryti pokyčius, daugiau investuoti į tas sritis, kurios sukelia daugiausiai nepatogumų. Visgi tokie duomenys, kad Trakuose nieko netrūksta tik 2 procentams lankytojų rodo, kad turizmo ir rekreacijos sritis Trakuose ir jų apylinkėse nėra pakankamai išplėtota, dar daug reikia investuoti siekiant gerinti šią sritį, bei pritraukti kuo daugiau poilsiautojų.

3.2.2. Lankytojų srautų analizė

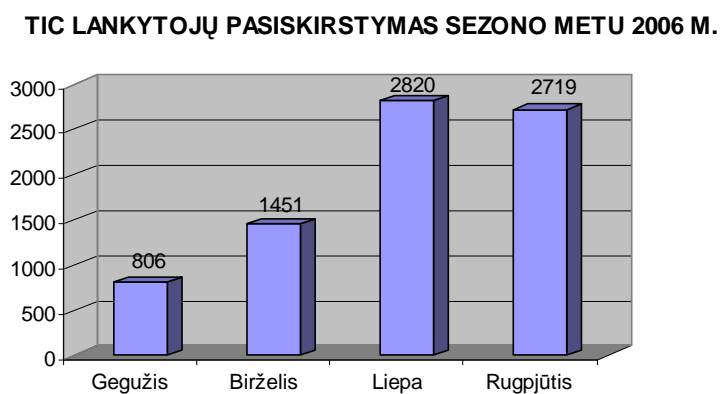
Trakus ir Trakų apylinkes aplanko dideli poilsiautojų srautai iš užsienio ir Lietuvos. Užsieniečiai savo skaičiumi lenkai lietuvius. **2006 metų sezono metu** TIC iš viso apsilankė 7796 lankytojai, iš jų 1296 lietuviai ir 6500 užsieniečiai.

25 pav. TIC lankytojai sezono metu 2006 m.

Taigi, sezono metu daugiau kaip pusę TIC lankytojų sudarė užsieniečiai (83 proc.). Didžiausi TIC lankytojų srautai užfiksuoti sezono metu – liepos (36 proc.) ir rugpjūčio mėnesiais (35 proc.).

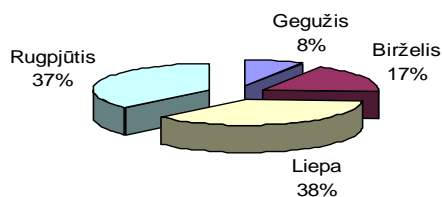
26 pav. TIC lankytojų pasiskirstymas sezono metu 2006 m.

Lyginant TIC lankytojų iš užsienio ir Lietuvos pasiskirstymą sezono metu – TIC lankytojų iš Lietuvos pasiskirstymas visais sezono mėnesiais yra beveik tolygus, o lankytojų iš užsienio – ryškiai skiriasi. Tačiau tiek TIC lankytojų iš Lietuvos, tiek iš užsienio didžiausi srautai buvo liepos ir rugpjūčio mėnesiais.

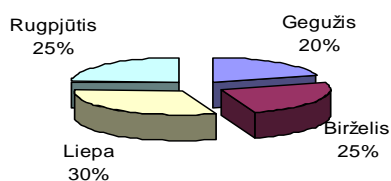
27 pav. TIC lankytojų pasiskirstymas sezono metu iš užsienio 2006 m.

TIC LANKYTOJŲ IŠ UŽSIENIO PASISKIRSTYMAS SEZONO METU 2006 M.

28 pav. TIC lankytojų pasiskirstymas sezono metu iš Lietuvos 2006 m.

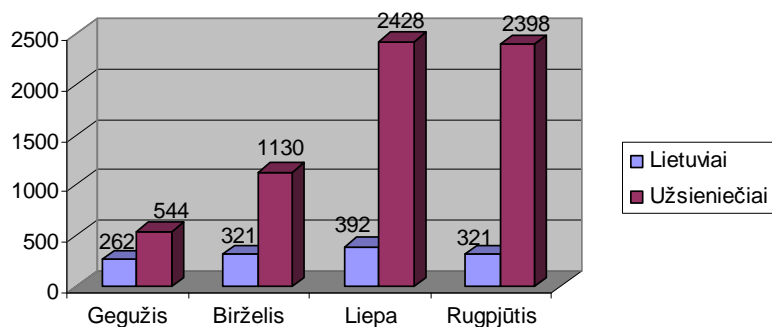
TIC LANKYTOJŲ IŠ LIETUVOS PASISKIRSTYMAS SEZONO METU 2006 M.

Visais sezono mėnesiais didžiausi TIC lankytojų srautai buvo lankytojų iš užsienio - daugiau kaip pusę TIC lankytojų sudarė užsieniečiai.

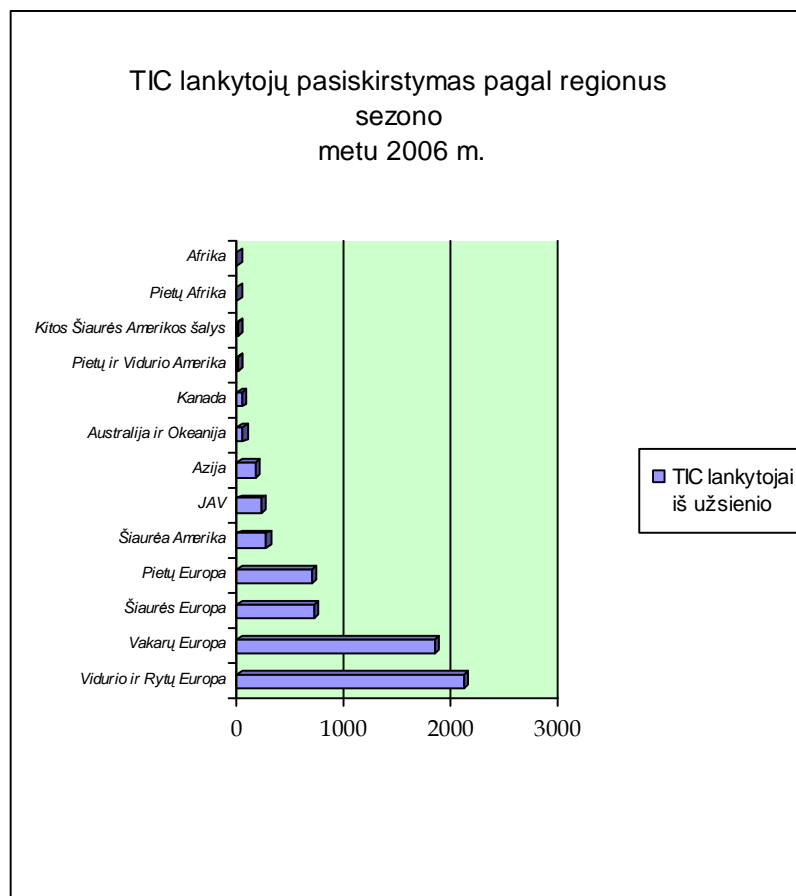
29 pav. TIC lankytojų pasiskirstymas sezono metu iš užsienio ir Lietuvos 2006 m.

TIC LANKYTOJŲ IŠ UŽSIENIO IR LIETUVOS PASISKIRSTYMAS SEZONO METU 2006 M.

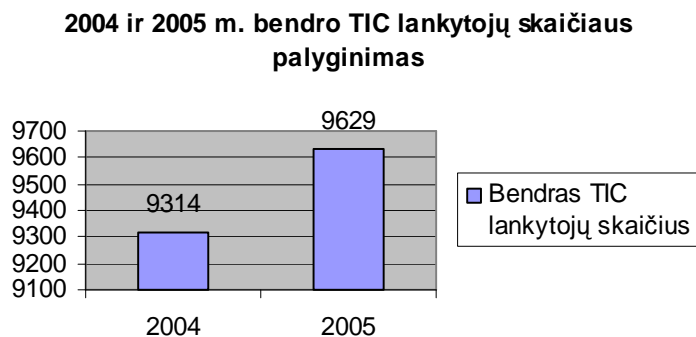
Didžiausi TIC lankytojų iš užsienio srautai sezono metu buvo iš Vakarų, Vidurio (30 proc.) ir Rytų Europos (34 proc.).

30 pav. TIC lankytojų pasiskirstymas pagal regionus sezono metu 2006 m.

2004 ir 2005 m. TIC lankytojų skaičiaus palyginimas. Turistų skaičius Trakuose kiekvienais metais didėja. Lyginant 2005 metus su 2004 metais, bendras TIC lankytojų skaičius išaugo 3,4 % (315 lankytojais).

34 pav. 2004-2005 m. bendro TIC lankytojų skaičiaus palyginimas

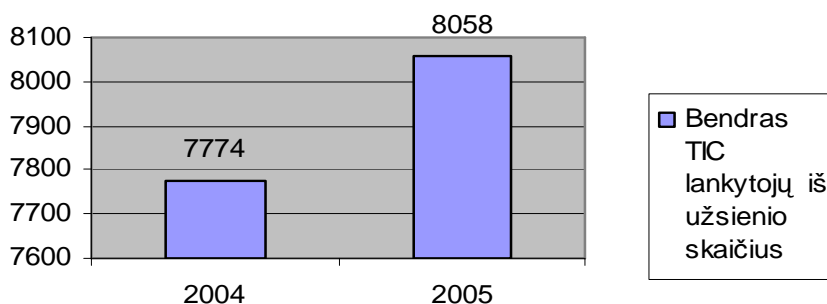
Lyginant 2005 ir 2004 metų TIC lankytojų pasiskirstymą pagal mėnesius, visais 2005 metų mėnesiais, išskyrus 3 mėnesius: rugpjūtį, spalį ir gruodį, TIC lankytojų skaičius išaugo. Didžiausias lankytojų skaičiaus padidėjimas sausio (70,1 %), vasario (51,5 %), balandžio (81 %) mėnesiais. Rugpjūčio, spalio, gruodžio mėnesiais lankytojų skaičius sumažėjo. Didžiausias lankytojų skaičiaus sumažėjimas - gruodžio mėnesį – 56,9 %.

2004 ir 2005 m. TIC lankytojų iš užsienio ir Lietuvos skaičiaus palyginimas.

Lyginant 2005 metus su 2004 metais, TIC lankytojų iš užsienio skaičius padidėjo 3,7 % (284 lankytojais).

31 pav. 2004-2005 m. bendro TIC lankytojų skaičiaus iš užsienio palyginimas

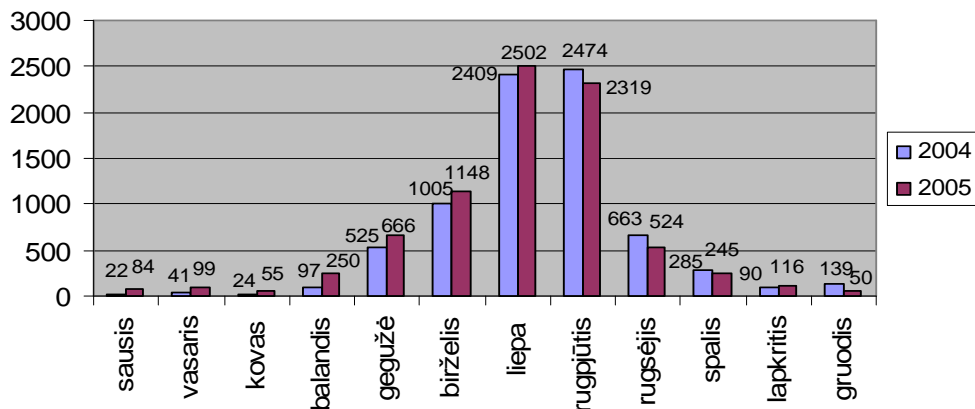
2004 ir 2005 m. bendro TIC lankytojų iš užsienio skaičiaus palyginimas

Lyginant 2005 ir 2004 metų TIC lankytojų iš užsienio pasiskirstymą pagal mėnesius, visais 2005 metų mėnesiais, išskyrus 4 mėnesius: rugpjūtį, rugsėjį, spalį ir gruodį, TIC lankytojų iš užsienio skaičius išaugo.

32 pav. 2004-2005 m. TIC lankytojų iš užsienio pasiskirstymo pagal mėnesius palyginimas

2004 ir 2005 m. TIC lankytojų iš užsienio pasiskirstymo pagal mėnesius palyginimas

Didžiausias lankytojų skaičiaus padidėjimas sausio (62 lankytojais), vasario (58 lankytojais), kovo (31 lankytoju), balandžio (153 lankytojais) mėnesiais. Rugspjūčio, rugsėjo, spalio ir gruodžio mėnesiais lankytojų skaičius sumažėjo. Didžiausias lankytojų skaičiaus sumažėjimas gruodžio mėnesį – 64 %.

Lyginant 2004 ir 2005 metus, TIC lankytojų pasiskirstymas pagal šalis yra beveik vienodas. Tiek 2004, tiek 2005 metais daugiausia lankytojų atvyko iš Vokietijos, Lenkijos, Didžiosios Britanijos, Prancūzijos, Olandijos.

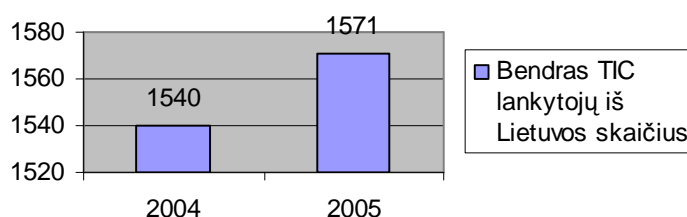
3 lent. 2004-2005 m. TIC lankytojų skaičiai pagal užsienio šalis

Eilės Nr.	Šalis	Lankytojų skaičius 2004 m.	Lankytojų skaičius 2005 m.	Lankytojų skirtumas
1.	Vokietija	1307	1306	-1
2.	Lenkija	1113	1140	+27
3.	Čekija	729	430	-299
4.	Prancūzija ir Monakas	537	464	-73
5.	Didžioji Britanija	492	591	+99
6.	Italija	385	293	-92
7.	Nyderlandai	358	442	+84
8.	Latvija	324	182	-142
9.	JAV	254	259	+5
10.	Suomija	227	267	+40
11.	Ispanija	206	376	+170
12.	Vengrija	177	201	-24
13.	Rusija	173	209	-36
14.	Austrija ir Okeanija	172	113	-59
15.	Japonija	115	101	-14
	Iš viso	6569	6374	+167

Lyginant 2005 metus su 2004 metais, bendras TIC lankytojų iš Lietuvos skaičius padidėjo 2 % (31 lankytoju).

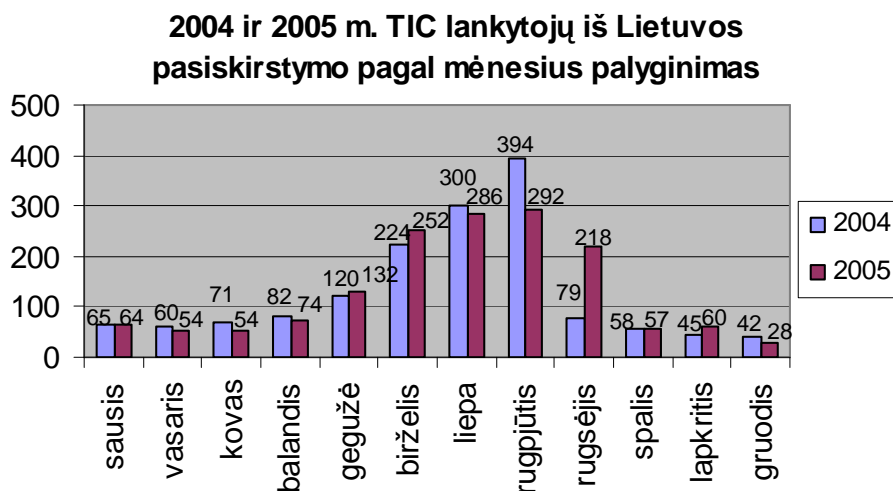
33 pav. 2004-2005 m. bendro TIC lankytojų iš Lietuvos skaičiaus palyginimas

2004 ir 2005 m. bendro TIC lankytojų iš Lietuvos skaičiaus palyginimas

Lyginant 2005 ir 2004 metų TIC lankytojų iš Lietuvos pasiskirstymą pagal mėnesius, 2005 metų gegužės, birželio, rugsėjo, lapkričio mėnesiais lankytojų skaičius išaugo. Didžiausias lankytojų skaičiaus padidėjimas - rugsėjo mėnesį (175,9 %). Kitais mėnesiais lankytojų skaičius sumažėjo. Didžiausias lankytojų skaičiaus sumažėjimas – kovo, rugpjūčio, gruodžio mėnesiais.

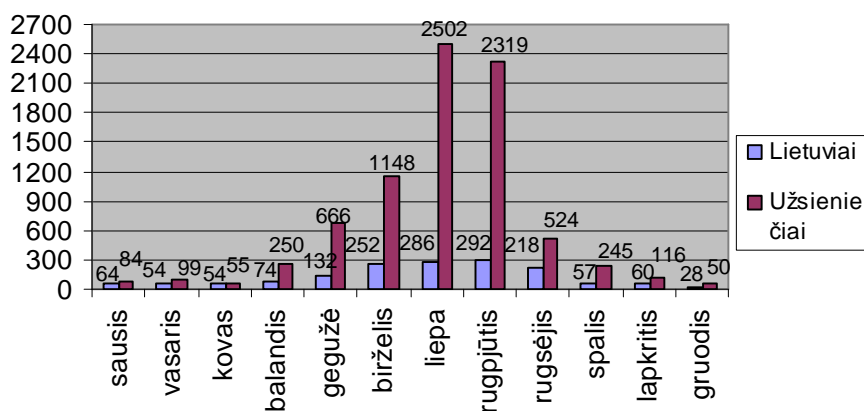
34 pav. 2004-2005 m. TIC lankytojų skaičiaus iš Lietuvos pasiskirstymo pagal mėnesius palyginimas

Visais 2005 metų mėnesiais daugiau kaip pusė TIC lankytojų dalį sudarė lankytojai iš užsienio. Akivaizdžiai didžiausias lankytojų iš užsienio skaičius visame lankytojų skaičiuje buvo balandžio (77,2 %), gegužės (83,5 %), birželio (82 %), liepos (89,7 %), rugpjūčio (88,8 %), rugsėjo (70,6 %), spalio(81,1 %) mėnesiais.

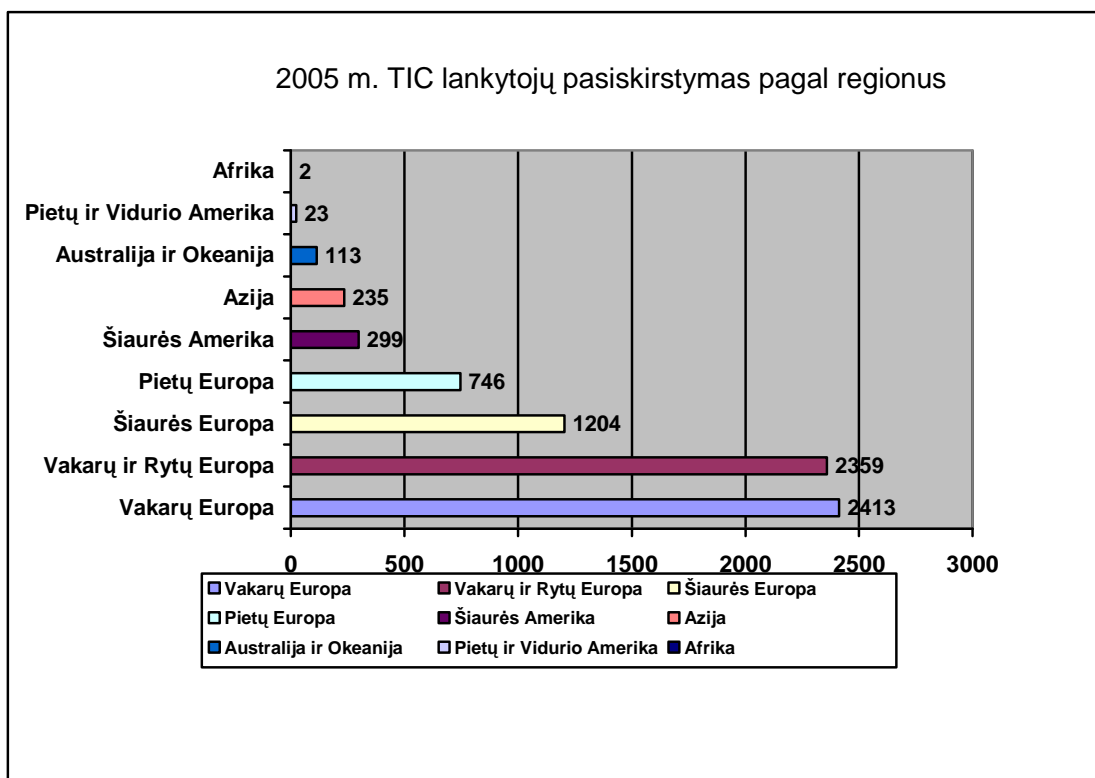
35 pav. 2005 m. TIC lankytojų iš užsienio ir Lietuvos pasiskirstymas pagal mėnesius

2005 m. TIC lankytojų iš užsienio ir Lietuvos pasiskirstymas pagal mėnesius

2005 metais didžiausią TIC lankytojų dalį sudarė lankytojai iš Vakarų Europos (33 %), Vidurio ir Rytų Europos (32 %).

36 pav. 2005 m. lankytojų iš užsienio pasiskirstymas pagal šalis

Apklausų duomenys parodė, kad visgi daugiausia turistų sulaukiama iš užsienio. Jie aktyviausi būna liepos ir rugpjūčio mėnesiais. Daugiausia poilsiautojų atvyksta iš Vakarų ir Rytų Europos. Palyginus poilsiautojų antplūdžiu 2004, 2005 ir 2006 metais, matome, kad skaičius pastoviai kyla ir Tarkai sulaukia vis didesnio populiarumo.

3.2.3. Poilsiautojų vertinimai

Naudojantis Tarkų turizmo centro 2004 metais surinktais duomenimis ir atlikus analizę, paaiškėjo kiek dienų turistai vidutiniškai vieši Trakuose, koks vidutinis turistų amžius, koks pagrindinis atvykimo į Trakus tikslas, iš kur gauta informacija apie Trakus, kur dažniausiai atvykę turistai apsistoja Trakuose, kiek vidutiniškai per dieną išleidžia pinigų, kaip vertina susisiekimo ir kitas paslaugas Trakuose, kokie pagrindiniai turistų pageidavimai ir nusiskundimai.

Apklausoje dalyvavo turistai iš įvairių Europos šalių. Apibendrinus pateiktus duomenis paaiškėjo, kas dažniausiai praleidžiamas dienų skaičius Trakuose 2,4 dienos. Ilgiausiai vieši danai ir lenkai – po 4 dienas, o trumpiausiai anglai ir prancūzai – po 1,5 - 1 dieną. Daugiausia vyresnio amžiaus žmonių sulaukiama iš Vokietijos ir Olandijos (55-64 metų amžiaus grupė). Jauniausi lankytojai iš Airijos, Čekijos, Ukrainos, Prancūzijos. Didžioji dalis užsienio turistų Trakuose lankėsi pirmą kartą, tai sudarė 73 proc. visų apklaustųjų, pagrindinis jų tikslas turizmas, poilsis ir rekreacija, ir tik vos keli procentai vyko verslo reikalais. Dažniausiai turistai informaciją apie Trakus gaudavo iš „Kelionių gidų“, interneto, iš TIC elektroniniu paštu, rekomendavo giminės draugai, skaitė laikraščiuose ar matė per TV, turizmo agentūrose. Atvykę turistai dažniausiai apsistoja kempinguose, mažesnė dalis viešbučiuose, svečių namuose ir tik visai nedaugelis kaimo sodybose. Per dieną vidutiniškai daugiausiai išleidžia olandai – apie 250 lt, danai – 200 lt, o mažiausiai lenkai apie 95 lt. Daugelis turistų teikiamas apgyvendinimo paslaugas vertina gana teigiamai, trakiečių svetingumas taip pat susilaukė teigiamų atsiliepimų, apie laisvalaikio praleidimą daugiau teigiamų atsiliepimų, tačiau net 25 proc. laisvalaikio praleidimą vertina blogiau nei tikėjosi ir net 11 proc. išvis nepareiškė nuomonės, poilsio vertinimas susilaukė geresnių rezultatų, bet visgi 12 proc. vertina blogiau nei tikėjosi:

4 pav. Poilsiautojų paslaugų vertinimai Trakuose

Vertinimas	Apgyvandinimo paslaugos	Trakiečių svetingumas	Laisvalaikio praleidimas	Poilsis Trakuose
Žymiai geriau nei tikėjosi	21,0%	23,8%	4,7%	11,9%
Geriau nei tikėjosi	4,7%	38,6%	26,1%	39,2%
Kaip tikėjosi	26,7%	21,4%	33,3%	21,4%
Blogiau nei tikėjosi	14,7%	2,4%	24,7%	12,3%
Žymiai blogiau nei tikėjosi	6,3%	-	0%	0%
Nepareiškę nuomonės	26,6%	3,8%	11,2%	15,2%

Pagal pateiktus skaičių duomenis galima išskirti tokius turistų pageidavimus ir nusiskundimus:

Trūksta miesto transporto nuo stoties iki senamiesčio; mažai informacinių ženklų apie lankytinus objektus, tualetus, stotis ir t.t.; trūksta paaiškinimų užsienio kalbomis. Pageidaujama daugiau takų skirtų važinėti dviračiais, stotyje trūksta bagažo saugojimo kamerų, taksi paslaugų, vaikų žaidimų aikštelių, valiutos keityklų ir bankomatų, nepakankamas informacijos suteikimas apie vykstančius renginius, transportą, taksi paslaugas, aptarnaujančio personalo menkas užsienio kalbų mokėjimo lygis. Todėl ateityje vystant turizmo ir rekreacijos sektorių dėmesys bus atkreipiamas į šiuos dalykus, siekiant, kad turistai patirtų kuo mažiaus nepatogumų ir kitais metais norėtų sugrįžti į Trakus.

Labai naudingi ir tarptautinės turizmo parodos VIVA TTUR metu vykdyti apklausos duomenys. Ji vyko Vilniuje ir joje dalyvavo tik respondentai iš Lietuvos, bet tai taip pat labai gerai atspindi jų lūkesčius ir iš to kylančius siūlymus. Apklausos tikslas buvo išsiaiškinti, koku tikslu žmonės lankėsi Trakuose ir kitose rajono vietovėse. Paaiškėjo, kad didžioji dalis apklaustųjų į Trakus atvyko pailsėti, ir tik keli atvejai verslo ar darbo reikalais. Apklausoje dalyvavo 204 respondentai iš jų 194 lankėsi anksčiau Trakuose, o kitose Trakų rajono vietovėse pabuvojo 132 respondentai. Pagal respondentų atsakymus galima sudaryti populiariausių laisvalaikio būdų praleidimo dešimtuką:

5 pav. Populiariausios laisvalaikio formos Trakuose ir Trakų rajone

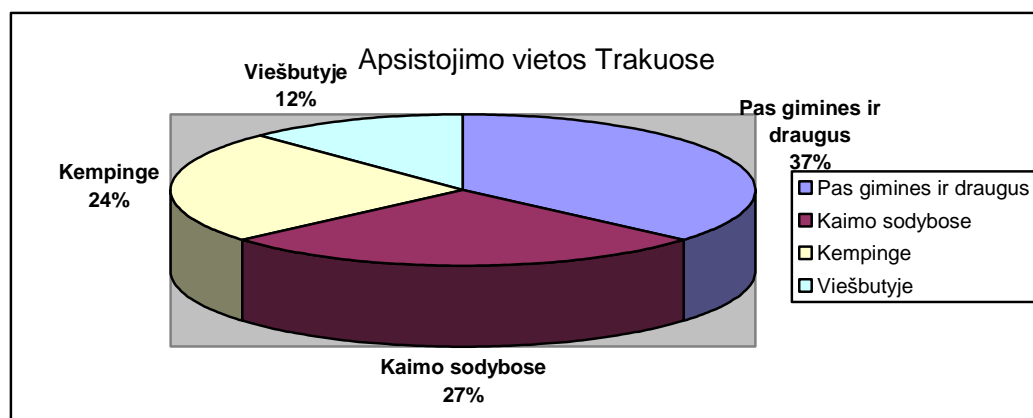
Eilės. Nr.	Laisvalaikio praleidimo būdas	Respondentų skaičius ir procentuali išraiška
1.	Poilsio prie ežerų	128/62,7%
2.	Salos pilies lankymas	124/60,7%

3.	Kavinės ir restoranai	114/55,8%
4.	Suvenyrų pirkimas	91/44,6%
5.	Irstėsi valtimis, plaukiojo vandens dviračiais	85/41,6%
6.	Dalyvavo renginiuose	67/32,8%
7.	Plaukiojo jachta	52/25,4%
8.	Plaukiojo garlaiviu	32/15,6%
9.	Buriavo	15/7,3%
10.	Jodinėjo	10/4,9%

Iš pateiktų duomenų galime daryti išvadą, kad renginiai, vykstantys Trakuose, arba nėra populiarūs tarp Lietuvos gyventojų, arba per mažai reklamuojami, populiarinami.

Aiškinantis kur respondantai buvo apsistoję, atvykus į Trakus ar į kitą rajono vietovę, galima išskirti tokius duomenis:

38 pav. Populiariausios poilsiautojų apsistojimo vietos Trakuose

Iš pateiktų duomenų galima daryti tokias išvadas, kad tik nedaugelis atvykstančiųjų apsistoja viešbučiuose, dažniausiai vykstama pas gimines ir draugus. Tik šiek tiek didesnė dalis apsistoja kaimo sodybose, kurios pastaruosiu metu ypač sparčiai populiarėja, o ir vietas sodybose reikia užsisakyti gerokai anksčiau prieš atvykstant, gal tai ir sudaro kai kam sunkumų. Populiarėja ir įvairios poilsio bazės, kurios įgauna vis didesnę populiarumą ir tikimasi, kad artimiausiu metu galės aptarnauti didelius turistų srautus tiek iš užsienio, tiek iš Lietuvos.

Turistų skaičius Trakuose nuolat didėja. TIC fiksuoja ne tik savo lankytojus, bet ir jų poreikius, pagal kuriuos galima prognozuoti tendencijas. Deja, šiais duomenimis nepasinaudoja

verslininkai. Juos ištiko šokas, kai Lietuvai įstojus į ES, 2004 – metais senosios sostinės svečių padaugėjo vos ne dvigubai. Palyginti su pernykščiais metais, 2005 m. centro lankytojų padaugėjo 20 proc. Šiomet užsieniečiai pradėjo labiau teirautis viešbučių, svečių namų ar kaimo turizmo sodybų, kur teikiama daugiau ir aukštesnės klasės paslaugų. Turistai moka daugiau, tačiau pageidauja didesnio komforto⁸⁵.

Pasak TIC centro direktorės L. Balčytienės vis daugiau žmonių atostogas planuoja iš anksto. Užsieniečių susidomėjimas Lietuva beveik dvigubai išaugo po šalies įstojimo į Europos Sąjungą. Turistai iškart didele banga plūstelėjo į Lietuvą, juos labai domina nauja ES Narė⁸⁶. Tokie poilsiautojų ir turistų antplūdžiai turėtų paskatinti ir savivaldybės tarnautojus, ir verslininkus labiau susirūpinti Trakų krašto įvaizdžiu, stengtis, kad atvykę poilsiautojai liktų visiškai patenkinti čia suteiktomis paslaugomis.

4. REKREACIJOS PROJEKTŲ PERSPEKTYVOS

4.1. Poilsio bazės „Deimantas“ atnaujinimo projektas

Pastaruoju metu Trakuose ir Trakų rajone ypač populiarūs įvairūs investiciniai projektai. Labai rūpinamasi Trakų įvaizdžiu, siekiama, kad miestas geriau atrodytų, įvairiais būdais stengiamasi pritraukti kuo daugiau turistų. Kuriamos įvairios poilsio bazės, kaimo turizmo statiniai, kuo daugiau žmonių siekiama pritraukti įvairiomis pramogomis ir Trakų gamtos privalumais.

Lietuva nepasižymi dideliais gamtiniais išteklių žemės gelmėse, tačiau turi didžiules galimybes turizmo ir rekreacijos sferoje. Lietuva išsidėsčiusi geroje geografinėje padėtyje strateginiu požiūriu ir gali kurti patrauklius turistinius produktus sparčiai besivystančioje pasaulio turizmo rinkoje. Tam yra visos tinkamos sąlygos: stabili mikroekonominė situacija bei ekonomikos augimas.

Daugiausiai poilsiautojų pritraukia Trakų rajone įsikūrusios sodybos. Jos vilioja nuostabių gamtovaizdžiu, ramybe ir kaimiškomis pramogomis. Per pastaruosius penkerius metus sodybų

⁸⁵ Šumskas A. Turistų daugėja – problemos tos pačios // Galvė, 2005 rugpjūčio 19, Nr. 33, P.8.

⁸⁶ Vivatur 2005 – turizmo įvairovė Trakų krašte // Galvė. Tarkai ir pasaulio paveldas, 2005 vasario 18, Nr. 2, P.6.

padaugėjo trigubai. Norintieji vasarą praleisti kaimiškoje aplinkoje vietas jau turėtų rezervuoti iš anksto⁸⁷, todėl juntama didelė kaimo sodybų ir įvairių poilsinių bazių paklausa Trakų rajone.

Spartus kaimo turizmo vystymasis prasidėjo prieš 3-4 metus. Lietuvos ekonomikos augimas sudarė sąlygas formuotis sluoksniui turinčiam aukštesnes pajamas žmonių, kurie pradėjo ieškoti įvairesnių galimybių praleisti vasaros atostogas ar savaitgalius. Didėjant paklausai atsirado ir didesnis tokių paslaugų pasiūlos vystymasis. Ekonomikos augimas skatino investicijas į kaimo turizmą. Šis turizmo sektorius prisideda prie šalies ekonomikos plėtojimo kurdamas naujas darbo vietas kaimuose, gyvenvietėse. Kaimo turizmo verslo plėtotė svarbus veiksnys nenašiose žemės ūkiui regionuose. Tai ypač perspektyvi veikla, kuri naudinga tiek verslininkams teik poilsiautojams. Tačiau Trakų istoriniame nacionaliniame parke gyvenvietės ir kaimai neplečiami, stengiamasi išsaugoti gamtos autentiškumą ir nepažeistas žmogaus veiklos rekreacines teritorijas. Todėl sodybų, pastatų klausimai nagrinėjami gyvenviečių detalaus planavimo projektuose.

Detaliaisiais ar specialiaisiais teritorijų planais suformuotose rekreacinėse teritorijose gali būti statomi turizmo paslaugų, poilsio bei reabilitacinės infrastruktūros statiniai: apgyvendinimo, pramogų ir gydyklų statiniai bei įranga, turistinių trasų, stovyklaviečių, gyvenamųjų vietovių parkų, paplūdimių ir prieplaukų bei informavimo įranga. Rekreacinėse teritorijose turizmo paslaugų, poilsio bei reabilitacinės infrastruktūros statiniai statomi vadovaujantis statybos techniniais reglamentais ir privalo atitikti normatyvinius statinio saugos ir paskirties reikalavimus. Turizmo paslaugų, poilsio bei reabilitacinės infrastruktūros objektų statybai detalieji planai nerengiami tais atvejais, kai nekeičiama sklypo žemės naudojimo paskirtis, planuojamiems ar rekonstruojamiems turizmo ir poilsio paslaugų statiniams nereikalingas leidimas statybai. Trakų rajone pirmiausiai remtini tokie rekreaciniai projektai, kurie:

- pritraukia tarptautinių finansų institucijų, tarptautinių fondų ar užsienio valstybių kapitalą;
- spartina integraciją į Europos Sąjungos struktūras, sudaro sąlygas įvažiuojamojo turizmo plėtrai;
- sudaro sąlygas racionaliai naudoti rekreacinius išteklius;
- užtikrina teikiamų paslaugų kokybę.

ES struktūrinių fondų lėšos tapo stimulu įgyvendinti nemenkas investicijas turizmo infrastruktūrai gerinti. Ypač kaimo turizmas skatinamas tose vietovėse, kur neperspektyvi intensyvi žemdirbystė. Parama skiriama pramogų ir laisvalaikio turizmo plėtrai, paveldo objektų bei

⁸⁷ Vaitkevičiūtė R. Atgimstantys Trakai vilioja turistus ir poilsiautojus // Lietuvos žinios, 2002 rugpjūčio 9, Nr. 183, P.15.

naudojamų pastatų restauravimui ir pritaikymui viešajai turizmo infrastruktūrai, konferencijų, parodų ir menų salėms, kultūros ir laisvalaikio centrams. ES plėtra teigiamai įtakojo turizmo srautus į naujas ES valstybes⁸⁸. Europos Sąjungoje šios veiklos vystymui skiriamas didelis dėmesys ir lėšos. Lietuvoje kaimo turizmas taip pat įgauna pripažinimą – jis įtrauktas į Turizmo įstatymą, Lietuvos turizmo generalinį planą, Nacionalinę turizmo bei Kaimo socialinės raidos ir gyventojų užimtumo programas, Kaimo plėtros programą. Lietuvoje, kaip ir kitose Europos šalyse, kaimo sodybos ir paslaugos jose klasifikuojamos pagal 4 komforto kategorijas. Mūsų šalyje kategorijos simbolizuojamos gandrų įvaizdžiu.

Vieną iš rekreacijos skatinimo projektų aptarsime plačiau. Tai investicinis projektas - atliekama „Deimanto“ sodybos rekonstrukcija ir kaimo turizmo veiklos joje vystymas. Šis projektas parengtas pagal Lietuvos Bendrąjį Programavimo dokumentą. Sodyba yra Užkryžių kaime, Semeliškių seniūnijoje, Elektrėnų savivaldybėje, prie Monaičio ežero.

39 pav. Elektrėnų savivaldybė, Užkryžių km. Iki Trakų 8 km, iki Vilniaus 35 km., rekonstruojama poilsio bazė „Deimantas“

⁸⁸ Mykoliaitytė U. Kuriama patrauklaus krašto vizija // Galvė, 2006 birž. 30, Nr. 26, P.6.

pritraukti klientus iš užsienio šalių, aukštas pajamas turinčius Lietuvos piliečius bei Lietuvoje veikiančias verslo, valstybės ar užsienio šalių įmones. Planuojama, kad „Deimanto“ sodyba teiks aukščiausio lygio aptarnavimą, prilygstantį aukšto lygio viešbučiams, puikaus poilsio galimybes ir prilygs aukščiausio lygio kurortams.

Auganti paklausa poilsiui kaime, integracija į Europos sąjungą skatina žmones palankiose rekreaciniu požiūriu kaimo vietovėse statyti naujas ar pritaikyti senas sodybas. Besivystantis naujas verslas skatina ir didelę konkurenciją tarpusavyje. „Deimanto“ pagrindiniai konkurentai sodybos esančios Trakų rajone. Trakų rajonas vienas labiausiai išsivysčiusių rajonų kaimo turizmo rinkoje. Tai sąlygoja didelis vandens telkinių kiekis, rajone yra apie 200 ežerų, gera geografinė padėtis didžiųjų miestų Vilniaus ir Kauno atžvilgiu.

Kaimo turizmas turi išskirtinę sąsają su gamta. Galvodami apie šią turizmo sritį, žmonės pirmiausiai įsivaizduoja gražų kraštovaizdį, švarų vandens telkinį, augalijos ir gyvūnijos pasaulį. Sodybos šeimininkas gali teikti begalę pramogų galimybių, bet neturėdamas natūralaus grožio aplinkos, niekuomet neturės didžiausio kaimo turizmo sodybos privalumo. O „Deimanto“ savininkai stengsis įgyvendinti būtent šiuos kriterijus.

Sodybai pasirinktas sklypas 2,11 ha prie Monaičio ežero. Šis ežeras yra vienas švariausių ežerų Lietuvoje. „Deimanto“ sodyboje kaimo turizmo veiklą pradėti yra susidariusios puikios geografinės, gamtinės, istorinės sąlygos: sklypo paskirtis atitinka jame numatomą vykdyti veiklą. Žemės paskirtis nuosavybės dokumentuose apibrėžta kaip rekreaciniams objektams statyti ir eksploatuoti; sklype esantys buvusios poilsio bazės statiniai suteikia galimybę priiminėti poilsiautojus; sklypas yra Monaičio ežero pakrantėje, su puikiu išėjimu į paplūdimį.

Numatomas būtinas turistinės bazės rekonstravimas ir pritaikymas poilsiautojams. Šio verslo plano įgyvendinimui yra gauta Europos Sąjungos struktūrinių fondų parama. Šiuo metu sklype yra šeši pastatai, tačiau jie palyginti seni ir neatitinka kaimo turizmui vystyti keliamų reikalavimų, visus pastatus ketinama rekonstruoti. Visi darbai bus atliekami vadovaujantis Elektrėnų savivaldybės mero patvirtintu projektavimo sąlygų sąvadu, galiojančiomis sanitarinėmis – higieninėmis ir aplinkosauginėmis normomis bei reikalavimais. Rekonstrukcijai bus naudojamos nekenksmingos aplinkai medžiagos. Turistinę bazę nutarta rekonstruoti įrengiant modernią kaimo turizmo sodybą ir atlikti šiuos darbus: rekonstruoti turistinę bazę ir 5 namelius, pritaikant juos kaimo turizmo veiklai; įrengti 18 numerių svečių apgyvendinimui; sudaryti sąlygas 40-ies žmonių maitinimui, dalyvavimui konferencijose, poilsio organizavimui; įrengti naujas vandentiekio, kanalizacijos, šildymo sistemas, pritaikant turistų apgyvendinimui visais metų laikais; naudoti asmeniškai turimą turistinį ir sportinį inventorių bei naujai išgyjamą inventorių paslaugų teikimui. Prie namelių planuojama pastatyti

pavėsines, kuriose vasaros sezono metu svečiai galėtų maitintis ir grožėtis juos supančia nuostabia gamta. Planuojama statyti didelę pavėsinę su židiniu, kuriame bus ruošiamas maistas sodybos svečiams. Vasaros metu šioje pavėsinėje bus galima rengti pobūvius ir šventes. Vasarą svečių maitinimui bus pritaikyta terasa, tokiu būdu svečiai galės maitintis gryname ore grožėdamiesi Monaičio ežeru. Sodyboje bus didelis dėmesys skiriamas teikiamoms pramogoms. Čia bus galima naudotis sauna, treniruoklių sale, biliardo stalu, įvairiais stalo žaidimais. Sodyboje planuojama įrengti vaikų žaidimo, lauko teniso, krepšinio aikšteles. Taip pat sodyboje bus siūloma visa eilė vandens turizmo pramogų: vandens motociklai, valtys, vandens dviračiai, žvejybos įrangos nuoma. Planuojama keturačių motociklų bei sniego motociklų nuoma, kuriais bus galima važinėti sodybos teritorijoje bei jos apylinkėse. Žiemą „Deimanto“ svečiai galės išsinuomoti slides, pačiūžas, tikimasi didelio svečių susidomėjimo poledine žūkle. Poilsis kaime – sezoninis verslas, nes daugelis paslaugų yra būdingos vasaros sezonui. Kaimo turizmo šakoje sezoniškumo įtaka didesnė negu bendroje turizmo paslaugų sistemoje. Kaimo turizmo veiklą visus metus deklaruoja apie 60 proc. visų sodybų, bet ta veikla dažniausiai apsiriboja pobūvių organizavimu. Todėl „Deimante“ siekiama kuo labiau sumažinti sezoniškumo įtaką. Siekiant, kad žmonėms būtų kuo patogiau užsisakyti vietas poilsiavietėje, kuriamas internetinis tinklapis, kuriame galima bus rezervuoti vietas, taip pat bendradarbiaujama su Vilniaus, Kauno, Alytaus turizmo informacijos centrais.

Rekreacinė veikla, kaip ir dauguma kitų ūkinių veiklų, daro įtaką supančiai aplinkai. Ten kur susiburia žmonės natūraliai pasikeičia landšaftas, pakrantės. Dideli turistų ir poilsiautojų srautai ypatingai atsiliepia vietinių augalų bendrijos vystymuisi. Rekreacijos vietovėse mažėja augalų rūšių įvairovė. Žmonių susitelkimas daro poveikį aplinkinei gyvūnijai, kuri arba keičia savo įpročius arba gyvenimo vietą. Dar prieš pradėdant sodybos rekonstrukciją, buvo numatyti aplinkosauginiai veiksniai, siekiama, kad gamtai būtų daromas kuo mažesnis neigiamas poveikis. Norint subalansuotai vystyti savo veiklą, būtina atsižvelgti ne tik į ekonominę šio verslo pusę, bet ir į gamtos bei aplinkos vientisumą.

Tikimasi, kad aukšto kokybės lygio sodybos įrengimas paskatins alternatyvių verslų vystymą Elektrėnų savivaldybėje, parodys pavyzdį apylinkių žmonėms, kaip reikia tvarkyti verslą, žiūrėti į gamtos apsaugą. „Deimanto“ projektas atitinka BPD strategiją ir tikslus: manoma, kad bus išplėta ir modernizuota infrastruktūra kaimo vietovėje; pagerintos sąlygos laisvam žmonių, prekių bei paslaugų judėjimui Elektrėnų savivaldybėje; sukuriamos konkurencingos verslo plėtros sąlygos kaimo turizmo sektoriuje.

4.2. Rekreacijos plėtros perspektyvos

Atliekant tyrimą apie rekreacijos pritaikymo galimybes konkrečioje Trakų vietovėje labai pasitarnavo ruošiamas investicinis projektas „Deimantas“. Siekiant geriau įvertinti šio projekto teigiamas ir neigiamas puses buvo atliktas ekspertų tyrimas. Tyrime dalyvavo keturi žmonės susiję su šiuo projektu ir dirbantys nekilnojamojo turto srityje, kurie gali pateikti reikiamos informacijos ir savo vertinimus. Tai pasirinktos nekilnojamojo turto bendrovės darbuotojai, kurių pareigos bei patirtis leidžia įvertinti šiandieninę situaciją ir ją apibendrinti. Tai poilsio bazės „Deimantas“ savininkė ir projektų koordinatore, nekilnojamojo turto bendrovės vykdančioji direktorė Jurgita Lukauskienė, kurios darbo stažas šioje srityje 4 metai. Adomas Kanopka, projektų vystymo departamento vadybininkas, kurio darbo stažas šioje srityje 3 metai, Julija Lopatinienė, direktoriaus pavaduotoja, jos darbo stažas 5 metai, Algirdas Bagdonas, aktyvių pardavimų nekilnojamojo turto srityje vadybininkas, jo darbo stažas 2 metai, Arvydas Stankaitis dirbantis turto vertinimo sferoje 3 metus. Šiems žmonėms buvo užduoti klausimai, kuriais siekta išsiaiškinti rekonstruojamos poilsio bazės paklausą ir panaudojimo galimybes (žr. Priedą Nr. 2).

Išanalizavus pateiktus atsakymus galima pateikti apibendrinimą ir duomenis, kurie padėjo išskirti šias projekto stipriąsias puses: rekonstruojamas projektas yra unikaliaje vietoje, prie Aukštadvario regioninio parko; veikia poilsio bazė tarp dviejų ežerų; gera geografinė padėtis - netoli Vilniaus (35 km), iki Trakų 8 km; yra visos būtinos komunikacijos; sklypas ribojasi apie 100 metrų su Monaičio ežero pakrante; patogus privažiavimas - asfaltuotas kelias iki pat poilsio bazės; yra vietos tinkamos automobilių parkavimui; poilsio bazė „Deimantas“ yra įsikūrusi miškų, gamtos apsuptyje, kurios didžiąją dalį sudaro žemės ūkio paskirties žemė. Taip pat pagal Elektrėnų savivaldybės funkcinio zonavimo specialųjį (2005 metų) planą sklypas yra žalioje zonoje, žyminčią rekreacinę teritoriją, kur statybos nėra leidžiamos.

Poilsio bazės savininkė Jurgita Lukauskienė teigia, kad objektas yra unikalus tuo, kad teritorijoje aplink sklypą nėra numatytos gyvenamosios ar pramoninės teritorijos, o tai reiškia, kad apylinkėse gali būti plėtojami tik pavieniai nekilnojamojo turto objektai:

- Kaimyniniame sklype bus vystomas prabangių sodybų kvartalas;
- Auganti turizmo rinka, užtikrina užimtumą.

Sklypas yra 8 km į Vakarus nuo Trakų, tai - ežeringa gamta garsėjantis regionas. Iš namelių atsiveria nuostabūs panoraminiai ežero ir apylinkių vaizdai, kurie turėtų privilioti daugelį poilsiautojų. Ežeras Monaitis – vienas švariausių Lietuvoje. Monis - ežeras vidurio Lietuvoje, turi du pusiasalius, viena salą. Vienas iš pusiasalių yra saugomas valstybės, nes jame yra likę Daugirdiškių dvaro griuvėsiai. Nuo seno lankytojus čia traukia gražus kraštovaizdis, švarūs ežerai, gailvus oras, turtingas kultūros paveldas.

Ekspertų atsakymai padėjo išskirti keletą galimų poilsio bazės plėtojimo krypčių:

- Uždara gyvenvietė;
- Sodybos.

Rekonstravus pastatus galima būtų įkurti uždara prabangių namų ar sodybų gyvenvietę. Arvydo Stankaičio pateiktais duomenimis per pirmąjį 2006 metų pusmetį vidutinė sodybos Lietuvoje kaina šoktelėjo iki 70 tūkst. litų – iki penktadalio daugiau nei lyginamuoju laikotarpiu 2005 metais. Remiantis atliktomis nekilnojamojo turto rinkos analizėmis, labiausiai iki 20 proc. sodybos brango aplink Vilnių ir kitus didžiuosius miestus. Paklausiausiomis išliko sodybos šalia miško, parko, ežero ar kitokio vandens telkinio. Jų kainos svyruoja nuo 50 tūkst. iki 1 mln. Rinkoje pasitaiko ir itin prabangių, kaimo turizmui paruoštų, 5 mln. vertės sodybų. Paprastai tai išskirtinėse vietose esančios moderniai įrengtos sodybos su privačia pakrante, patogiu privažiuoimu ir patraukliu atstumu iki didmiesčio. Sodybų brangimą lėmė tai, kad:

- vis daugiau žmonių nori investuoti į papildomą turtą;
- augančios gyventojų pajamos ir keliama vis didesni reikalavimai laisvalaikiui.

Brangiausios sodybos yra aplink didžiuosius Lietuvos miestus – Vilnių, Klaipėdą, taip pat – Trakuose, Aukštaitijos regione, Druskininkuose.

Ekspertų nuomone, užmiesčio sodybų kainos labiausiai priklauso nuo sklypo ploto, atstumo iki didmiesčio ar kito traukos centro (Trakai, Druskininkai, pajūris), vandens telkinio, miško, sklypui priklausančios pakrantės, privažiuoimo patogumo. Tvenkinys sodybų teritorijoje turi mažesnę vertę nei natūralus vandens telkinys: upė ar ežeras, o miškas sodybos kainą gali pakelti tiek pat, kiek greta esantis ežeras.

Turto vertintojo duomenimis, galima išskirti dar keletą poilsio bazės „Deimantas: plėtojimo krypčių:

- Viešbučio ir SPA – kompleksas;
- Kaimo turizmo kompleksas.

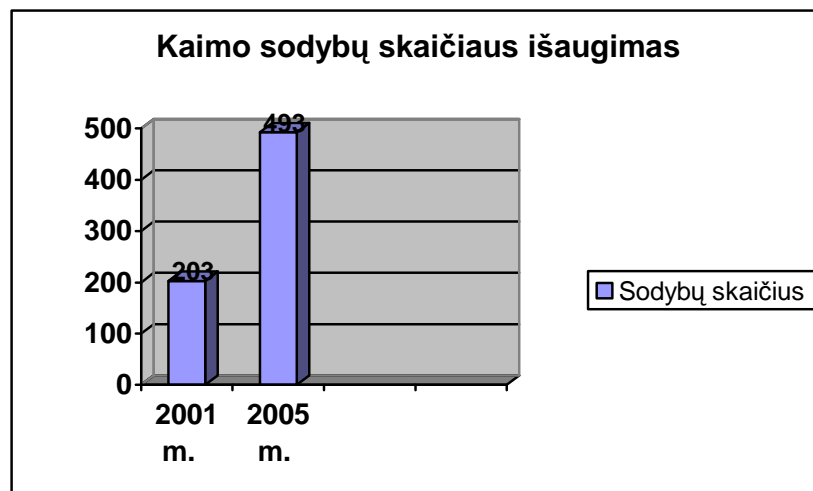
Ekspertų manymu, naujasis turizmo centras turėtų teikti netradicines turizmo paslaugas ištikus metus. Įgyvendinus projektą, jų teigimu, būtų atlikti šie darbai:

- rekonstruotas pagrindinis pastatas ir poilsiniai namukai;
- sutvarkyta teritorija;
- sukurtas modernus rekreacijos centras;
- papildomai įrengiama viena krepšinio lauko aikštelė;

- lauko teniso kortai;
- 6 lauko pavėsinės, viena su židiniu.

Iš ekspertų pateiktų duomenų matome, kad žemės ūkio veiklai mažiau tinkamose ir natūraliais kraštovaizdžiais pasižyminčiose kaimo vietovėse pastaraisiais metais sėkmingai plėtojamas kaimo turizmas, laikomas viena iš pagrindinių alternatyvių ekonominių veiklų kaime. Kaimo turizmo paslaugų paklausa viršija pasiūlą. Kaimo turizmo sodybų skaičius išaugo nuo 203 sodybų, įregistruotų 2001, iki 493 sodybų, įregistruotų 2005 metų pabaigoje.

40 pav. Kaimo sodybų skaičiaus palyginimas

Eksperto, Adomo Kanopkos, teigimu, pastaruoju metu jaučiamas ypač didelis susidomėjimas sklypais Trakų apylinkėse. Pagrindiniai kriterijai kurie lemia toki didelį susidomėjimą yra šie:

- graži gamta, kurią galima pritaikyti rekreacijai yra visai netoli nuo Vilniaus, kas ir sudaro perkamų sklypų vertę;
- žmonės gali ilsėtis niekur toli nevykdami nuo gyvenamosios vietos ar pagrindinių susibūrimo vietų.

Nemažesnio susidomėjimo sulaukia ir keli kiti rajonai, pasak eksperto, būtų galima išskirti populiariausius rajonus, tai – **Molėtų, Varėnos ir Trakų**. Visi rajonai patrauklūs savo gamta, kuri labiausiai ir traukia poilsiautojus. Trakų rajone tokios aplinkos apstu, beveik visas vietoves galima būtų pritaikyti rekreacijos plėtrai, tačiau tam kyla įvairiausių keblumų. Kadangi nėra parengto Trakų rajono savivaldybės ir Trakų miesto bendrojo plano tai Trakų rajono savivaldybė negali priimti jokio sprendimo statybų vykdymui. Statybos galimos tik turint ūkininko pažymėjimą. Rajono savivaldybės ir miesto planas parengtas ir patvirtintas tik Klaipėdoje, o kitose Lietuvos savivaldybėse tik ruošiamas. Kadangi rekreacinių sklypų panaudojimo galimybės Trakuose labai

ribotos, tai ir kelia sklypų vertę bei kainą. Kai kurių sklypų kainos siekia apie vieną milijoną litų. Dauguma sklypų Tarkų rajone dabar yra žemės ūkio paskirties, kuriuose negalima vystyti statybų. Tačiau jų paklausa taip pat gana didelė, žmonės juos perka tikėdamiesi, kad patvirtinus Bendrąjį miesto planą, kai kurių sklypų paskirtis bus keičiama ir juose bus galima vystyti statybas bei pritaikyti rekreacijai. Rekreacinių sklypų taip pat yra, tačiau labai mažai, o jų kainos gana aukštos dėl didelės paklausos ir ribotos pasiūlos. Galima būtų prilyginti, kad vienas sklypas iš dešimties žemės ūkio paskirties sklypų yra rekreacinės paskirties. Sklypų su rekreacijai parengtais projektais yra mažai, todėl rekreacijos plėtros galimybės Trakų regione yra labai ribotos. Tokius sklypus gali įsigyti tik labai pasiturintys žmonės. Gana nemažai interesantų sulaukiama iš užsienio, tačiau negali vykti intensyvios derybos, kadangi rekreacinių sklypų paklausa pastaruoju metu labai suvaržyta. Tarkų populiarumą lemia daugelis priežasčių: patrauklus kraštovaizdis, puikus rekreacinis potencialas, netoli Vilniaus. Sklypo kaina labai priklauso nuo kraštovaizdžio ir atstumo nuo miesto. Jei sklypas nutolęs daugiau nei 40 km nuo miesto jo kainą galima būtų apskaičiuoti pagal tokią formulę: nuo vieno iki dviejų tūkstančių litų už vieną sklypo metrą, kuris ribojasi su ežero pakrante, ir vidutiniškai apie 5 tūkstančius litų už vieną arą žemės.

Apibendrinant ekspertų duomenis, galima būtų teigti kad rekreacijos plėtros poreikis yra, tačiau su labai ribotomis galimybėmis. Sklypų paklausa yra didesnė už pasiūlą, kas ir sudaro sąlygas kelti rekreacinių sklypų kainas. O rekreacinio objekto „Deimantas“ sklypo duomenys atitinka visus rekreacinius reikalavimus, jame galima vykdyti rekonstrukcijas ir poilsio bazę pritaikyti pasiturinčių turistų poreikiams.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

Apibendrinus šaltinių apžvalgą bei atliktus tyrimus padarytos tokios **išvados**:

1. Rekreacijos sąvoka naudojama gana siaura prasme ir turi konkretų apibrėžimą. Siaurąja prasme - tai *fizinių ir dvasinių jėgų atgavimas*, o plačiąja – tas *atgavimas* gali būti nukreiptas į *pastatų ar gamtinio komplekso atstatymą*. Rekreacijos vaidmuo svarbus ne tik poilsio ir pramogų sektoriuje, bet svarbią reikšmę turi ir sveikatos srityje.
2. *Turizmui esant vienai iš rekreacinės veiklos sudedamųjų dalių*, sunku identifikuoti, kur baigiasi rekreacijos procesas ir prasideda turizmas. Turizmas viena iš perspektyviausių pasaulio ūkio šakų, kuri įtakoja ne tik ekonominį, bet ir socialinį bei kultūrinį šalies gyvenimą.
3. Lietuva yra patogioje geografinėje padėtyje, turi gausius turizmo ir rekreacijos išteklius, etninių grupių susidomėjimą, todėl gerėjantis Lietuvos šalies bei Lietuvos turizmo tarptautinis įvaizdis sudaro *puikias galimybes rekreacijos ir turizmo plėtrai*.
4. Nors ir nėra parengto būtent rekreacijai skirto įstatymo, teisiniams aspektams pasitarnauja daug įvairių kitų įstatymų ir įsakymų. Nepaisant įstatymų tarpusavio nesuderinamumo teisinė aplinka „*lankstėja*“. Parengti ir tobulinami šalies rekreacijos ir turizmo veiklą reglamentuojantys teisės aktai ir įstatymai, *ruošiamas Rekreacijos įstatymas*.
5. Lietuvoje *rekreacijos ištekliai skirstomi į kultūrinius ir gamtinius*. Svarbiausi *gamtiniai ištekliai* – ežerai, miškai ir oras bei saugomos teritorijos. *Kultūriniai rekreacijos ištekliai* - naudojamos pasaulio paveldo teritorijos, kultūros paminklai, kurie išskiriami: archeologijos, architektūros, urbanistikos, istorijos, dailės bei natūralūs gamtos paminklai
6. Didžiausią Trakų rajono rekreacinę zoną sudaro *Trakų istorinis nacionalinis parkas*. Išskiriamos rekreacijos arealų kategorijos – labai didelio ir didelio potencialo, vidutinio, gana mažo ir mažo. Statybos ir urbanistikos ministerija Trakus skirsto į keturias zonas: *konservacinę, prezervacinę, rekreacinę, ūkinę bei gyvenamąją*.
7. *Trakų turizmo ir rekreacijos ištekliai* – tai vienas iš svarbiausių konkurencinių pranašumų, siekiant pritraukti turistinius srautus ir padidinti ekonominę turizmo naudą. Tai išskirtinis turistinis regionas, turintis kultūros paveldo vertybių ir tarptautinio turizmo rinkoje garsus savo nacionaliniu paminklu – Salos pilimi. UNESCO ekspertai atkreipė dėmesį, kad *Trakams vertėtų tapti pasaulinio paveldo dalimi, kas dar labiau prisidėtų prie Trakų populiarumo*.
8. TIC vykdytos gyventojų apklausos duomenys padėjo išsiaiškinti, kad *didžiausio populiarumo* tarp lankytojų susilaukia Trakų salos pilis, kavinių ir restoranų lankymas bei

poilsis ir pramogos prie vandens telkinių. Turistai mano, kad *didžiausias trūkumas* tas, kad trūksta viešųjų tualetų, parkavimo aikštelių ir bankomatų.

9. Trakų miesto ir TIC lankytojų skaičius iš užsienio beveik dvigubai didesnis nei iš Lietuvos. Didžiausi turistų srautai užplūsta liepos ir rugpjūčio mėnesiais. Nors lankytojų iš Lietuvos sezoniškumo skirtumas nėra toks ryškus kaip iš užsienio. Turistų skaičius Trakuose nuolat didėja, daugiausiai lankytojų sulaukiama iš Vakarų ir Rytų Europos. *Užsieniečiai vidutiniškai praleisdavo 2,4 dienas, ilgiausiai viešėjo lenkai, o trumpiausiai prancūzai.*
10. Lietuviai į Trakus dažniausiai vyksta poilsiniais ir rekreaciniais tikslais, tačiau Trakuose jie dažniausiai apsistoja pas draugus arba gimines, kadangi kaimo sodybų ir poilsio bazių paklausa didesnė už pasiūlą ir vietas jose reikia užsisakyti iš anksto.
11. Trakams esant ekstensyvaus žemės ūkio teritorijoje, turizmas ir rekreacija labai perspektyvi veikla. Europos sąjungos parama - didelis paskatinimas tokiuose kraštuose, siekiant įgyvendinti investicijas turizmo srityje. „Deimanto“ poilsio bazė yra intensyvaus naudojimo rekreacinė zona su sovietiniais turizmo ir poilsio kompleksais paežerėse. Ji turi geras sąlygas rekreacinei infrastruktūrai, todėl rekonstrukcija, siekiant maksimaliai pritaikyti turistų poreikiams yra būtina. Ši poilsio bazė orientuota į pasiturinčią visuomenę ir jų poreikių patenkinimą.
12. Ekspertų teigimu, Trakų rajone yra didelis susidomėjimas žemės sklypais, kurie tinkami ne tik rekreacijai, bet yra ir žemės ūkio paskirties. Rekreacinių sklypų paklausa gana didelė, nors ją riboja tokie veiksniai, kaip nepatvirtinti Trakų rajono savivaldybės ir Trakų miesto bendrieji planai. Tai ir lemia dideles sklypų kainas, kuriuos įsigyti gali tik labai pasiturintys pirkėjai iš Lietuvos ar užsienio.

Apibendrinus darbe atliktų tyrimų rezultatus parengti tokie **siūlymai**:

1. Norint įstatymiškai teisingai naudoti rekreacijos apibrėžimus, išvengti netikslumų ir neaiškumų teisinėje sistemoje ir spręsti su tuo susijusius klausimus, būtina kuo greičiau parengti Lietuvos Respublikos rekreacijos įstatymą, kurio ruošimo darbai jau pradėti.
2. Reikėtų tiek valstybės mastu, tiek savivaldybėms daugiau dėmesio skirti rekreacinių teritorijų tvarkymui ir priežiūrai, bei jų populiarinimui poilsiautojų tarpe, nes Lietuvoje gausu rekreacinių išteklių, kurie į mūsų šalį pritraukia daug turistų, tačiau trūksta indėlio šių išteklių visaverčiam panaudojimui ir pelno siekimui iš jų.

3. Trakuose reikia patvirtinti Trakų rajono savivaldybės teritorijos ir Trakų miesto bendrųjų planų projektus, kad verslininkai galėtų įgyvendinti savo sumanymus ir projektus tam tinkamose teritorijose, taip pritraukti daugiau poilsiautojų iš Lietuvos ir užsienio, sukurti daugiau papildomų darbo vietų, bei kelti šalies ekonominių lygį.
4. Trakų savivaldybė turėtų skirti daugiau lėšų šioms sritims: infrastruktūros plėtojimui, informacijos apie mieste vykstančius renginius platinimui, elementariausių turistams būtinų dalykų, tokių kaip viešieji tualetai, parkavimo aikštelės, bankomatai ir pan. įrengimui.
5. Būtinai informaciniai stendai, kuriuose informacija būtų pateikiama bent keliomis populiariausiomis užsienio kalbomis, kad turizmo ir rekreacijos sferoje dirbantys tarnautojai mokėtų užsienio kalbas ir sugebėtų turistams suteikti būtiniausią informaciją, nes turistų skaičius kiekvienais metais nuolat didėja, vis daugiau poilsiautojų sulaukiama iš užsienio.
6. Statant įvairius projektus ir plečiant rekreacijos projektus kiekybine prasme, svarbiausia rekreaciją plėsti tose teritorijose, kuriose tai galima daryti ir kurios nepažeidžia natūralaus kraštovaizdžio, todėl tai būtina daryti ne kiekybine, o kokybine prasme, kas galėtų teikti gerą paslaugų kokybę ir pilnavertį aptarnavimą.
7. Liepos ir rugpjūčio mėnesiais būtina sugalvoti ir organizuoti kuo daugiau įvairių renginių, kurie sudomintų poilsiautojus ir dar labiau padidintų jų lankomumą, nes šiuo metu būna didžiausi turistų srautai Trakuose. Atvykę poilsiautojai turi atsipalaiduoti, turiningai praleisti laisvalaikį - pailsėti ir papramogauti.
8. Atnaujinant poilsio bazines ir projektuojant naujas, siūloma orientuotis ne tik į labai pasiturinčią visuomenę, bet ir į vidutines pajamas gaunančius poilsiautojus.

NAUDOTOS LITERATŪROS SĄRAŠAS:

1. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos turizmo įstatymo projekto
// http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_1?p_id=256031
2. Armantienė A. Rekreacinė veikla: teorinės ir praktinės problemos // Klaipėdos universiteto mokslo darbai. Serija C: Gamtos ir matematikos mokslai, P.122-126.
3. Aukštaitis J. Lietuvos nacionaliniai parkai.-Kaunas, 2006, P.81-96.
4. Autorių kolektyvas. Turizmas. - Kaunas, 2002. p. ?
5. Bagdzevičienė R., Navackaitė L., Miliukaitė B. Kurortų plėtros koncepcijos teoriniai aspektai // http://www.lrti.lt/veikla/RP_KurPletrKonc.doc
6. Bumblauskis T. Rekreacija ir ekosistemų stabilumas // Klaipėdos universiteto mokslo darbai.- 1995, P.24.
7. Darbo organizavimas ir valdymo sprendimai X įmonėje
// <http://www.moksliukas.lt/darbas.php?id=160>
8. Dėl Lietuvos kurortų plėtros koncepcijos 2002 m. spalio 29 d. Nr. 1713, Vilnius // Valstybės žinios, 2002 10 31, Nr. 104-4671
9. Dėl Tarybos direktyvos 95/57/EB dėl statistinės informacijos turizmo srityje rinkimo įgyvendinimo tvarkos // <http://europa.eu.int/eur-lex/lt/dd/docs/1999/31999D0035-LT.doc>
10. ES struktūrinių fondų prašoma lėšų Užutrakio dvaro sodybai atgaivinti // <http://whatson.delfi.lt/archive/article.php?id=640039710>.
11. Grafo J.Tiškevičiaus dvaro rūmai ir 16 vertingų dvaro pastatų ir trys reprezentaciniais vartai//http://www.vilnius.lt/new/oracle/doc/seniunijos/paneriai/paneriai_lankytinos_vietos.doc
12. Gliožerienė A. Rekreacija: žmogaus jėgų atgavimas gamtoje ir visuomenėje // Klaipėda, 1998 vasario 26, P.24-26.
13. http://www.zum.lt/resources/internet_senas/Lithuan/Map/020301.gif - žemėlapis
14. Kaimo turizmo vieta tolydžioje kaimo plėtroje // http://www.lrti.lt/veikla/RP_KaiTur.doc
15. Kas yra bendrasis planas? // http://www.trakuzinios.lt/lt/savivaldybes_naujienos/sav2005020801
16. Kazakevičiūtė A. Trakai–kurortas. Svajonė ar realybė? // Galvė.-2004m. vasario 13 d. Nr. 6., P.4.
17. Lentvario parkas. Istoriniai parkai ir sodai Lietuvoje
// <http://www.heritage.lt/epd/1999/leidisps.htm>
18. Lietuvos bendrasis programavimo dokumentas // http://www.smm.lt/es_parama/docs/2004-preliminarus_BPD_02.pdf
19. Lietuvos kultūros ir gamtos paminklų atlasas.-Vilnius, Valstybės enciklopedijų leidykla, 1991.
20. Lietuvos Respublikos Kurortų plėtros koncepcija // http://www.lrti.lt/veikla/Birst_skaidr.ppt

21. Lietuvos Respublikos Saugomų teritorijų įstatymas // Valstybės Žinios. 1993, Nr.63.
22. Lietuvos Respublikos Saugomų teritorijų įstatymas // Valstybės žinios, 2001 12 28, Nr. 108-3902
23. Lietuvos Respublikos Saugomų teritorijų įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios, 2001 12 28, Nr. 108-3902
24. Lietuvos Respublikos teritorijos bendrasis planas. 4. Rekreacinės teritorijos
// http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=182893
25. Lietuvos Respublikos turizmo įstatymas // Valstybės Žinios, 1998.04.03, Nr.: 32.
26. Lietuvos Respublikos ūkio ministro ir Lietuvos respublikos aplinkos ministro įsakymas. Dėl turizmo ir rekreacijos schemų ir planų (projektų) rengimo taisyklių patvirtinimo // Valstybės žinios, 2004 07 01, Nr. 103-3814.
27. Lietuvos saugomų teritorijų sistema // http://vstt.lt/wt_vstt/action/load?url=html&id=56
28. Lietuvos turizmo plėtros dešimtmetis 1992-2002.-Valstybinis turizmo departamentas.-Vilnius, 2002, P.13.
29. Lietuvos žemėlapis // http://www.sam.lt/images/Nuotraukos/visa_lietuva.gif
30. Mažiausias Lietuvos nacionalinis parkas // Savininkas, 1995 lapkr. 10-16, Nr. 45, P.6.
31. Miesto želdynų sistema ir saugomos teritorijos. Saugomų teritorijų samprata, P.189-203 // <http://www.vgtu.lt/leidiniai/elektroniniai/miestotvarka/5sk.pdf>
32. Mykolaitytė U. Kuriamą patrauklaus krašto vizija // Galvė, 2006 birž. 30, Nr. 26, P.6.
33. Nutarimas dėl nacionalinės turizmo plėtros programos 1999m. liepos 1 d. Nr. VIII-1284, Vilnius // Valstybės žinios, 1999 07 21, Nr. 63-2061
34. Nutarimas dėl nacionalinės Turizmo plėtros 2003-2006 metų programos patvirtinimo // http://www.lrv.lt/teises_aktai/files/2003/12/1975.doc
35. Pasaulio žemės, vandenynų ir augalijos maistmedžiagių išteklių. Turizmas ir rekreacija // http://www.zum.lt/Resources/Internet_senas/Lithuan/Html/0203.htm
36. Paveldo autoritetai projektavo Trakų ateitį // Galvė. Trakai ir pasaulio paveldas, 2004 kovo 18, Nr. 3.
37. Pavlovič A. Ar Trakai taps kurortu? // Vilniaus krašto savaitraštis, 2005 liepos 14-20, P.6.
38. Pileckas M. Aplinkosauginių indikatorių taikymas Lietuvos kraštovaizdžio monitoringui: būklė, problemos, perspektyvos // Geografijos metraštis 37(1-2) T., 2004, P.112-122.
39. Pranckevičius K. Trakų savastis svarbiau nei tarptautinis pripažinimas // Galvė. Trakai ir pasaulio paveldas, 2005 kovo 18, Nr. 3., P.2.
40. Pridotkienė L. Rekreacinė aplinka.- Klaipėda, 2006, P.26.

41. Rekreacija // <http://www.kaisiadoriuuredija.lt/kaismu.kvieciam.htm>
42. Rekreacija // <http://www.miskai.lt/index.php?id=14>
43. Rekreacinės infrastruktūros miškuose plėtra // <http://www.gmu.lt/?pid=138>
44. Rengiami Trakų rajono savivaldybės teritorijos ir Trakų miesto bendrieji planai // <http://www.trakai.lt/index.php?-2027868642>
45. Sportas, turizmas ir rekreacija // www.lrv.lt/knyga.sportas
46. Stankevičius A. Trakai – į pasaulio paveldo sąrašus // Vilnijos kronika, 2002 spalio 25, P.3.
47. Stasinas J. Poilsio organizavimas ir gamtos apsauga.-Vilnius, 1979, P. 158.
48. Šumskas A. Turistų daugėja – problemos tos pačios // Galvė, 2005 rugpjūčio 19, Nr. 33, P.8
49. Tinkamas dėmesys vertingiausioms Lietuvos teritorijoms // http://www.zalieji.lt/zl/230/Tinkamas_demesys
50. Trakai – Lietuvos perlas // Galvė, 2001 liepos 6, Nr. 27, P.1.
51. Trakai ir Aukštadvaris prašo kurorto statuso // Galvė, 2003 rugpj. 8, Nr.32, P.1.
52. Trakai: dabartis ir perspektyvos. - Vilnius, 1995, P.199.
53. Trakų istorinio nacionalinio parko nuostatai // Trakų žemė, 2000 bal. 29, Nr.17, P.4.
54. Trakų istorinio nacionalinio parko rekreacinės sistemos plėtotė // http://www.seniejitrakai.lt/law_acts_3_lt.html
55. Trakų istorinis nacionalinis parkas. - Kaunas, 1999, P.40.
56. Trakų kraštas ir žmonės atsiverčia plačiajam pasauliui // Galvė.Trakai ir pasaulio paveldas, 2005 sausio 28, Nr.1. - P.6.
57. Trakų rajono subalansuotos plėtros strategija // <http://www.trakai.lt/index.php?1023000547> -
58. Trakų rajono turizmo plėtros programa // www.tourism.lt/lt/projektai/TRAKU%20progr.doc
59. Turizmo plėtros ir strategijos koncepcija // http://www.lrti.lt/veikla/proj_TurPletrStrat.doc
60. Turizmo plėtros projektuotojai // Galvė, 2003 gr. 19, Nr. 51.- P.6.
61. Turizmo plėtros iki 2015 metų strategija // http://www.lrti.lt/veikla/turizmo_strat.doc
62. Užutrakio parkas // Voruta.-2006, lapkričio 25, Nr.19, P.3.
63. Vaitkevičiūtė R. Atgimstantys Trakai vilioja turistus ir poilsiautojus // Lietuvos žinios, 2002 rugpj. 9, Nr. 183, P.15.
64. Vaitkevičiūtė R. Atgimstantys Trakai vilioja turistus ir poilsiautojus // Lietuvos žinios, 2002 rugpjūčio 9, Nr. 183, P.15.
65. Valatkevičius A. Nacionalinio parko takais // Galvė, 1996 bal. 19, P.7.
66. Vengarauskas P.V., Bagdzevičienė R., Burinskienė M. ir kt. Turizmo plėtotės strategija // <http://www.ukmin.lt/lt/strategija/doc/13.%20turizmo%20pletotes%20strategija.doc>

67. Vitkienė E. Rekreacija - Vilnius, p.230.
68. Vitkienė E. Rekreacijos paslaugų vadybos ypatumai // Verslas ir studijos 2 T. Mokslinė – praktinė konferencija Vilniuje, 1995 spalio 12. - Vilnius, 1996, P.228-235.
69. Vitkienė E. Rekreacijos sąvoka ir agroturizmo vystymo prielaidos Lietuvoje // Lietuvos žemės ūkio akademija.tarptautinė mokslinės konferencijos medžiaga.- Kaunas, 1996 lapkr. 27-29, P.45.
70. Vitkienė E. Rekreacijos vadybos ir marketingo ypatumai // Mokslas ir gamyba. Mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga.-Klaipėdos universitetas, 2 knyga, 1995 rugsėjo 9, P.224-229.
71. Vitkienė E. Turizmas – rekreacijos prielaida //Aljansas. Žurnalas verslo žmonėms, 1997 vasaris, Nr. 2 (65), P.64-65.
72. Vitkienė E. Visuomenės rekreacija – tautos raidos perspektyva Lietuvoje // XI pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumas. Tezių rinkinys.-Vilnius, 2000, P.311-312.
73. Vitkienė E. Visuomenės rekreacija kaip socialinis – ekonominis reiškiny. Humanitariniai ir socialiniai mokslai. - Klaipėda, 2001. P.99-107.
74. Vivatur 2005 – turizmo įvairovė Trakų krašte // Galvė. Tarkai ir pasaulio paveldas, 2005 vasario 18, Nr. 2, P.6.
75. Vosiliūtė A. Rekreacinės kultūros bruožai.-Vilnius,1993, P.6-33.
76. Vosiliūtė A. Rekreacinės kultūros pasikeitimai // Sociologiniai tyrimai. Žmogaus interesai ir dabartis.- 1993. P.42-49.
77. Valstybinių parkų žemėlapis
// http://images.google.lt/imgres?imgurl=http://www.info.lt/parkai/images/parkai_mazas.
78. Žiemelytė J. Investicinis projektas. „Deimanto“ sodybos rekonstrukcija ir kaimo turizmo veiklos joje vystymas.

Trakų turizmo informacijos centro duomenys

79. Trakai turistų akimis. 2004 metų turistiniam sezonui baigiantis: realybė ir perspektyvos.
80. 2005 m. TIC lankytojai.
81. 2004-2005 m. TIC lankytojų skaičiaus palyginimas.
82. 2006 m. apklausos duomenys, siekiant išsiaiškinti dažniausiai lankomas vietas Trakuose ir Trakų rajone.
83. 2006 m. apklausos duomenys, siekiant išsiaiškinti populiariausias turizmo ir rekreacijos paslaugas Trakuose ir Trakų rajone.
84. 2006 m. apklausos duomenys, siekiant išsiaiškinti turizmo ir rekreacijos paslaugų trūkumą Trakuose ir Trakų rajone.

85. Parodos VIVATTUR metu 2005 m., vykdytos apklausos duomenys, siekiant išsiaiškinti kokių tikslu žmonės lankosi Trakuose ir Trakų rajono vietovėse.

Santrauka

Rekreacijos plėtros galimybės Trakų rajone

Raktiniai žodžiai: rekreacija, turizmas, poilsiautojai, ištekliai.

Pastaraisiais metais rekreacijos plėtra ir jos vaidmuo įgauna vis svarbesnę reikšmę, tai ir nulėmė tiriamo rekreacijos plėtros laikotarpio pasirinkimą nuo 2000 metų iki šių dienų.

Temos aktualumas ir problematiškumas. Pasiūla žmogaus poilsiui labai sparčiai auga, tačiau tai susilaukia ne tik teigiamų atsiliepimų, dažnai rekreacinė aplinka suurbanistinama, ne visuomet paisoma aplinkos apsaugos reikalavimų, nebelieka natūralaus gamtos grožio, o dėmesys labiausiai sutelkiamas į pelno siekimą ir pramogų sektoriaus plėtimą.

Tyrimo objektas – rekreacijos teoriniai ir teisiniai pagrindai, rekreacijos sistema Lietuvoje, rekreacijos galimybių analizė Trakų rajone, bei rekreacijos perspektyvos ir Europos sąjungos fondų panaudojimo galimybės. **Tyrimo dalykas** – rekreacijos plėtros galimybės Trakų rajone ir rengiami atnaujinimo projektai, finansinės paramos panaudojimas bei su tuo susijusių institucijų ir Trakų bendruomenės santykis. **Hipotezė** – pastaruoju metu rekreacijos plėtros galimybės labai ribotos ir nėra plačiai aptariamoms, daugiau dėmesio skiriama turizmo verslui ir jo plėtojimui. **Tikslas** - atskleisti rekreacijos sampratą, naudojantis apklausų rezultatais ir ekspertų duomenimis atlikti rekreacijos plėtros galimybių Trakų rajone analizę ir pabandyti atskleisti jų vietą pasirinktose tyrimo srityse. Aptarti rekreacijos teorinius bei teisinius pagrindus, formas bei gamtos išteklių bei kultūros paveldo panaudojimą. **Uždaviniai:** atskleisti rekreacijos santykį su turizmu ir parodyti rekreacijos galimybes Trakų rajone; atskleisti rekreacijos sistemą Lietuvoje, parodyti rekreacijos formas ir teisinių pagrindų bazę, geografinius išteklius; išsiaiškinti pageidaujamas rekreacijos formas ir atlikti rekreacijos veiksmų panaudojimo analizę; parodyti rekreacijos plėtros perspektyvas siejant su poilsio bazės atnaujinimo galimybėmis. **Metodai** - daug pasitarnauja dokumentų analizės metodas, teisės aktų analizė, palyginamoji analizė bei empiriniai duomenys, sociologinis tyrimas – gyventojų apklausa ir ekspertų tyrimas.

Rekreacija siaurąja prasme - fizinį ir dvasinių jėgų atgavimas, o plačiąja - tas atgavimas gali būti nukreiptas į pastatų ar gamtinio komplekso atstatymą. Turizmui esant vienai iš rekreacinės veiklos sudedamųjų dalių sunku identifikuoti kur baigiasi rekreacijos procesas ir prasideda turizmas. Turizmas viena iš perspektyviausių pasaulio ūkio šakų, kuri įtakoja ne tik ekonominį, bet ir socialinį bei kultūrinį šalies gyvenimą. Lietuva turi gausius turizmo ir rekreacijos išteklius, etninių grupių susidomėjimą, todėl gerėjantis Lietuvos turizmo tarptautinis įvaizdis sudaro puikias rekreacijos ir turizmo plėtros galimybes. Nėra paskelbto būtent rekreacijai skirtos įstatymo, tačiau pasitarnauja parengti ir tobulinami kiti šalies rekreacijos ir turizmo veiklą reglamentuojantys teisės aktai ir įstatymai, šiuo metu ruošiamas Rekreacijos įstatymas. Lietuvoje rekreacijos ištekliai skirstomi į

kultūrinius ir gamtinius. Svarbiausi gamtiniai išteklių – ežerai, miškai ir oras bei saugomos teritorijos. Išskiriamos rekreacijos arealų kategorijos – labai didelio ir didelio potencialo, vidutinio, gana maža ir maža. Trakai išskirtinis turistinis regionas, turintis kultūros paveldo vertybių ir tarptautinio turizmo rinkoje garsus savo nacionaliniu paminklu – Salos pilimi. UNESCO ekspertai atkreipė dėmesį, kad Trakams vertėtų tapti pasaulinio paveldo dalimi. Didžiausio populiarumo lankytojų tarpe susilaukia Trakų salos pilis, kavinių ir restoranų lankymas bei poilsis ir pramogos prie vandens telkinių. Anot turistų, didžiausias trūkumas tas, kad trūksta viešųjų tualetų, parkavimo aikštelių ir bankomatų. Trakų miesto ir TIC lankytojų skaičius iš užsienio beveik dvigubai didesnis nei iš Lietuvos. Trakams esant ekstensyvaus žemės ūkio teritorijoje, turizmas ir rekreacija labai perspektyvi veikla. Europos sąjungos parama didelis paskatinimas siekiant įgyvendinti investicijas turizmo sferoje. „Deimanto“ poilsio bazė yra intensyvaus naudojimo rekreacinėje zonoje su sovietiniais turizmo ir poilsio kompleksais paežerėse, orientuota į pasiturinčią visuomenę ir jų poreikių patenkinimą. Trakuose rekreacinių sklypų paklausa gana didelė, tačiau ribota, kol nepatvirtinti Trakų rajono savivaldybės ir Trakų miesto bendrieji planai.

Summary

Recreation development possibilities in the Trakai district

Key words: recreation, tourism, resources, visitors.

During the last few years the meaning of the recreation development and its role has been increasing gradually and that determined the choice of the recreation development period from the year 2000 until today.

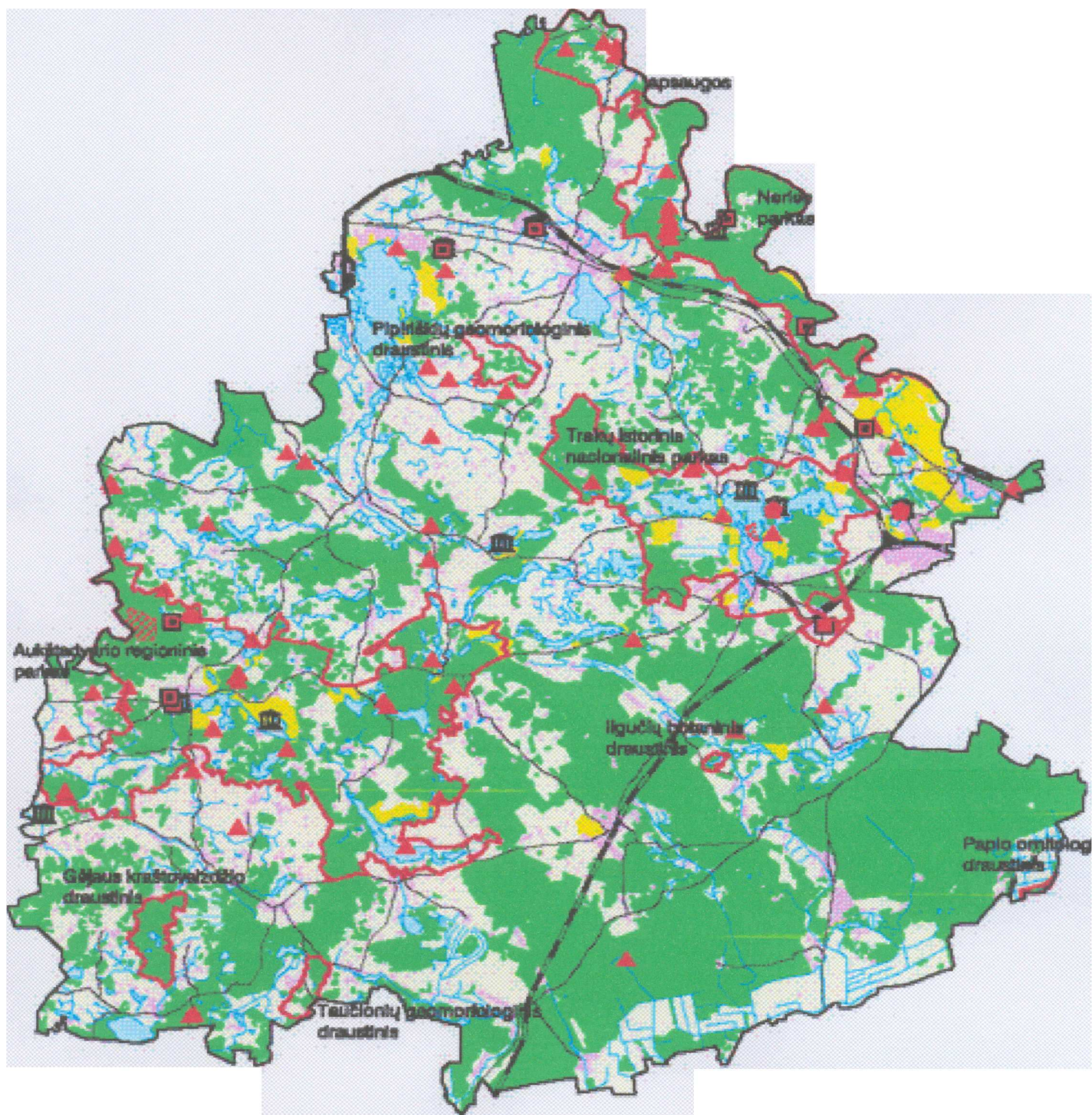
The discussed problems and relevance in the topic. The supply for the people's recreation is increasing quickly and it does not always receive a positive feedback as the recreation zones are often urbanized, the environmental protection requirements are not always considered, the natural beauty of the nature is being harmed and the attention mainly goes to the profit striving and entertainment sector development.

The object of the research – the theoretical and legal elements of the recreation, the recreation system in Lithuania, the analysis of the recreation possibilities in the Trakai district as well as the recreation perspectives and the possible appliance of the EU funds. **Research matter** - the recreation possibilities in The Trakai district and the planned renovation projects, the usage of the financial support, and the involved institutions' relations to the Trakai community. **Hypothesis** – lately the recreation development possibilities are limited and not widely discussed, more attention goes to the tourism business and its development. **Purpose** – to display the conception of the recreation; analyze the recreation development possibilities in the Trakai district and try to show their position in the selected researched areas, by using various survey results and data provided by experts. Discuss the theoretical and legal elements of the recreation, its forms as well as the use of natural resources and cultural heritage. **Goals** – display the recreation relations to tourism and recreation possibilities the Trakai district, the recreation system in Lithuania, the forms of recreation and the base of legal elements, geographical resources; find the eligible recreation forms, analyze the possibilities of the recreation elements' use; show the perspectives of the recreation development associating them with the renovation possibilities of the resort centers. **Methods** - the document analysis method is very helpful as well as legal notes analysis, comparable analysis, empirical data, and sociological surveys – residents' polls and researches of the experts.

The narrow meaning of recreation – physical and psychological revitalization; the wide meaning- the revitalization could be pointed towards the renewal of buildings and nature complex. As tourism is one of the components of the recreation, it is pretty tough to identify where the recreation process ends and tourism begins. Tourism is one of the most perspective branches of business that influences not only the economical but social and cultural life of the nation as well. Lithuania has rich recreation and tourism resources, interest of ethnic group. That is why the ameliorative image of the international tourism in Lithuania provides great recreation and tourism development conditions.

There are no laws precisely for the recreation, but other prepared and improving laws and legal notes regulating recreation and tourism in the country. The Recreation law preparation is currently in progress. The recreational resources are divided into cultural and natural resources. The most important natural resources are lakes, forests and protected territories. There are few distinguished categories of recreation ranges – very large, large, medium, relatively small and small potential. Trakai is an exceptional tourism region that has a big value of cultural heritage and is famous in the international tourism market for its national monument – the castle on the island. UNESCO experts stated that Trakai should become a part of a world heritage. The most popular among the visitors is the castle of Trakai, restaurants, coffee-houses and recreation and entertainment by the water reservoirs. According to the tourists the largest disadvantage is the lack of public restrooms, parking lots and ATM machines. The number of foreign visitors of Trakai and TIC is double than the number of domestic visitors. Tourism and recreation are very perspective there as Trakai is in the territory of extensive agriculture. Support of the EU funds is very large encouragement to realize the investments in the tourism field. The recreation base “Deimantas” is in the recreation zone of intensive use with Soviet tourism and recreation complexes on the lakeside, oriented in wealthy society and satisfaction of their needs. The demand for recreation lots in Trakai is pretty strong but limited until the general plans of Trakai municipality and Trakai are confirmed.

1 priedas. Trakų rajono rekreacinės teritorijos ir turizmo objektai

2 priedas Ekspertams pateikti klausimai

1. Ar, Jūsų nuomone, pasirinkta rekonstruojamos poilsio bazės teritorija tinkama pritaikyti rekreaciniams tikslams?
2. Kodėl, Jūsų nuomone, šioje teritorijoje perspektyvus kaimo turizmo plėtojimas?
3. Kokius galite išskirti didžiausius rekonstruojamos poilsio bazės teritorijos privalumus?
4. Kas, Jūsų nuomone, gali labiausiai pritraukti poilsiautojus?
5. Kokios numatomos svarbiausios poilsio bazės rekonstravimo kryptys?
6. Į kokią visuomenę orientuotos poilsio bazės paslaugos? Kodėl?
7. Kas nulemia rekonstruojamos poilsio bazės vertę? Kokie pagrindiniai vertinimo kriterijai?
8. Kokias numatoma teikti paslaugas atvykusiems poilsiautojams?
9. Kodėl, Jūsų nuomone, šioje teritorijoje perspektyvus kaimo turizmas?
10. ar pastaruosiu metu jaučiamas didelis poreikis sklypų pirkimui Trakų rajone? Kaip Jūs manote kodėl?
11. Kokios paskirties sklypai turi didžiausią paklausą?
12. Ar daug interesantų perka sklypus tikėdamiesi juos pritaikyti rekreaciniams tikslams? Su kokiomis problemomis dažniausiai susiduriama?
13. Ar Trakų rajono teritorija tinkama rekreacijos plėtros galimybėms?
14. Kokiuose rajonuose taip pat jaučiama rekreacinių sklypų paklausa? Kodėl?
15. Ar sklypų pirkimo paklausą įtakoja tai, kad Trakai yra patogioje geografinėje padėtyje?